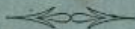

Л 65213

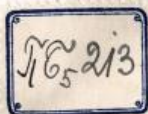
ОСВАЛД

И Л И

ЗЛАТОТВОРНО СЕЛО.

ЗЛАТОТВОРНО СЕЛО.

УНИВ БИБЛИОТЕКА
И. бр. 54094

ПРИЈАТНА

и

ИСТИНИТА ИСТОРИЈА

за добре сеоске школе,

и

РАЗУМНЕ СЕЉАНЕ.

о д

ЕНРИКА ЧОККА

по шестом поправљеном изданију

с немачког превео

ДИМИТРИЈЕ ПОПОВИЋ,

Бакон и Учитељ Сегедински.

234

СЕГЕДИН, 1843.

Трошком и Словима Јована Грина, Ц. К. Книго-
печататеља и Книгопродавца.

САДРЖАЊЕ КЊИГЕ.

	страница.
1. Како Освалд из рата кући долази, и шта људи говоре	1
2. Шта Освалд у селу види	4
3. Шта разумни сувајдија приповеда	8
4. Шта Освалд чини, и како му то ништа непомаже	12
5. Како Освалда непријатељи нападају, и шта он напротив чини	17
6. Новонзбрани учитељ	20
7. Како Освалд школу држи	25
8. Шта се даље у школи догађа	29
9. О недељној школи, и о догађају у сувачи	32
10. За Освалдом рђаво говоре	36
11. За Јелисаветом добро говоре	39
12. Како први сеоски поглавар Бренца на нос пада, и шта се даље догађа	45
13. Златотворно друштво	48
14. Људи се јако чуде	52
15. Дугови. Штедионица, и Прцварница	54
16. Како се у селу крчме умаљују, и шта на то стари паори говоре	60
17. О грому, који је ударио у парохову кућу, и о новом пароху	64
18. Још нешто о новом пароху	68
19. Шта се о Златодолцима у држави беседи	74
20. О новом сеоском поглавару, и о Бренцу	79

21. Општинску шталу треба почистити	83
22. Дугове треба исплатити	86
23. И опет, дугове треба исплатити	91
24. Све иде боље	95
25. Још много невоље има у селу	99
26. Шта Златодолци са своји просјаци чине	103
27. Више важи пробирати, него штудирати	111
28. Опет нешто ново	115
29. Како у Златној Долини изгледа	120
30. Крштење детета	124

1. Како Општина изгледа у јулу 1900. и јулу 1901.	1
2. Шта Општина чини у јулу 1900.	4
3. Шта Општина чини у јулу 1901.	8
4. Шта Општина чини у јулу 1902.	12
5. Како Општина изгледа у јулу 1903. и јулу 1904.	17
6. Како Општина изгледа у јулу 1905.	20
7. Како Општина изгледа у јулу 1906.	23
8. Шта се ради у Општини у јулу 1907.	28
9. О изградњи школе у Општини у јулу 1908.	31
10. Како Општина изгледа у јулу 1909.	36
11. Како Општина изгледа у јулу 1910.	39
12. Како Општина изгледа у јулу 1911.	42
13. Како Општина изгледа у јулу 1912.	48
14. Како Општина изгледа у јулу 1913.	52
15. Како Општина изгледа у јулу 1914.	54
16. Како Општина изгледа у јулу 1915.	59
17. О јулу, који је јулу у јулу 1916.	63
18. Још нешто о јулу 1917.	68
19. Шта се у Златној Долини ради у јулу 1918.	71
20. О јулу 1919.	73

1.

КАКО ОСВАЛД ИЗ РАТА КУЋИ ДОЛАЗИ, И ШТА ЉУДИ ГОВОРЕ.

Једне недеље по подне сеђау у селу „Златној Долини“ момчићи и девојчице под гранатом лином, и певау или смејау се, кад би когод идући из крчме угрејан путем посрђао. Остали сељани са женама сеђау у крчмама, пијући тамо или картајући се, од радости вичући или трљајући се, као што обично иде, кад је вино и пиво јевтино.

На то дође у село неки велик и крупан човек. Он бијаше око тридесет година; имађаше на себи сив капут, са стране дугачку сабљу, а на леђи торбу. У том изгледаше врло дивље, јер имађаше преко чела повелику модрицу, а на наусница црне бркове, од који су сеоска деца бегала.

Но две старе баке, којима је он проговорио, познавши га одма повикаше: „О! та ово је покојног нашег учитеља син Освалд, који је пре седамнајст година у солдате отишао. Та погледајте га, како је велики нарастао!“ У том дотрча старо и младо како из крчми, тако и испод липе, и наједанпут цело се село око Освалда скупи.

Освалд све своје познанике врло пријатно и љубавно поздравиши рекне: „Одсад ћу овде код вас у Златној Долини живети. Солдатије сам сит, и зато

Богу, што сам из ње читав кући дошао.“ Сад га је сваки пукао у крчму, један десно, други лево, да коју добродошницу попију, а он у том да приповеди који ратни догађај. Но Освалд зафаљујући на њеној наклоности рекне: „Браћо! ја сам од многог путовања утрућен, зато треба да се одморим; него кажите ми, ко седи у кући покојног мог оца, и ко сад носи бригу о његовим њивама?“

Одма за тим стане сувајџија (млинар) пред Освалда, и рекне: „Ја сам кућу покојног твог оца дао под кирију Стевану Ткачу, који је и њиве под аренду узео. Сад се он мора из свега изселити, јер си ти дошао. Сеоски поглавари мене су наредили, да пазим на твоје добарце. Ти дакле можеш који дан код мене провести, док се Ткачеви не изселе, и друге куће ненаћу. Том ћу ти приликом и рачун о свему предати.“

Сувајџија дакле отиде са гостом у своју сувачу, и преправи му честиту вечеру и постељу. Освалд је много запиткивао о овом и оном, што се међутим у селу догодило; тако сувајџија и његова супруга имали су много одговарати. Овако су провели у сувачи до поноћи. Освалд би често погледао преко астала на њежну сувајџијну кћер, која се Јелисаветом звала. И заиста вредно бијаше њене црне очи погледати, јер она лепа и љупка бијаше. Јелисавета опет са своје стране радо гледаше Освалда, јер он бијаше угодан и врло пријатан, особито кад би се човек на његове страшне бркове мало навикао. Због своје окретности и разумне беседе морао се он свакоме допасти, као да какав господин из вароши бијаше. Управо зато стидела се с њиме и говорити; и кад би је он погледао, то она није знала, куда ће с очима утећи. Преко свега рекне му две три речи о бркови.

Кад Освалд следећег дана на ручак дође, већ бркова није имао. Он могаше до смрти у сувачи живети,

јер сувајдија и његова сунруга бијау добри људи, а из Јелисаветини очију јасно се видело, да је и она добра и честита. Но после осам дана усели се Освалд у кућу свога оца, примивши и земљу, која му је припадала. Он имађаше пет јутара под ливадом и башчом, и пет сраће земље. На то купи себи добру краву из оних новаца, које је сувајдија од кирије и аренде уштедио.

Кућа Освалдова бијаше стара и опала. У име тога добије дрва и цигаља од општине. Он целу кућу оправн, олепи, и окречи. И све ово сам је радио од јутра до мрака, само да буде што лепше, и онет да много некошта.

У јесен бијаше његова кућа у целом селу најчистија и најлепша. Лежаше усред башче на потоку. Сама башча тако криво уређена бијаше, да је могла ма у коју варош поднети. Он је по башчи стазе између леја ситним поточним шљунком насуо. Врло му се допадало, кад би сувајдија Јелисавета преко ограда зелено обојадисане каткад у башчу погледала, која му је цвећа дала, а на пролеће и семена дати обећала.

Сељани у Златној Долини дуго време немогоше дознати, шта ће најпосле с Освалдом бити. Сваки је добро знао, да је он из рата сасвим сиромаша дошао, и из вароши један сандук с кошуљама и аљинама добио, где и књига бијаше. И то бијаше цело његово богатство. Да је у сандуку новаца било, заиста би морао тежи бити.

„Оставите га!“ говорау једни: „та он је убоги ђаво, који у рату своји послова разумевао није. Видите ли, да ниједне недеље неможе доћи у крчму, да коју чашу вина попије, много мање да плати свирачима. Мора да ради од јутра до мрака мрака као коњ. Срећа за њега, што му је нешто од оца остало, другачије био би он општини на терету.“

„Маните га!“ говорау други: „мало је јунаштва у рату показао, јер о том ништа приповедити незна. И ко зна, где је ону модрицу на челу и добио. Без сумње је сад весео, што немора више барута мирисати.“

„Оставите га!“ говорау трећи: „тај неда никоме ни добре речи, и мисли, да га ми морамо зато отањковати, што је он солдат био. Заиста је поносит. Но ми ћемо већ њему показати.“

„Маните га!“ говорау опет једни: „он у рату ништа доброг научио није. Он има књига, које ниједан човек читати неможе, можда и наш парох не. Из његовог живота види се јасно, да је он нечист човек. Шта ви мислите, он се дружи с Нечастивим, и може га на што оће окренути.“

„Буди Бог с нама!“ викау други: „заиста ће тако и бити, јер да он није чист човек, као што смо ми, то добро знамо. Он још ниједног човека у своју стражњу собицу доданао увео није, и саме сувајдијне не, с којима се много меша. Сваке ноћи види ноћни стражар кроз капке, да свећа у тој собици гори. Свагда је заључану држи, а капке ни дањом неотвара.“

Овако бесеђау људи, слабо марећи за Освалда.

2.

ШТА ОСВАЛД У СЕЛУ ВИДИ.

Премда су људи слабо за Освалда марили, ништа мање указиваше се он свакоме љубезан, искрен, и услужан. Испрва иђаше свакоме у кућу, поодећи једног за другим; распитиваше за децу, за имање, за њиве како раде, и за све остале околности.

У старо доба бијаше Златна Долина управо као варошко село. Истина небијаше у њему никаквог прекомерног богатства, али доста то, да је свака кућа добро стајала. А сад, изузевши неколико богати паора и крчмаре, као и сувајцију, у селу је све сама жалост и невоља. Сад сиротиња кроз прозор гледи на поље, а на огњишту кува се незапржена чорба. Од сто кућа оправљају скоро или двадесет своју децу у просјак, шестдесет издржавају се бедно и невољно, имајући на врату велике дугове; а остале су још колико толико у стању општинске дације редовно исплаћивати, и себе издржавати.

Сад се видети може на свакој кући споља, да је изнутра сиротиња и зло. Кровови откривени, зидови обијени, дуварови неолепљени, врата упрљана, прозори поразбијани, и артијом улепљени. Ако си ушао унутра, све само блато и смрад. Астал умашћен, клупе неопране, огледало ако је још које било, одавно од мува потавнило, собни под нераван, а патос неопран и цри као земља. У кујни судова мало и то неопрани. У кућевној башчи никаква реда, никакве красоте, него нешто мало зелени, и то небрежљиво засађене. Још Бог зна како је весео онај, који за себе и своје свиње доста кромпира има. Пред кућама лежи ђубре, а тежачке сираве, и остало које се под кров унети не може, по авлији тамо амо разбачене. Људи и жене иду у подераним или грубо закрпљеним и укаљаним аљинама, у разбарушеној коси слама је и перје, лице је неумивено, а руке неопране по више дана. Мала и ситна дечица често по пол дана леже у колевци у свакојакој нечистоћи, или ако су већа, а она сиграју се полак нага на ђубрету пред кућом.

Никакво чудо, што се при овој просјачкој нечистоћи често болести појављују. У таким случајма свагда се пре обраћа каквој старој баки, врачари, и оста-

лим варалицама, само нека је јевтино, него вештим и изученим лекарима. Ако су муж и жена болешљиви, и немогу да раде, то иде у кући патрашке. У овакој нужди мора се штогод од покућства, или које марвинче, или и сама њива продати, или на исте ствари поваца под врло велики интерес узајмити. То би трајало дотле, док неби дугови претегли имање, а после би следовала јавна продаја целог имања, а за овом просјачки штап у руке, па од куће до куће.

Кад би Освалд овде или онде добар савет дао, или гдегод перед покудио, то би уместо зафалности јавне знаке срдње добивао. Једни говорау: „Сиромаси људи немогу све лепо имати, него као што се може“; а други опет: „Шта се то тебе тиче; гледај ти тебе и твоју кућу!“

Код богати паора нешто је мало угледније у кући изгледало, и имали су више покућства и одеће. Али преко свега и код њи се још много нечистоће и нереда налазило. Ови су свагда пред очима имали просјачко газдовање, и томе су се већ навикнули; зато су се у свом газдовању слабо трзали и усиљавали. Преко седмице били би нечисти и подерани, а недељом учистије аљине обучени кочили би се поносито. Зато и од њи ништа се друго чути немогаше, него тужба на рђава и тешка времена, на правитељство, и на људе у селу. Због тога, што су скоро све куће у селу под лугом биле, и што је општини још од рата велики дуг од неколико иљада на врату, плаћање општински интереса и државни дација само је на имућније спало. Зато су сви ови здраво викали, и љутили се.

Уопште бијаше у Златној Долини један против другог с непрестаном свађом и кавгом. Један другом веровао није; један је другог опадао, ружио, и псовао. Овде небијаше никакве верности, никаква поверења, него превара и лаж. Сиромаси завидели су бога-

тима, а богати угњетавали су и мучили сиромасе. Богати људи при позајмљивању новаца сасвим су нечовечно поступали, узимајући од сиромашни људи, који су у оскудици, по петнајет, двадесет, и више форинти на сто, без да је са тим християнска (?!) њихова савест и најмање узнемирена била. Сиромаси опет светили су се богатима, као што лупежи чине; повређивајући по башча дрва и зелен, и крадући живину, воће, и све што им је на руку долазило. Овде се није могло на реч и на заклетву ослонити. И међу самим браћинима бијаше омраза и свађа. Ово су гледала деца сваки дан, и ничем бољем нису се учила.

У пркос очевидијој опитанској пропасти, и премда се сваки на правитељство, поглаварство, и рђава времена тужио, и нимало новаца није имао, кад је што најнужније плаћати требало, опет зато свако ти је то било разметљиво. Посао није ишао, као што би требало. Кад би имућнији мало доциније на њиву изишли, или у вече пре времена посла се манули, то би онда говорили: „Фала Богу, та ми можемо добро имати.“ А сиромаси и надничари, који би често при послу руке прекрестили, и један другог гледали, говорили би: „Та ни ми нисмо говеда, треба и нама одмора.“

Кад дође недеља, за чудо! свако ти онда има новаца, да се у крчми при вину, пиву, и ракији разве-сели. Свако ти онда виче: „крчмару, још једну олбу, па кеца овамо!“ Овако пропада цела седмична заслуга на грло, а често и више. И тако један изгуби своје новце на карте, други попије, а трећи проигра. Међутим и преко седмице није крчма сасвим заборављена; јер људи нису могли трпети, да им се грло сасвим осуши, а жена и деца немају код куће ни толико, да се поштено наједу. Је ли било новаца у кући, ма и мало, ту ти се онда прцварило, ту кафа, ту шећер. Онда би оваки говорили: „Благи Боже! треба једанпут да и ми

који дан честито проживимо, јер шта друго и имамо од нашег живота.“

У свеци није било оскудице, и ове је сваки светковати желео, но како? — у крчми псујући, пијући, и свађајући се. Је ли у суседној варошници вапшар, то се морало тамо ићи и видети, како је у варошким крчмама, и шта има ново у свету. Осим тога при оваким приликама много се псовало и свађало, гурало и тукло; и зато се морало варошким судијама досађивати. Из овог се рађао велики трошак, а никакав добитак. Ево како је имање сваке куће нишло на мањак. Зато је један као други проклињао и тужио се на рђава времена, на праштељство, и на људе у селу.

3.

ШТА РАЗУМНИ СУВАЏИЈА ПРИПОВЕДА.

Освалду се напне срце од љутине, видећи да се у селу толико порока, и толико неваљалства наоди. Он отиде у сувачу, као што је обично чинио, кад је невесео бивао. И кад би се на њега љупка Јелисавета насмејала, то би онда његова невеселост одма исчезнула као какав облачак, кога сунчани зраци у ништа претворе.

Освалд говораше сувајџији: „За Бога! откуда то, што су ови људи тако безбожни, а њихове куће пуне невоље. Тога није било пре. Та онда бијаше на њивама труд, у селу ред и чистоћа, у кућама слога, и у кошевима изобиље. Онда бијау наши сељани у чести код варошана, и називани „Господари Златодолци“; а сад

је све натрашке. Сад под кућевним кровом седи сиротиња са злбом заједно. Заиста много је штете рат учинио.“

Сувајџија на то одговори: „Наше је село због рата много претрпело као и друга села и вароши. Остаци се код нас страни људи, и поједоше све, што преправисмо за нашу потребу. Ми морадосмо служити солдате, и набављати им пита су ктели; ми морадосмо поглаварству дације плаћати; ми мало заслужити могосмо, јер је трговина у свему пала била. Тако сав наш добитак бијаше другима ужитак. Уз то окупише и рђаве године тако, да траве у пољу, ране на њиви, воћа на дрви, и грозђа на чокоћу није било. Али наша несрећа непронлази од рата и скупоће; јер и друга су села патила као и ми, па зато опет почињу као што видимо цветати. Но у нашем селу на жалост сваки дан све је горе. Остала места, која као и ми у сиротињу и беду упадоше, са божјом помоћу дижу се из своје невоље све више и више; а ми у исту невољу све дубље и дубље упадамо.“

„Да нас Бог сачува од тога!“ повиче Освалд: „Откуда то долази?“

Сувајџија одговори: „То долази одтуда: други се са свима силама упињу, да што пре на обалу испливају, а ми својевољно предајемо нас таласима несреће, а наше избављење случају. Шта више они, који би нам помоћи могли, вуку нас све дубље у пучину невоље.“

„А који су то?“ упита Освалд.

„Ја ћу то теби међу четири ока открити!“ одговори сувајџија. „Видиш, кад која општина пође натрашке, то је јавни знак, да има неваљале поглаваре. Управо тако је сад код нас. Нашега места поглавари или су себични људи, или прости и глупи. Двојица од њих имају сопствене крчме, а и зет трећег има једну. Њима је повољније, кад људи у њиховим крчмама пома-

ло пијуцкају, него кад су при послу. Ако је потреба, да се општина скупи, то бива скупштина час у једној час у другој крчми, само да се по која попије. Који неби имали новаца на пиће, тима би се позајмило, а који неби могли на време узајмљено повратити, од ти би зајмодавац прекупио или у дуг узео какво парче честите земље; или је јавно продавано, што су људи имали. Онда су просјаци готови. Овако долази све лежеће добро у руке поједини богати људи. Који треба новаца, тај иде њима, и добије на трострук, четворострук и петорострук интерес. Овим нечовечним начином у толико брже сиромашни људи суноврат пропадају.“

„Еј, еј! а зашто ти сиромашни људи неузајме новаца на другом месту, или у вароши код правични људи?“ почије Освалд.

„Зато, што се нашој општини на други мести неверује!“ одговори сувајција. „Сеоски поглавари досад су на најнепристојнији начин обвезивали оне, којима су новаца позаимали, тако да су ови због ти нечовечни обвезатељства уполак или сасвим преварени били. Тако исто због небриге наши поглавара изгубили смо ми сав кредит и поштење. Зато, што нама варошани неће да позајме ни крајцаре, руже и псују наши сељани сваки дан варошане, и прете са убиством и палежом. Догоди си се каква несрећа у вароши, то се онда безсавесни наши сељани особито радују; премда ми још и дан данашњи од вароши велику асиу имамо.“

„То је заиста чудно!“ покиче Освалд: „Али ми имамо још честитог општинског добра и имања, на које сваки од нас једнако право има, да ужива.“

„Јест, и то општинско добро и имање задужено је, и само га богати уживају,“ одговори сувајција: „кад би наши поглавари изишли, да обиђу меће и границе наше, или због другог каквог посла, по све под видом

општинске ползе и среће, то би се онда на општински рачун немилице трошило. Окако имање општинско због себични поглавара никакве ползе недоноси. Куда се год макну, одма се наплаћују, и то четвороструко. К томе долази и то, што само богати краве држати могу, а сиромаси не; зато они сами и уживају целу општинску пашу. Ето видиш, да сиромаси никакве ползе немају од општинског добра и имања, које би по правили сваки уживати морао.“

„Кад ти то све знаш, зашто ти то некажени целој општини, и неотвориш јој очи?“ љутито упита Освалд.

„Зато,“ одговори сувајција, „што ништа непомаже. Већа је част у селу дужна богатима, зато ови поступају са сиромаси као што им је воља тако, да им ниједан несме бити противан. Кад би који од нас против тога прословио штогод, то би онда сви наши лупежи ђипили на тога, да ни са животом неби био сигуран. Ово је добро познато нашим поглаварима и богатима, који неваљале наше људе сматрају као псе, које по вољи на сваког њеног противника напуштају.“

„То је ужасно и страовито!“ повиче Освалд: „та кад ови људи разума немају, то би требало да имају савести, и страа бољјег.“

„Истина требало би да имају,“ говораше сувајција, „али откуда? Наш је парох већ стар, који се о својима приодима стара, свеједнако о вери, рају и паклу предикuje, и своје црквене послове тако отпирва, као и други своју надницу; и кад он то посвршава, то се он онда о другом нимало нестара. Шта би требало, да ми чинимо, у чему се греј састоји, или како га обићи треба, даље шта су христијанске добродјетељи, и како се може до њи доћи, — то он неучи. Он по читаву годину неотиде у кућу ког сељанина, осим кад га у нужди позову. Он дакле није прави саветник

и утешитељ, и непознаје довољно кућевна опстојатељства које породице, да би у поправки њеној учествовати могао. Људи код нас из обичаја иду у цркву, парох предикује такођер из обичаја; и са оним истим неваљалством и пороком излазе наши људи из цркве, с којима су у њу ушли. Како год што се наши сељани изнутра непоправљају, тако исто и споља; па како стари, тако млади.“

„Шта? зар учитељ ништа невреди?“ упита Освалд.

Сувајдија рекне: „Од како је твој отац умр'о, кс-ји побожан и разуман човек бијаше, школа зло стоји. Школска дечица као натерана уче читати, писати, и рачунати, и по коју молитву. А напротив од своји родитеља уче се томе, шта виде, а виде сваки дан: лаж и варање, клетву и псовку, кавгу и свађу, просјачење и крађу, картање и ложање, леност и распуштеност, злобу и завист, оговарање и клеветање.“

Кад то Освалд саслуша, потресе главом, и са смућеном душом отиде одавде.

4.

ШТА ОСВАЛД ЧИНИ, И КАКО МУ ТО НИШТА НЕПОМАЖЕ.

Једне недеље после предике скупи се цела општина зато, што се требало посаветовати, где би се мало новаца дићи могло; јер је у држави велики порез учињен, а општина имађаше на врату још и дуга, кога је због неурединог плаћања интереса што скорије испла-

тити морала. Тако по обичају скупи се цело село под гранатом лицом. Сеоски поглавари бијау у кругу људи, а изван круга стајау жене, девојке и деца.

И Освалд дође у скупштину у намери тој, да својима сељанима њово жалосно стање пред очи стави. Зато чим поглавари посвршују своја предлагања, а он одма стане на један камен, који бијаше наспред пута, тако да га свако видети могаше. Он стане беседити овако :

„Љубезна браћо! Ја сам од вас као момак отишао у рат, а повратио се као човек. Кад сам дошао у наше село, једва сам га познао; и мал ми срце од туге пукло није, кад сам сазнао, како се све променило. Од толико времена праведно називаше се наше село „Златна Долина“, јер занста и бијаше права златна долина зато, што у њој богати благослов божји боље него на другом месту пребиваше. Онда бијаше већа част наши житеља имућна, врло мало сиромашни, а просјака ниједног. Онда имађау обичај у целој држави због нашег доброг стања називати нас „Господари Златодолци“ зато, што нисмо нишли у подераним аљинама као просјаци, него у пристојној, чистој, ма и нескупоценој одећи; и што смо имали не само толико, да у кући нужде наше заклопимо, него и изван по коју форинту да отиснемо. Онда наша општина никоме небијаше дужна, него још примаше сваке године интересе на своје капитале, које је разумно заштедела и под интерес дала. Онда бијаше наша земља добро нађубрена, јер сваки имађаше своју краву и коња у шталу, а поред тога и по коју козу, овцу, и свињу. Онда бијаше налик наше село још споља каквој украшеној варошници. Куће стајау чисте и лепе како споља тако и изнутра, да ниједиом господину из вароши не би отужно било у њима живети. Покућство ондашње довољно сведочаше, да бијасмо усталици и вредни. Он-

да мало људи имађаше дуга, и који имађаше, тај се није тога плашио, како ће га исплатити. Онда могаше један Златодолац и без писмена само на једну реч узајмити у вароши по сто и више форинти. Тако из свега се види, да за нашу Златну Долину бијаше онда златно време.“

Освалдова беседа сваком се допадне, и неки повичу: „Освалд има пуно право.“

Освалд настави даље овако: „Али сад више није тако. Сад неби требало, да се наше село назива Златна Долина, него Блатна-Трива-Чичкава-и Жалосна Долина. С наши је љива сад благослова божјег нестало, јер неки од нас имају много земље, а неки нимало; остали пак немогу да раде као што би требало. Многи између нас не само да се неспрамоте просити, него сматрају то као неко наслеђено право. Већа је част наши кућа задужена, и једна за другом предвиди свој дан, кад ће јој се коначно смркнути. Зајмодавци неизлазе из нашег села. Са суседни мести имамо свађе и парнице, а међу нама царује непријатељство и себичност. Ми истина имамо још старе поноситости, али стари новца немамо. По наши је друмови и путови блато, у кућама неред, нечистоћа, и смрад; но највећа нечистоћа у срцу. Овде код нас сваки боље разуме пити него радити; боље узимати него враћати; боље закидати и красти, него давати; боље лагати и варати, него истину говорити. Ако то тако и даље устраје, то ми морамо сви у беди и срамоти пропасти. Ми већ нигде никакве вере немамо; и кад оће когод, да назове кога неваљалцем и нитковом, а он само каже: „Ти си један Златодолац!“

При овим Освалдовим речма подигне се у скупштини велика буна и вика. Сваки је сад на Освалда кривички погледао, и сувајдијна Јелисавета јако се

уплаши. Она стајаше на клупи пред нечијом кућом, и нескидаше очију са Освалда, тако јој на срцу лежаше.

Освалд се од буне и више неуплаши, него настави даље овако :

„Драга браћо, ако имате још само једне капи поштене крви у вама, то удриће длан о длан, и реците : треба и мора другачије да буде. Откуда долази наша пропаст? Ево одавде из крчми! Ваше њиве упадоше у винску и ракијску бурад, а краве поскапаше од кецева. Ви сте штедење заборавили, а на посао омразили, и због тога јако осиромашили. Новце сте ваши родитеља потрошили, а ваше свечане аљине носите сасвим издране. Кад имате коју крајцару у џепу, онда пијете, а жена и деца напротив гладују. Шта ће из тога најпосле бити? — Ја питам поглаваре сеоске! Где је имање и добро општинско, и како сте с њим газдовали? Зашто ви на општински рачун у ветар трошите, уместо да општинско добро чувате и штедите? Зашто непозатварате ви крчме, а напротив непропуштате баретине по шума и осталом нашем пољу шкодљиво лежеће, или неопраћате наше вратоломне друмове? Зашто идете на руку људма, кад оће новаца да позајме; а напротив здраво сте им на путу, кад се желе дуга опростити?“

На ове Освалдове речи повикаше неки од сеоски поглавара : „ћути ти скитњинцо и торокушо, јер ћемо те одма на четрдесет и осам сати о самој води и лебу у тавницу!“ Цела скупштина на то загрми : „ћути, ћути!“

Али Освалд настави : „Ви имате власт мене затворити, али и ја имам власт вас саомом правитељству тужити. Па кад ја тамо отаријем ваше газдовање, и ваше поштење, заиста биће вам горе, него мени при води и лебу за четрдесет и осам сати. Сви ви, браћо моја, покажите ми, говорим ли ја довољно, или кога опадам? Упитајте вашу савест, је ли општинско добро

умложено или умањено? Упитајте вашу савест, јесте ли ви богатији или сиромашнији постали? Упитајте савест, вреди ли још што међу нама верност? влада ли међу нама стра божји и човекољубље, или камени-то користољубље, лакомство, завист, злоба и превара? И ако ваша савест никакви сведока нема, а ви погледајте ваше опале куће и штале, ваше пусте њиве и башче, ваше празне кесе и џепове, ваше поде-ране кошуље и аљине: то су моји сведоци против вас. Погледајте вашу забатаљену децу, и она су моји сведоци против вас. Ви се већма старате о вашим кравама, крмачама, и козама, него о вашој деци. Па и саме краве, крмаче, и козе немилујете тако, као рас-кошан живот, карте, ждерање.“

Освалд ктеде још више беседити, али га они са страовитом виком турише с камена: и недадоше му више да говори. Неки потегоше руком да га ударе, али је он ове испред себе тако силовито турао, да је један другом о главу ударао. На то узме повелики штап, претрчи да ће с њиме наместо утући онога, који му се први приближи. Вика против њега бијаше све већа и већа. Неки подигоше камење, али Освалд са повеликом батином неустрашено иђаше к густој гомили, а кроз сред ње и кући. Камење са клетвом ле-ђаше за њим. Он дође кући са кривим лицем. Умије се, опере се, увек своје рањаво чело, и смири се.

У том дође му са плачевним очима Јелисавета бледа као смрт, и упита: „Како ти је Освалде?“ Од туге и жалости она немогаше више говорити; но он је на најбољи начин утиша.

5.

КАКО НА ОСВАЛДА НЕПРИЈАТЕЉИ НАПАДАЈУ, И ШТА ОН НАПРОТИВ ЧИНИ.

Откако Освалд бесеђаце у скупштини, имађаше много беде и невоље. Злочести момци бацали су ноћу камење на његове прозоре. Једне ноћи поломинише му шест млади калама, које је сам у својој башчи запаatio, а друге опет покрасише му зелен.

Освалд се потужи због ове своје штете код општински поглавара. Ови на очиглед изсмејавајући га одговоре му: „И већу си ти каштигу заслужио, кад би ми само строжије поступати ктели. Чисти се одавде, ти торокушо!“

Освалд на то рекне: „Кад ви по вашој дужности нећете мене против злочинаца да браните, то се морам ја сам бранити. Зато објавите у општини, нека се сваки узме на ум.“

Непријатељи Освалдови непрестану досаде му чинити, премда не без своје штете и страа. Једном дознаду ови, да се Освалд у вече у сувачи наоди, зато отиду у његову башчу, да му све потру; кад ал наједанпут пукну два пиштоља кроз прозоре његове куће. Од тога јако уплашени разбегну се куд који, сваки у мисли тој, да Освалд има у кући Нечастивог за чувара. У бегану њиновом сретне ји Освалд из суваче идући, счена једног од њи, и громовитим гласом рекне: „Шта сте ви лоцови ктели у мојој башчи?“ При свем том ником ништа неучини. Други пут кад су му исти неваљалци пркосити желели, и после поноћи пићем угрејани преко ограда прелазили, која је његово добарце окружавала, тако се страшно у ноге ране, да су

од тешкога бола дрекали, и једва су могли натраг прећи.

Ови и још други којекакви догађаји разнесу по селу велики стра, и више нико неусуди се ни приближити ноћу околини Освалдове куће.

При свем том заостане он љубезан и искрен прама свакога, као и пре, једне саветујући а друге новцем помажући. Бедно и невољно стање општине титало га је јако, зато једном отиде к пароху, и потужи се.

А парох рекне: „Ја сам само парох, и немам у селу ништа заповедати, нити се у ваше послове мешати. Цела несрећа овога села долази одтуда, што људи у глбу греовном пропадају. Они неслушају слова божјег, и сваки дан све више парохијалне моје доотке закидају. Но праведна казњига божја скоро ће ји постићи, јер трпељиво небо њихове пороке задуго сносити неће.“

Освалд превати: „С допуштењем господине, да ви обете, ви би заиста у многом нашу општину исправити могли. Срце је ови људи подивљачено, јер им је ум помрачен. Да се ви школе својски примите, и младеж у добрим наравима и християнском поштењу обучава-те, заиста богат плод труда вашег и поправке њихове изостао неби.“

Парох настави: „За то је учитељ, а не парох. Ја сам званичним мојим пословима тако оптерећен, да немам времена на то. Општина је сама крива, што нема доброг и честитог учитеља, јер га слабо плаћа.“

Освалд продужи: „Почитовани оче! добар пастир чува своје стадо од свега, што би му и најмање шкодити могло. Људи често због глупости упропашћују имање своје, и незнаду да размисле, како да се исправе, уреде и помогну. Кад би ви час ову, час ону кућу у вашим беспосленим часовима поодили, и видели, да људи

само зато пропадају, што се уредити незнаду; даље како се сиромаси људи мало помало привицавају на своју беду и невољу, и немислећи о својој поправци; још кад би видели, како од деце сасвим пренебрегнуте на свету ништа бити неће, зато што слушају и гледе по сваки дан само оно, што је најгоре на свету; кад би ви о драги оче! већ једанпут...

Парох прекине Освалдову беседу, и повиче: „Шта вас то узнемирује? Оћете ли ви пароха да научите, шта он као парох чинити има? Идите од мене с вашиим искушењима. Ја сам само дуовни пастир, који се о грешним душама бринем, и сваки дан Богу молим. Али ви као што видим оћете да ме направите свињаром!“

Освалд саслушавши љутиту парохову беседу, отиде одавде са срцем тужним и жалосним. — Толике беде и невоље немогаше Освалда умирити, који у срцу свом говораше: треба и мора се људма помоћи, а мене Бог оставити неће.

Он се најиристојније обуче, и отиде у главни град, да тамо лека потражи. Овде нђаше к највишој државној господи, да им своју бригу предложи. Али први од те господе имађаше госте, и зато га немогаше саслушати; други се у шетњу спремаше, и тај га немогаше саслушати; трећи се при кецу забављаше, и тај немогаше га саслушати; четврти опет бројаше донешене му интересе, и он га саслушати немогаше; пети вођаше младу и лепу госпу у игралиште, и тај неимађаше кад. Најпосле дође код шестог и последњег, који бијаше стар човек, и тај га саслуша. Пред овим открије Освалд своје срце, говорећи о бедном и жалосном стању свога села, о неваљалству поглавара, о небриги пароха, и о крајњем незнању учитеља.

На то одговори стари овај господин сасвим весело и рекне: „Ти грубијане, који на дуовне и мирске

власти улиш, чисти се одавде, и више да се неусудиш о том прословити, јер ћу те одма затворити. Ваш је парох честит и поштен господин, јер је он мој рођени тетак.“

Са овим одговором изиђе Освалд из главнога града. Кад дође у поље изван града, тако му се стишта на срце, да је јецајући плакао.

6.

НОВОИЗБРАНИ УЧИТЕЉ.

Освалд после подне дође у своје село, и нерекне ником, зашто је у поглавном граду био, и како је тамо прошао. Шта више указиваше се он врло веселим и задовољним, умилато беседећи са сваким; и са самим својим најљућим непријатељем Бренцом, који у селу најбогатији, а у општини први поглавар бијаше. Овај стајаше пред својом авлијом у накривљеној капи, и с рукама преко трбуа, гледајући поносито горе и доле.

„Добро вече,“ повиче Освалд: „зар је код вас већ вечерњи одмор?“

Бреңц поносито главом машући, без да је на Освалда погледао рекне: „То је моја надница, што са овом камцијом просјаке испред моје куће растерујем.“

Кад Освалд чује ову нехристијанску беседу од првог сеоског поглавара, који би требао да је отац убоги сирота и удовица, подузме за и врућина и зима; зато се понашти, да му се што пре испред очију укло-ни. У колико га више ово ожалости, у толико га више

обрадује, кад у путовању свом поред суваче спази Јелисавету, лепу ћерку сувајције Сигфрида. Она седећи пред кућом на клупи, и кошуље пијући, сва порумени, чим угледа Освалда. А кад јој се овај приближи, и узме је за руку, то се она љубезно на њега насмешни, имајући пуне очи суза.

„Зашто плачеш Јелисавето?“ ушита Освалд уплашено.

Јелисавета итро очи убрише, насмешни се још љубезније, и машући главом одговори: „Данас ти нећу казати, љубезни Освалде! треба већ једанпут, да се сам сетим.“ — Она му се сад учини лепша и њежнија, него игда пре. Преко толиког испиткивања немогаше он дознати, зашто је она плакала.

На то га ушита Јелисавета: „Ти си био у престолном граду. Је ли, ти си тамо два три дана весело провео, а може бити са којом варошком лепотицом и поиграо? Шта? — Освалде, ти уздишеш? еј, еј Освалде, то ми се недопада. Тебе сад боли срце за градом, па ти се сад наше сиромашно село више и недопада.“

Тако говорахше она, а он обори очи жалостиво доле без једне речи. На то му се она приближи, узме га за руку, и ушита дрићућим гласом, који се једва чути могаше: „Освалде, Освалде, шта ти је! Кажи ми искрено, шта те мучи?“

„Драга душо!“ повиче Освалд са погледом горе управљеним: „Бог то зна, да би ја срећан бити могао, и ја јесам, али нигде у свету више, него само код тебе, јер си ти добра срца. Ал' ми је жао људи, што због небриге наши поглавара пропадају. Погледај само на бедно и жалосно стање наши сељана. Та врло би мало труда требало, па би се сви своје сиротиње опростити могли; али шта ћемо, кад се сиромаш, смилуј се Боже, сматра као марва, и то је бездушним богатирицима право. Овдашњи поглавари примају се званија само за-

то, да своју поноситост задовоље, и да на свашто превенство и преимућство имају. Они варају сироте, и отимају од удовица, па без сваке савести. Тако бива у селу све горе, и нико непомаже. Ми имамо у зао час и правитељство! Сва готово велика господа отимају се за званија само своје користи ради; а да се беда и невоља народна из основа излечи, то ниједан недржи за своју дужност. Сваки ти се то онда понесе и погосподи, кад се каквог званија дочепа, чезнући само за новцем и забавом. Сваки ти се то онда из петни жила упиње, да што већма своју породицу обогати; па није доста, што он сам дере и чупа, него још напусти и породицу, као матер, брата, сестру, и т. д. Велика господа обично немају времена, прем да се свако после подне картају; зато онај, који какву милост тражи, мора се најпре код породице пријавити, и њима своју способност и вредност, која је свагда у цепену пребивати морала, показати и осведочити. Што народ при том све више и више пропада, о том они слабо маре. Шта више бијаше свагда такви чанколиза, који су ту велику господу у песми особито пофаљњивали због њихове мудрости и велике милости, која је свагда скупа прескупа била.“

Јелисавета на то рекне: „Ах Освалде, срдачни Освалде, зашто тебе то гризе? Та праведни Бог судиће онима, који дужност своју неизвршују као што треба. Ти ниси нимало крив, што је народ у бедном и невољном стању, и што све више и више пропада. Па зашто се толико узнемирујеш и жестиши?“

Освалд настави: „Зар мени може добро бити у паклу, где мрзост ђаволску, и муку убоги душа гледати морам. Тако исто неможе ми добро бити ни на земљи, где срамоту и крајњу немарност како велике госпode по градови, тако и наши безобразни и поносити сеоски краљева гледати морам, који сиромашки

народ још дубље у блато турају, уместо да га извлаче напоље, као што би им дужност била. Па ако ови несрећници из очајанија стану варати, красти, или сувише и убијати, то онда бивају врло парадно погубљени. Или кад се ови мање о сопственој деци, него о марви старају, томе се поглавари смеју и особито радују. Није ли то почетак пакла? И није ли већа част наши сељана због своје сиротиње постала као марвиниче, неотесана, груба, нечиста, и отужна? И нису ли ови исти због сиротиње своје постали још гори од марвинчета, као: лени, крадљиви, језични, убоице, и само на ждерање и локање добро расположени.“

Јелисавета на то рекне: „И наш стари учитељ има од локања награду. Прекључе ноћу, идући пијан из крчме врло близу реке, стропоњта се у њу, и удави. Јуче га у јутру нађу, а данас саране. Срећа што нема жене и деце.“

Овај глас мало збуни Освалда. Он уншта још за ово и оно. Из лица негова виђаше се, да о нечем важном размишљаваше, и у овима мислима отиде кући. Јелисавета немогаше дознати, шта њему тако нагло у главу дође, али следеће недеље дознаде.

У ово време скупн се општина после службе бојје, јер је учитеља бирати требало. И Освалд отиде у скупштину. Јелисавета намести се на страни код жена и девојака. Она се јако уплаши, да неби Освалд о чему говорио, што се неби људма допасти могло; зато замоли оца, да утиша Освалда, ако у ватру дође. И тако сувајцкија Сигфрид близу Освалда стане.

Први поглавар Бренцл отвори скупштину са овима речма: „Будући да ми учитеља немамо, и будући да је то звање тудио а при том слабо наплаћено, јер се плаћа тек у четрдесет форинти састоји; зато је велика срећа, што ја могу скупштини предложити једног врлог човека, који ће ктети звање се тога примити.“

Тај је кројач Шпехт, коме и онако занат рђаво иде, и који ми је од женине стране нешто мало и род.“

На то предложи крчмар Адлер Крајдеман као други старешина и поглавар свог сиромашног стрица, шантавог свирача по имену Шлука, који у толико већа преимућства на то има, у колико би он због општинске сиротиње уместо четрдесет форинти, и са тридесет и пет задовољан био.

Кад види кројач Шпехт, да је већа част паора на страни шантавог свирача, а он онда искаже све његове пороке, и дода, да ће он служити за тридесет форинти. Ово шантавог свирача тако раздражи, да он истога кројача и лоповом, и уљом, и свакојаким назове; и понуди се за двадесет и пет форинти. Кројач се изјасни, да ће он свирача због његове погрде тужити на суд, али за тако малу плаћу да неће учитељовати.

Више се нико за то звање непријави; јер није дан поштен човек нектијаше се примити такога звања, које је одавно презрено, и само се од оних људи тражи, који ништа немају; тако скупштина већ бијаше одважна, да то звање шантавом свирачу Шлуку као мимогредну заслугу даде, који је колико толико читати и писати знао.

На то се Освалд протура на среду, и побледивши и поцрвенивши у лицу повиче: „Говедару и свињару, који вашу марву на папу истерује, бољу награду дајете, него учитељу, који треба да вашу децу у страу божјем и осталим нужним стварма поучава и наставља. Ви треба да знате, да су ваша деца образ Бoга невидимога, а не ваша марва. Нестидите се зар тога покора, што чините? Ја то врло добро знам, да је свагда општинска кеса празна, кад се о општеполезном ради; и да сиромаси људи немогу учитељску плаћу давати, који тек леба, сочице, и мало кромпира имају. Тако да вам се и та брига скине с врата, ево

вам се ја нудим за учитеља, и незактевам никакве плаће. Ја вам још једанпут кажем, ја желим бити учитељ, но тако да то ни општине, ни вас ниједне крајцаре некошта.“

Људи се стадоше страовито згледати један на другог, и на Освалда. Неки га нектедоце за учитеља само зато, што би он могао убоге дечије душе ђаволу продати. Али већина помисливши, да се нико тако јевтино тога званија неприма, повика из гласа: „Освалд нека буде учитељ.“ На то се гласови саслушају, и Освалд за учитеља испадне.

Кад то чује Јелисавета, умало што непропаде у земљу од стида и срама; јер у селу осим свињара и ноћног чувара (боктера) нико небијаше мање цењен и поштован као учитељ. Она сасвим изван себе понти у сувачу, као да јој се Бог зна шта догодило. И поште-ни сувајдија тресући главом љутито говораше: „Сад видим, да Освалд нема четврте даске у глави.“

Освалд остане постојан при својој одважности. Општински поглавари предложе га по пропису вишој школској власти, да га одобри. Он морадећи у ва-рош, да испит преда; и будући да је лено писати знао, а у рачуну се више разумевао, него што је наорима нужно, зато редовно и потврђен буде.

7.

КАКО ОСВАЛД ШКОЛУ ДРЖИ.

„Јелисавето, Јелисавето, немучи ме твојим незадовољством, и порушеним стањем!“ рекне Освалд ожа-лошћеној кћери сувајдиној: „видиш, наши су стари

покварени, и немогу се поправити. Можда ћу ја моћи наше село добрим васпитавањем дечице у многом поправити, и у пређашње стање довести. Другога пута нема. Истина да је учитељ мален и презрен човек, али како се спаситељ наш Христос понизио, и шта није чинио, само да људе исправи, и срећне учини. Кад би ми имали правитељство разумно и савесно, које би се више о срећи народној (због које је управо и оно овде) него о својој старало; заиста би то правитељство више уважавало и поштовало сеоске учитеље, него професоре у високим школама. Али тако у поквареном свету није. Свако ти то гледи и тежи горе, а презире шта је доле. По већој части држи се, да је горе тешико, а доле лако; зато и стоје многи престоли на слабом подножју.“

„Ах Освалде, Освалде!“ повиче Јелисавета: „Ти пезнаш, какво си зло учинио!“ Даље перече, зашто.

Међутим чим зимни дани настану, почне Освалд школу. Првог дана стане пред школска врата, дочекујући овде школску дечицу. Ако је који имао блатне чизме или ципеле, тај је морао са сламом избрисати, а ђонове на стругачу пред школом очистити, само да се школски патос непрља. После би свакога узео за руку, и умилјато поздравио. У кога су биле руке неопране, или лице неумивено, тај је морао ићи на бунар, да се лепо опере. Ако је који био неочешљан, тај је морао ићи кући, да се очешља. Оне пак, који су свагда чисти и очешљани долазили, пољубио би он у чело.

Дечица мушка и женска чудила су се томе јак. Нека од њи стидела су се, нека смејала, а нека опет плакала. Такво што нигда им се догађало није.

Другог и трећег дана стајаше Освалд такођер пред школски врати, и то трајаше још неколико дана, док сви тако чисто у школу недолазау, као што им је он заповедио. Најпосле дочекиваше ји у школи. Који би сад

са неочепљаном косом, неумивеним лицем, или нечистим рукама или обућом дошао, тога би на пол школе свима на потемеј наместио, а после би га послао кући, да се опере и очисти.

Многима у селу бијаше ово досадно; али будући да нико ништа у школи заповедати није могао, зато остане, као што је Освалд заповедао. На овај начин у неколико недеља посташе сва школска деца, велика и мала, богата и сиромашна, врло чиста, најмање док су код учитеља бивала.

Освалд незадовољни се само са овим; јер кад се дечица за два три месеца реду привикну, а он онда обрати своје внимање и на чистоћу аљина. Одећа не смеђаше бити блатна или прашна, ма да је и стара или подерана. Ово последње прашташе он, јер то не бијаше кривица дечина. Који целе седмнице најчистији бијаше како у школи, тако и изван ње, као: у селу, на путу, у цркви, у пољу, тај бијаше његов љубимац. Оваком дао би прве седмнице лепу иконицу или другу какву слику, парче свилене пантљике, или један табак fine артије за писмо; а друге седмнице опет по који спомен свог задовољства. Најпосле тако уреднога и чистога ученика пољубио би Освалд пред свима, и овај пољубљени имао је право недељом са Освалдом ићи у шетњу, или ако би ружно време било код његове куће доћи, и прегледати његову књигу пуну различити изображења, из који Освалд лепе догађаје приповедаше.

Освалд бијаше човек, кога су и зрели људи уважавали. Он се није нигда клео, или кога проклињао, али занста никога ни бојао. Никакво дакле чудо, што су га деца здраво поштовала, и најпосле радије имала, него своје родитеље. Вредно је било видети, како му се сви с највећом смерношћу умиљаву; како сви радосно к њему трчау, кад би ји гдегод срео; како

сви његове жеље из очију прочитати старау се ; како само један знак довољан бијаше к свакој покорности.

Никако немогоше паори у Златној Долини да докуче шта је то, и како је, у толико више, у колико Освалд ни батине ни виргаза нетребоваше. Неки беспосличари на зло толковау овај Освалдов поступак, приповедајући између себе, како је неки вештац децу умиљато себи као и Освалд премамно, после ји све у неку пећину одвео, и тамо с њима заједно пропао. А сеоске баке јавно по путу говорау, да су деца у нечистим рукама, зато саветовау, да се деца унапред код Освалда нешаљу. Преко свега тога, дотле ствар недође.

Освалд говорахше : „Кад је чисто срце, онда је здрава душа ; а кад је тело чисто, онда је дуг живот. Марва може се по блату ваљати, али човек образ Бога невидимога треба да је чист као голуб. Овакав мора бити почетак васпитања, да дечица увиде, да су она људи, и много више, него марва. На овај тек начин може се с дечицом све учинити.“

Даље говорахше Освалд : „Онај учитељ, који незна дечицу са озбиљношћу и љубављу управљати, да се у свему по његовој вољи владају, тај свога посла неразуме. И право је, да се изломи на његови леђи онај штап, којим он децу неразумно капитугује ; као да он има мајмуне, псе, и осталу животињу да наставља, која ни разума, ни човечјег срца немају.“

8.

ШТА СЕ ДАЉЕ У ШКОЛИ ДОГАЂА.

Разнесе се по селу, да Освалд децу развргајује и квари, учећи ји неком новом закону, и да деца немогу ништа код њега научити. Говорау бадавације, да је то против природе што деца са особитом вољом код Освалда у школу долазе; јер одкако они памте знаду то, да деца немају радо са школским стварма забављати се. Даље говорау, да и то није добро, што је по ваздан у школи као у каквој цркви тишина, где се другачије вика и ларма дечина далеко по селу откако се памти чути могла; и што и при самом појању тако тијо иде, као кад пчеле брује. Даље се разнесе, да је наопако зло, што је учитељ научио своје ученике неке нове молитве, које свако разуме, а оставио старе и паметне, које је ретко когод разумети могао; свр тога да се деца за венце преправљају, које сведочи и опасно рисовање, у ком ји учитељ својски поучаваше.

Ове и друге беседе дођу и до ушпију парохови, као и више школске власти. И будући да нико није знао у ствари, шта Освалд чини; зато се одреди комисија, која се из два господина састајала, да с парохом изнепада у школу дође, и целу ствар извиди. Ова тројица једно јутро дођу к Освалду, и кажу, да имају тај налог, да он пред њима учи децу онако, као што обично чини.

У том стану деца у школу долазити. На њновим сиромашним аљиницама могаше се видети чистоћа и уредност. Сваки је најпре к учитељу приступио, у руку га пољубио, па после на своје место мирно сео, и овде један с другим весело шапутао, и на стране по-

гледао. Свега бијаше деце педесет и пет. Мушкарци сеђау на једној, а женске на другој страни.

Кад се сви у одређено време искупе, онда им Освалд рекне: „Драга децо! време је да се нашем преблагом творцу помолимо.“ У том преврстише дечица своје ручице, мирно преда се гледајући. И Освалд то исто учини. Кад види парох и остала два господина, да је у школи највећа побожност, и сами постану врло побожни. На то почне учитељ читати једну красну молитву, која тако разговетна бијаше, да су је дечица од шест година лако разумети могла. Ова красна молитва побуди једног од госпoде тако силно, да се од радости заплаче.

По свршеној молитви најстарији између ученика отпевају четворогласно јутрењу песму на ноте, која је на табли написана била. После су читали бољи чатци из књиге по неколико побожних стиова, и свака врста била је од целе школе повторена. За тим се књига затвори, а исте побожне стиове најпре сви, а после и поједини ученици на памет стану говорити.

На то се разреде дечица у четири гомиле, и свака се намести пред своју таблу. На овима од части латинска, а од части немачка слова, од части слогови, а од части и читаве речи за предгледање написане бијау. Сви ученици стану писати на својим малим рачунским таблицама, или на паниру пером и мастилом оно што је Освалд на великој табли изложио. Освалд иђаше од детета до детета; пофаливаше једног, учаше другог, настављаше опет трећег, како треба држати перо, и остало.

После једног сата разделе се деца опет на четири гомиле, и сад уместо једног бијаше четири учитеља. Који су између ученика најбоље читати знали, ти су показивали осталима на таблама латинска или немачка штампана писмена, поједина или у слогови, или и у читавој речи, као што је Освалд за добро налазио.

Освалд внимаше, је ли све у своме реду. Сваки мали учитељ учаше своју гомилу, како треба писмена, слогае, и речи изговарати. Један другог негуземири-ваше. Освалдово око и уво бијаше код сваког, и са тијим гласом помагаше он час лево, час десно.

И опет после једног сата разделе се деца на гомиле, и уместо писмена дођу на црне табле числа и рачуни. Једни су изговарали числа, други сабирали, трећи одузимаи, четврти умножавали и. т. д. Најбољим рачунцијама задаваше Освалд примере, које сами решавау, и одма поправљаше учниене погрешке.

Особито чудна бијаше тишина, ред, и жеља за науком свију ученика. Такво што нити је парох, нити су остала два господина свога века видели.

Кад овако јутро прође, онда деца поздравивши учитеља и страну господу изиђу из школе, и пођу кући сасвим мирно. На пољу бијаше весео смеј, и сама радост мали ученика.

По подне наместе се деца у школи опет пред табле, правећи на својима рачунским таблицама праве и криве черте од различити фигура, а и само цвеће, као и судове. После овога стану читати најбољи чатци из књиге веселе и поучителне приповетке и догађаје. Вредно бијаше видети радост дечину свр тога, шта су читали. На то заповеди Освалд онима, који су боље писати знали, да прочитану приповетку код куће напишу, и њему сутра донесу, и то без правописни погрешака. Најпосле јавно прочита Освалд са особитом пошалои имена они, који су истога дана своје послове најбоље извршили. Такви бијаше шест. За знак свога задовољства и припознаства учини им Освалд ту радост, те ји још један сат задржи, да им што лепо приповеди. И он им приповеди о неком човеку, који је на великој зими у путу од пића задремао и заспао, и тако се смрзнуо, да су га људи мртва у село доне-

ли; даље како су га глупи паори одма у топлу собу унели, да се открави. Но срећом дође искусан лекар, који смрзнутог свуче, и до самог носа у снег затрпа; после га у саму ледену воду метне тако, да се око чланова његови танак лед увати; за тим унесе тело у ладну собу, и овде га са вуненим марамама стане тр-ти, док смрзнати сасвим није оживно. Како се је то догодило, изјасни Освалд разговетно.

Овако се сврши школски дан.

9.

О НЕДЕЉНОЈ ШКОЛИ, И О ДОГАЂАЈУ У СУВАЧИ.

Овим од прилике начином настављаше и васпита-ваше Освалд школску децицу. Сваки дан све им поне-што ново предлагаше. Парох и остала два господина пофале га зато, и назову га најчеститијим учитељем у целој држави. Ово немогоше постигнути Златодолски паори, говорећи између себе: „Како би Освалд боље разумевао, него наши стари учитељи, које смо у нашој младости имали. То није ништа друго, него он зна за-слепити; па је тако како с парохом, тако и са оста-лом двојицом учинио. Бадава, није чист посао.“

У Златној Долини нигда небијаше лети школе, јер су већа децица морала родитељма при пољској ра-дњи помагати. Али Освалд и лети прими малу децицу к себи, настављајући ји по неколико сати, и допушта-јући да се мало код њега и играју. Каткад им је у бап-чи показивао, како треба плевити, расађивати, и

де је опкопавати. Кад виде то остала деца, а она замо-
ле га, да и њи прими; и тако ји све прими. Недељом
и свецем излазио би с њима у шетњу, показивао отроп-
не траве, и приповедао полезне историце; или би поу-
чавао, како треба држати домаћу мраву, или шта су
извори, потоци, реке, језера, мора, брда, планине,
долине; или би им беседио о земљама и људма, о по-
кретним и непокретним звездама, колико су велике, и
од нас удаљене. Ово све или је Освалд видео, или у
књизи читао.

Кад то одрасли момчићи у селу виде, добију во-
љу, да и они недељом код Освалда буду. И он им то
допусти, јер је сажалевао њихову глупост. Он ји поу-
чаваше и задаваше, шта ће код куће у седмичним бес-
последним сатима читати, писати, и рачунати. Ово им
је свагда недељом прегледао. Овако постане права не-
дељна школа, у коју су све више и више долазили.
Који је нечисто ишао, крчме поодио, картао се, или
свађао, тога је од себе одбио. Он бијаше њихов судија,
и поступао с њима свагда као друг. Они му зато из
благодарности помагау преко седмице при пољском
послу, без да је он то захтевао.

Ови недељни ученици трпели су свакојаку поругу
од своји вршњака у селу само зато, што се Освалда
држе. Шта више беспосличари надевали су им свакоја-
ка непристојна имена, и називали ји учитељима и уче-
нима, пркосећи им притом сваком приликом. Сеоским
поглаварима бијаше то по вољи, што Освалда и њего-
ве приврженике са сви страна нападају и гоне; јер се
побоје, да ученици Освалдови по времену неизберу њега
за сеоског поглавара. Зато су и сами измишљивали на
Освалда свакојаке поруге, и тима га нападали; а и
саме наоре као и њихове жене сваком приликом подго-
ворали су и напуштали против њега. Освалд на то ни-
каква отпора није давао, нити је коме ишао; само је ре-

довно посећавао сувачу, где свагда лепо дочекиван бијаше.

Кад једно вече дође у сувачу, а он затече у њој све невеселе и смућене. Стари сувајдија Сигфрид бијаше миран и замишљен, сувајдијница ладнокрвна и намрштена, а Јелисавета подбула од плача.

Освалд оставши у соби сам с Јелисаветом запита је: „Каква се несрећа овде догодила, и ко је ови мирну кућу узнемирио? Та сви сте као преображени. Кажите ми Јелисавето, шта се догодило?“

Кад се он мало утиша, а она одговори: „Ево већ година дана Освалде, како си ме плачевну затекао, и упитао, шта ти је? и ја ти онда ништа одговорила нисам. Онда је био код нас овдашњи први поглавар Бренцл, и мене запросио за свога сина, који већ има једну сувачу у селу Алтеништајну. Моји родитељи небијау томе противни, јер је Бренцл у селу најбогатији, а у општини први поглавар, који нама много шкодити или аснити може; а још што ми је најнеповољније, отац мој жели, да му је и зет сувајдија. Ја сам се онда изговарала, да сам још млада, и да желим још једну годину девовати; и останем при том постојана, да ме никако преломити нису могли. Ево година прође, и данас Бренцл са својим сином дође. Обојица ручаше данас код нас. Моји родитељи тако с њима уредише, да још данас прстен буде. Но ја одговорим на то, да се никада удати нећу, и на том останем. Ово сам учинила зато, јер зацело знам, да је млади Бренцл распуштен момак, као што му је и отац разуздан и пуст. Сад због тога је у кући немир.“

Кад Освалд ово саслуша, врло се узнемири. Он иђаше по соби ћутећи горе доле. Тајно држаше, да Јелисавета његова супруга бити мора. На то приближи се к њој и рекне: Драга Јелисавето, зар се ти нигда удати нећеш? Кад је то тако, то се и ја нигда жени-

ти нећу, јер ја друге узео неби, до тебе. Ја сам те свагда већма љубио, него себе; и држао сам свеједнако, да ћу ја тек с тобом срећан бити.“

У том падне Јелисавета плачући на прси Освалдове, и дркћућим гласом рекне: „Ах Освалде! сам Бог зна, колико си ти мени љубезан постао; али шта ћемо, кад је мој отац богат, па оће и зета богата. Од овог свог наминаљаја ни дијак неће да попусти. Видиш, ти си само незнатан учитељ, и неможеш супруге издржавати.“

Освалд загрли плачевну Јелисавету, и рекне: „Од данас си ти моја невеста и заручница, и никаква земаљска сила неће те моћи од мене отргнути. Небој се ништа, љубезна Јелисавето, јер си отсад моја.“

Он изиђе на поље, да њене родитеље потражи. Јелисавета је изнутра чула јасан говор на пољу, али га разумела није. Она је од страха дртала, и у овом свом страу није се знала наћи. У том клекне на земљу, и своје плачевне очи усрдно на небо управи, просећи од Бога, да само на добро изиђе. Кад јој срдечна туга мало олакша, а она устане горе, и приметити, да се Освалд с њени родитељи из суваче у село упутио.

Ово умложи њен дојакошњи стра преко мере. Нико у сувачи немогаше докучити, куда родитељи с Освалдом одоше. Бијаше јој добро познато, да је Освалд ватрен, и да је као такав лако могао њене родитеље увредити; па га ови зато одведоше пред судију, а тај је Бренца. У превеликој својој бриги и туги мољаше се она Богу и о Освалду и о себи.

Око десет сати ноћу чује она на пољу неко шушканје. На то дођу њени родитељи са Освалдом. Сувајдија узме своју кћер за руку и рекне: „Јелисавето, имаш ли ти Освалда радо?“ — а она одговори: „Парјесам ли ја зато крива? Та и ви га радо имате.“ Ро-

дитељи саставе њинове руке, и благослове обоје као своју децу. Јелисавета бијаше сасвим уплашена : незнајући, да ли је то сан, или истина.

10.

ЗА ОСВАЛДОМ РЪАВО ГОВОРЕ.

Кад парох следеће недеље у цркви огласи учитеља и Јелисавету, упропасти се од чуда и мало и велико. Поглавар Бренца не другачије него као разјарени лав излазаше из цркве, уверавајући свакога, и заклинајући се, да се дотле смирити неће, докле лажљивог сувајцију са целом његовом кућом и учитељем неупропасти, из села неистера, и све ји у тавницу или на вешала недоведе. Преко свега тога Освалд и Јелисавета славише после три недеље своју свадбу у сувачи, врло весело, у пркос љутоме Бренцу.

Кад младенци из суваче дођу у пече у Освалдову кућу, ладне Јелисавета Освалду на врат, и рекне : „О Боже како сам ја срећна ! ја још и сад немогу сасвим да верујем, да је све истина. Кажу да има женидба и удадба толико жалосни и јадни ; можемо ли и нас двоје престати кадгод, да се радо немамо, и можемо ли зажелети, да смо навек растављени, него да смо навек састављени ?“

Освалд на то одговори : „Ми ћемо обоје срећни бити, докле год уживимо на земљи, али ми треба да трострук завет учинимо. И докле га верно уздржимо, дотле ће и слога и благослов божји у нашем брачном животу пребивати. Од данас живиш ти за мене, а ја за

тебе. Нетреба никакви тајни да имамо, него у свему да се разумевамо. И кад погрешимо, треба једно другом да откријемо. Овим начином сачуваћемо се од неслоче, која рђаве последице имати може. О домаћем нашем стању нетреба нико ништа да зна, зато да се нико у наше ствари немеша. Само тек овако бићемо ми своји, као да смо сами на свету. Најпосле нетреба да ја вучем на једну, а ти на другу страну; а то ће рећи, једно другом да непркосимо, па и у самој шали не; јер од шале бива истина, и што човек каткад учини, томе се после привиљава.“

Овако бесеђаше Освалд. И обоје закуну се пред Богом. И како су заклету и завет свој пољупцем утврдили, зачује се пред кућом у ноћној тишини тија и умиљата песма од више гласова. Ови певачи били су ученици и ученице Освалдове, који су тим учитељу свом неку радост учинити желели. Кад младежи следећег дана устану, виде да многи људи, жене и деца на ноћу стоје, и у кућу Освалдову погледају. Освалд љубопитљив отвори прозор, и види, да му је цела кућа цветним венцима искићена. Ово су ноћу учинили његови ученици и ученице потајно. Откако се памти Златна Долина, такво што није нико доживео. Кад Освалд у школу отиде, затече тамо сву децицу велику и малу, богату и сиромашну цвећем навићену, као да је велики светац. Ово Освалда и његову младу супругу врло развесели и обрадује; јер је ово сведочио, да децица и њихови родитељи имају добро срце пуно љубави и припоштанства.

У селу се много узудо блебетало о Освалдовој свадби. Сваки је држао, да ту није чист посао; будући је нечувено, што је најбогатији у држави сувајница своју јединицу лепу кћер, свега добра наследицу, једном сиромашном учитељу за супругу дао. За Јелисавету полакомили би се и из вароши многи знатни госпо-

дари, тако бијаше лепа и богата. Сваки је тежно дознао, зашто је сувајдија тако лудо урадио? Али стари Сигфрид смејаше се само будаластом свету, у пуном уверењу, да није могуће свима по вољи колача наметити. — И сувајдијница бијаше узнемиривана од своји кума, што је своју красну ћерку једном сиромашном и рђавом учитељу за супругу дала. Сувајдијница се у овом случају доста прилично држати знала. Најпосле на толике погрдне беседе зажали јој се, и кад се једном од љутине скоро заплаче, а она крчмарици Адлеровици напрасито рекоше: „Престаните већ једаред од вашег лудог блебетања, јер ви у том толико знате, колико ништа. Та Освалд би могао обадва наца крчмара и Адлера и Крајца за мекинје купити. Он има више, него што се зна и мисли; јер сам ја сопственим очима видела. Само кад би ја смела говорити, знам да би ви и очи и уста избечили.“ Овако говораху сувајдијница, и наједанпут ућути, жалећи што је можда у љутини својој тако што рекла, које би требало заатајати. Крчмарица немогаше ништа више о свадби Освалдовој искушати, и мораде тврдо обећати, да ће и то што је чула, у тајности задржати.

Крчмарица Адлеровица и није никоме тајну изказала, до само својој сестри и мужу, који су јој пре тога обећати морали, да ће тајна код њи остати. Она у приповедању свом (по жењском обичају) дода и то, као да је сувајдијница рекла, да је Бог зна какву велику гомилу злата и сребра код Освалда видела: даље да Освалд може само ако оће цело село прекунити, и да се у кући његовој каткад догађају такве ствари, које кад би се приповедити смеле, заиста би се људма од страа и коса на глави уздигле. Од ови речи тако се богати крчмар Адлер и његова сваја уплаше, да им се коса на глави занета и уздигне. Ово поверење нису они никоме открили, до само својим добрим пријатељма.

После неколико дана знало се у селу много више, него што је сувајцијница рекла. Између осталог разнесе се по селу, да Освалд са вођом ђаволским у пријатељству и некој свези стоји, коме је са сопственом крвљу своју грешну душу потписао. Даље да му је од Нечастивог допуштено, да за тридесет година учитељује, по при свршетку последње године да ће Нечастиви Освалдову душу између једанајст и дванајст сати у очи Божића узети, и главу му тако заврнути, да ће му лице на леђа доћи и остати. Разнесе се даље по селу и то, да учитељ може имати дуката колико год оће; и да је дао Јелисавети неко пиће, од кога је она или побеснети и жалосно умрети, или за њега поћи морала. Даље, да Освалд може нечисте терати, блага наћи, и крвама учинити, да уместо бела, плаво или крпаво млеко давати морају; после да на метли по воздуху јашити може, и много којешта. Додаду и то, да је он то све из опасни књига научно.

Од овог доба јако се уплаше људи у Златној Долини од учитеља Освалда. Нико му ништа није смео пакостити, бојећи се његове освете, и његовог са Нечастивим пријатељства. И сам бесни Бренцл није смео њему или сувајцији ништа чинити. Неки би се потајно прекрстили, кад би на Освалда изненада набасали.

11.

ЗА ЈЕЛИСАВЕТОМ ДОБРО ГОВОРЕ.

Кад би млади људи срели Јелисавету у селу, која у најлепшем цвету бијаше, ниједан неби се од ње крстио, него би је сваки најљупкије поздравио. И кад би

већ прошла, сваки би мало стао, и мирно за њом гледао. И заиста Јелисавета бијаше лепа супруга, и сваки дан све дешија, да су се и саме девојке Златодолске томе чудиле и дивиле. Она ни у чем небијаше одевенија, него остале жене; али она бијаше свагда, недељом или посленим даном, изјутра или у вече, као да ће у коло. Она пословаше на највећој врућини како у баџичи, тако и у пољу. Она надгледаше своју краву и свињу; пошание зелен и јаја на пијацу у варош. При свем том свагда бијаше чиста, и ниједна закрпа немогаше се на њеним аљинама видети.

„Држим, да и ова већ зна чарати и врачати!“ рекне Бренцловица, шмрчући при том бурмут, и по рукавом бришући.

„Заиста то зна!“ одговоре млади људи: Та да није Јелисавета удата, цукло би нам срце за њом, како нас је очарала.“

Ожењени људи у Златној Долини често су рђаво поступали са својима женама, ружећи ји, и заушницим дајући зато, што нису остале тако лепе и чисте као учитељка. А жене су на то јавнале, цовале, грдиле, и гребале своје мужеве с дугачким ноктима.

Две испрошене девојке, које су Јелисаветине другарице биле, дођу к њој и рекну: „Ево већ година дана, откако си удата, и свеједнако си тако лепа и љупка као девојка. Сви ти се мушки диве, и све ти женске завиде. Кажи нам Јелисавето, шта ти чиниш, те си тако пријатна и љупка? Ето видиш, свака наша девојка чим стече мужа, а она постане отужна, и тако љубав престаје; а код тебе није тако.“

Млада учитељка одговори: „Ја ћу то вама казати, слатке моје другарице. Женске су саме томе криве. Док су још у коси, и желе се момцима допасти, донде се и ките, и све своје заслужене новце слушају у аљине и китију. Онда су чисте и углађене, и лице им се

светли као сунце, а коса као набојадисана. А кад већ стеку мужа, онда се нимало небрину о том, да се допадају. Тада иду цело јутро неочешљане и неумивене; и мисле, да женама лепо стоји, кад су нечисте, јер то као сведочи, да су вредне и радине. Тада треба штедити; муж треба новаца, па зато неможе се жена као девојка китити. Мало помало дуварови постају упрљани и изобијани; кречење и оправљање кошта новаца, а саме незнају кречити. Овако се привикава бес-послници и бадавадисању, и супруга због нечистоће и нереда свога постаје гадна и отужна тако, да ни најмање на себе недржи. Како супруга у подераним чара-нама по кући ода, већ немир на прагу стоји. Сад ка-жите ви мени, како муж оваку супругу с једнаким ср-цем да гледа, и како да му није гнусна и мрска. К томе и то је велика погрешка женска, што су као де-војке мирне премирне; а кад стеку мужа, а оне по-стану слободног језика, и без сваког разлога као неки предикатори по кући, као штоно веле: „Док је ћерка код мајнице, мирнија је од овчице; а када се с мужем здружи, од аршина језик пружи.“

Другарице одговоре: „Јелисавето, заиста имаш пуно право.“

Млада учитељка настави: „Кад сам ја за Освалда пошла, а ја се својски постарам, како би му се сва-гда допадати могла, јер сам га врло радо имала. И ја представим себи, да још више на себе пазим него пре, и да нигда пред његове очи неизлазим другачије, него само чиста. По мојој кући, подруму и шталу тако је све на своме месту, као и у соби. На моје аљине осо-бито пазим; ако се шта на њима подере, а ја одма за-крим. Овако су моје аљине свагда као нове, а и ја у њима мом мужу сваки дан као нова.“

Другарице одговоре: „Јест Јелисавето, али вре-ме подере и најчеститију аљину; па кад муж неда но-ваца, откуда ће се друга набавити?“

Јелисавета продужи: „Ја не требах вице новаца на аљине, него друге. Видите, чим се која рупица на аљини укаже, а ја је одма закрпим, само да nebude већа. На ово само мало конаца треба. А друге носе своје аљине, док год трају, и немаре ако се шта на њима подере. Овако из мале рупице бива већа, и за кратко време постане аљина сасвим одрпана, и онда се мора друга купити; а ја за то исто време свеједнако носим моју стару, и с тим доста новаца уштедим. Које домаћице крпiti и шити незнају, те троше многе новце на то, и опет свагда изгледају као да су из блата изишле.“

На ове речи обе Јелисаветине другарице порумене и заплачу се говорећи: „Ми незнамо тако добро крпiti и шити као ти. Ово ће нама много шкодити, и ми још напред видимо, да ћемо због тога страдати.“ И у том девојке сасвим жалосне и брижне отиду.

Јелисавета приповеди своме мужу, шта се са својима другарицама разговарала, и каже му, да ће ји обадве учити шити и крпiti. Она ји сажаљевање, да не би зато несрећне биле.

Освалд загризавши своју супругу рекне: „Ти ћеш драга Јелисавето с тим благослов божји заслужити, и сама благословом ове куће постати. Не само ове две, него и све остале девојке, које би желеле учити, у том својски поучавај. Многе куће у нашем селу постају јадне и жалосне поред свег свог труда само зато, што жене неразуму своји послова. Ове незнаду, да своје башче са нужном зелени засаде, да неједу сваки дан пасуља те пасуља. Кад желе да што добро скувају, а оне онда натрпају у јело много масти, масла, сланине, или зејтина. Ово много кошта, па опет јело нездраво испадне. Рђава рана рађа рђаву крв; одтуда постају болести, због који треба трошити, а међутим послови стоје. Исто је тако и са оделом. По сели има

до душе шваља, али будући да ове од тога живе, зато особито пазе, да то друге ненауче. Које незнаду шити и крпити, те иду одрпане и подеране; ако ли је на аљини и закрпљено, то тако неспосно стоји, да човек радије подерано него закрпљено гледи. Ево због чега треба често нове аљине куповати, и новце трошити. Та не другачије него је неописана греота, што нема у сваком селу по једна вешта и разумна жена, која би сеоске девојчице у кувању, шву, и осталим кућевним послојима поучавала. Овако би много новаца у селу заостало, и много весели и срећни бракова било. Јелисавето! потруди се, на заслужи велику награду божју.“

Овако говораше Освалд.

Одма Јелисавета сазове своје две другарице, и стане ји учити сваки дан пред вече лепе послове шити, и подерано закрпити тако вешто, да се и непознаје. Учасе ји, како треба из трубе беза кошуље кројити, без да много парчад заостану, даље како треба чаране од памука и вуње плести, или рунице на истима заплести. Вођаше ји по кући, где све на своме месту бијаше; такођер по подруму, штали, комори, и свуда бијаше чисто и суво. Овде се свагда на своје време чистило, тако нигда небијаше много наједанпут чистити. У башчи показиваше им, како треба око зелени радити и кад сазре, како сачувати и употребити. У кујни поучаваше ји, како треба различита јела готовити, да буду с мало масти и зачине пријатна и здрава; даље, како да има човек каткад и печења, и опет много да некошта. Јелисавета је од своје матере научила, како треба у итости чорбу од више струка правити, и месо на много начина готовити; па онда како треба зелен за зиму оставити, купус и краставце на-киселити и. т. д.

Обадве девојке чудиле су се томе здраво, јер код своји матера такво што нису виделе. Оне се обрадују,

што ћеду као удате с тим мужевима својима угодити, без да ће што више коштати, него обично.

Кад ове две девојке осталима у селу девојкама приповеде, шта су код учитељке научиле, и како ће тако исто љупке и пријатне бити као и она; онда једна за другом навали к Јелисавети, молећи је, да и њи малко поучи. Најпосле постане код Јелисавете права школа. Будући да се Јелисавета свима мушкима допадала, зато зажеле све девојке, до и оне буду као Јелисавета.

Испрва је имала Освалдова супруга много труда, али после јој се здраво олакша. Друге су каткад уместо ње кувале, друге шиле, и друге башчу уређивале. Све ово чинило се само онда, кад другачије неби било ништа радити. И већ следеће године могао се видети у многим сеоским башчама сасвим нови ред. Једна би комшиница гледала кроз плот другу, како у својој башчи пресађује, опкопава; после како многе у јесен имајући и сувише зелени носе у варош, те продају, и новаца кући доносе. Многима је ово мило било, само онима не, које нису тако имале. Најпосле и ове дођу к Јелисавети, и стану је упитивати за ово и оно. Јелисавета ји драговољно поучи у свему, шта је год знала. Она је то свесрдо чинила, јер је била добра срца; а речи и онако нису скупе, особито код млади жена.

Због овога задобије учитељка много љубави и наклоности у селу; и сваки се живи напштио, да јој се допадне. Само зато сваки је сажаљевао, што има Освалда за мужа, кад он и онако у пакао мора. Сваки је зацело држао, да је учитељ вештац, који онаке вештине тера, и који ће зато и с телом и с душом пропасти.

12.

КАКО ПРВИ ПОГЛАВАР БРЕНЦЛ НА НОС ПА- ДА, И ШТА СЕ ДАЉЕ ДОГАЂА.

Ма шта да је Освалд чинио, све се на зло толковало. Кад је дечицу поучавао, да вештица нема, него да је то само фантазија плашљиви и сујеверни људи, онда се по селу разнесе, да он ни Бога ни ђавола не верује. Или кад је он децама отровне траве у школи показивао, да се од њи сачувати могу, по селу се говорило, да он учи дечицу отрове правити. Највише је на њега љишно поглавар Бренцл, који је прилежно скупљао свакојаке плетке.

Кад је већ држао, да је доста против Освалда накупио, а он онда рекне: „Ја знам доста, да му врат скрљам. Он мора на суд ићи, и његова пунца против њега сведочити, и пред судом припознати, шта о њему зна. Као старешина и поглавар дужан сам ја говорити. Више трпети немогу, јер могу под одговор доћи.“

Тако једне недеље обуче се свечано, метне на главу од три рогља шешир, узме паради штан са сребрном кваслом у руке, и упути се иза села у варош. Никоме перече, шта је наумио само зато, да Освалд како недозна, па као друг Нечастивог да му неучини пакости пре, него што он у варош отиде.

Кад изиђе иза села, а он стане с највећом жестином сам беседити, као да је већ пред високим судом. У путовању свом маао је руком по ваздуху час десно час лево, као какав парох на предикаоници. При овој његовој претераној ревности заметне му се његов парадни штап међу ноге, и он се преко њега тако потакне,

да је немилнице на земљу пао. Шешир од њега отскочи, нос се здраво нагњечи, а ноге се надигну, као да ће на глави стајати. Он ђипи горе, јецајући и псовајући, и узме свој шешир из прашине. На челу му отскочи кверга, као да ће из ње рог нарасти; а крвави нос помодри као патлиџан. Он помисли, да му је ово зацело Освалд учинио, и убоји се даље ићи, да му се што горе недогоди.

Још он с марамом свој крвави нос ни обрисао није, а истим путем удари један коњаник врло парадно обучен. Кад овај дође напрам Бренџа, онда га запита: „Живи ли у овоме селу (показујући руком на Златну Долину) неки Освалд, и је ли сад код куће?“

Бренџ одговори: „Живи, но зашто?“

Коњаник настави: „Наследни принцип оће да га пооди.“ Ово изрекавши ободје коња даље.

Бренџ од чуда отвори и уста и нос, и повиче: „Ка-ка-како? наследни принцип? на принцип к Освалду?“ Још ово ни изговорио није, а смотри прекрасан нитов са шест коња, и на њему лепе послужитеље сапред и састраг. У нитову снази младог господина у плаветни аљина са сребрном звездом на прси. Нитов се упути управо к Златној Долини.

„Гром, и пакао!“ повиче Бренџ. „Та принцип ће сад зацело код мене, а мене нема код куће. Сад ће он знам код другог поглавара.“ Бренџ потрчи као што је најбоље могао. Опет се догоди, те се преко свог дугачког штапа стропошта на земљу. Све му се жиле затресу, и парадне аљине упрљају се јако. Он рамајући кући дође. Кад пред својом кућом никаквог нитова неспазн, љуто се ожалости, држећи да је принцип код другог поглавара са својом пратњом отишао. Он дође и тамо, али никога незатече. У том се врати натраг својој кући, где ниједне живе душе небијаше. Он се пресвуче, умје, и јако уплаши, кад пљоснаст нос и ро-

гато чело на огледалу снази, које је од мува здраво упрљано било. Сад се разјари као лав на своју чељад, која небијаше код куће. У том дотрча једно девојче без душе, и повика: „Ајдете брже, јер је код учитеља дошао један жив цар! Цело се село тамо пред школом стекло.“

Бренца се стане домишљавати, шта да чини. Нај-после отиде пред школу. На пол сата изиђе наследни принцип из школе, држећи за руку с једне стране Освалда, а с друге Јелисавету. Кад се на нитов поине, а он још једанпут мане руком за знак опростаја, и тако отиде. Сви су паори гологлави били, и од чуда занемилни.

Сад по целом селу свако држаше, да Освалд може што боље од леба јести. Један принцип да дође к сеоском учитељу, само да га пооди, заиста није мала ствар.

Од овог доба оваки су од прилике били разговори у селу. Многи се сад здруже, говорећи један другом: „Само кад би ја знао, како треба почети, слабо би се ја размишљавао. Још би данас потписао моју грешну душу, само да се једанпут мог дуга опростим, и мало новаца стечем. Заиста ја би се мало другачије владао, а не као овај наш учитељ. Баш ти је наш учитељ глуп, ништо живи овде кад нас. Ја би се возао на шест коња као принцип са пединтери и звездама, и имао би пуну кујну печења, и пуи подрум вина. Јест боме, још би данас дао грешну моју душу.“

Оваке безбожне речи говорили су људи без стида и срама. Богатство квари срце, али сиротиња двапут више. И кад се са сиротињом глупост и необуздана жеља здружи, онда је ђаволска читуља готова. Овако је у многим селима, а по несрећи и у Златној Долини.

13.

ЗЛАТОТВОРНО ДРУШТВО.

Освалд се не мало чуђаше, што отскора час овај, час онај и њему долазаше, и с њиме тајно беседити жељаше. Сваки му је говорио : „Освалде, ти знаш дукате правити, и то је целом селу познато. Научи молим те и мене томе ; јер ти и тако разумеш ђаволску вештину. Кад се ђаво укаже, нимао се од њега поплашити нећу. И кад он мој потпис с мојом крвљу узмишће, то ћу му га ја и срцем и душом дати. Видиш, нужда ме тера, а другачије неби то чинио.

Освалд задуго незнађаше, шта ће овако поквареним људма да одговори. Будући да ји је све више долазило, па сви из једног и истог намерења ; зато свакоме понаособ рекне, да једне и исте ноћи к њему дође.

И занета сви дођу код Освалда ноћу око једанајест сати. Он сваког дошавшег уведе у мрачну собу, и посади на столицу. Дошло је њи тридесет и два домаћина. Свакога је велики стра нападао, кад је у мрачној соби на кога набасао, и кад је осетио, да се поред њега живо створење наоди, јер један за другог знао није. Многима је смртни зној пробијао, а многи би и оладили били, само да су смели и могли.

Овако су сви седели један читав сат у највећем страу, и нису смели слободно ни дисати. У том стане ударати на кули дванајест сати. С последњим ударцем сата отворе се собна врата, па која уђе унутра један официр лепо обучен, са високом перјаницом, дугачком сабљом, и с орденом на прси. Овај пошаше у руци две гореће свеће, које на астал метне. Кад се сви погле-

даше и познадоше, застидише се један од другог; јер видеше, да су сви из једног намерења амо дошли. Погледе сви на официра, кога су за Нечастивог држали, и виде у њему правога Освалда.

Освалд ји све озбиљски погледи и рекне: „Погледајте ме о ви несрећници! Сад ме познајете ко сам. Незнам ја никакви враџбина, ни ђаволски вештина; јер све што чиним, с божјим благословом чиним. Ви сте додanas нијанчили, и раскошно живели; ви сте лагали и варали; ви сте крали и издавали, ви сте се картали и бадавадисали, а жену и децу заборавили. Ето, зашто сте ви сиромаси! Ви треба да знате, да поштење најдаље траје, и да је задовољство највеће богатство. Ви треба да знате, да само онога Бог благосиља, који се труди; тако који између вас жели, да благослова божјег достојан буде, тај се мора по његовој светој вољи владати и трудити. Ја нисам, нити оћу да сам богат, али нисам ни сиромас. Ако оћете да сте као ја, а ви и радите као ја.“

На ове речи извади Освалд из џепа зелену кесицу, и на астал је испразни. Овде зазвечаше дукати. Наорн свога века толико дуката невиђоше.

Освалд стаде даље говорити овако: „Занеста ја вам кажем, да ме ово овде нечини срећним, али ме чини срећним мудрина, којом се овако злато набавља. Ви сте к мени дошли, да вас ја научим дукате правити. Тако ја ћу вас тој вештини научити. Она је најбоља учитељка живота, и више од самога злата вреди. Кад узимате ту мудрину и вештину, онда ћете и дуката имати. Али то треба да знате, да ви до те среће неможете пре доћи, док најпре небудете испитани. Време испита тог трајаће седам година и седам седмица. Који издржи до краја, тај ће радости преко радости дочекати. Занеста ја вам кажем, да ћете ви више

новаца на астал просути, кад то време прође, него што сад овде видите. Испит је тај мекушцу тежак, а безбожном опор; јер такав мора сасвим нов човек постати.“

Тридесет и два домаћина слушау Освалдове речи у највећој тишини, и гледау на њега са укоченим очима.

„Који од вас,“ рекне Освалд, „за седам година и седам седмица овај испит издржати може, тај нека овде остане; а који неможе, тај нека се чисти одавде.“

Ниједан неизиђе.

„Добро: повиче Освалд, „то ви морате седам завета учинити, и пред свевидећим Богом заклети се, да ћете сви седам верно издржати.“

Прво: Ви морате за седам година и седам седмица све крчме избегавати, а тим више у цркву њи, слово божје слушати, и по њему се владати.

Друго: За седам година и седам седмица некартати се, и некуглати, и ништа нечинити, где се на новце игра.

Треће: За седам година и седам седмица никаква псовка, никаква поруга из ваши уста да неизиђе, такођер и никаква пакост, досада или протеривање.

Четврто: За седам година и седам седмица нека вам је свагдашња надница молитва и посао. Свако јутро и вече треба да се са женом и децом Богу молите, и греја покајете.

Пето: Који се намећу вас за седам година и седам седмица само једаред вином или ракијом опије, тај је из нашег друштва испао.

Шесто: На вашим њивама да нема корова, а у кућама смрада и нечистоће. Ваше колебе, штале, и остало покућство треба да се од чистоће светли, и по томе ја ћу вас познати.

Седмо: Ваше тело да је свагда чисто, пристојно, и скромно, а одело нигда неупрљано. Па тако и код дечице. Ово су дакле наши знаци.

„Који оће ови седам завета издржати, тај нека приступи амо, и руку пружи за знак сајуза. Слабом ће се помоћи.“

Кад Освалд то изговори, изиђу тридесет и два домаћина све један за другим на среду. Сваки пружи Освалду руку преко астала пуног дуката, и рекне: „Ја оћу.“

„Тако сад идите у име боље мирно кући, и пре него што поћете спавати, помолите се Богу, да вас оснажи, да завете издржати можете. Заиста ја вам још једанпут кажем, да ћете ви, кад се то време наврши, више дуката на астал просути, него што сад овде видите!“ Овако говорах Освалд, сваком притом строго запретивши, да ниједном смртном човеку неоткрију, шта су исте ноћи чули и видели; шта више о том да и неговоре, нићи на што да слуте, што се те ноћи тиче.

С тим отиђу тридесет и два домаћина у највећој тишини. У путу непроговорише ни речи; тако су били пуну страоте. Они су се надали, да ће код Освалда сасвим друге ствари видети и дочекати, па баш противне испадоме. Кад би који помислио на завете, осећао би у себи дрхтање и стра; јер завета и бијау строги. — Али тајну, седам година, и седам седмица, беседу Освалдову, астал пун дуката, красног официра са орденом на прсима, и тавно помоћи немогахше нико заборавити, и то бијаше као какав редак сан.

14.

ЉУДИ СЕ ЈАКО ЧУДЕ.

„Је ли Гашпаре, шта је ново?“ питаше шантави ноћни чувар, кад је следећег дана кроз село ишао. „Та шта је ново? неће ли опет доћи какав цар или принцип, или какав биргермајстор (грађанопочалник) из вароши? Шта је то, што сте многи тако чисти и уљуђени?“ Тако питаше он.

И заиста многима упадне у очи, што се у неким кућама живот променио; јер прозори бијау светли, патос свагда изрибан, врата и клупе опране. У кући свашта бијаше на свом месту. Ђубре небијаше више по свој авлији, него на једној гомили. Тридесет и два домаћина знадоше врло добро за ту промену, али неказаше никоме ништа; јер држаше, да ће после седам година и седам седмица пуне сандуке дуката имати.

Кад види Освалд, да се тридесет и два домаћина занета владају по заветима, а он рекне к Јелисавети: „Ја неznam, или треба да се смејем, или плачем. Ето видиш, што ови људи пре чинили нису из сопственог нагона, из љубави прама Бога, из љубави к жени и деци, и из нужде и сиромаштва свога, то сад чине само из сујеверног страа и надежде. О како је род човечји чудан!“

У селу бијаше од дана на дан све веће и веће чудо; јер крчме остадоше празне. Недељом небијаше никакве вице ни свађе на куглани, јер се нико некугљаше. Карте скоро нико ни да додирне. Крчмарима ускисне пиво, јер га нико требовао није, а вино и ракија тек помалко пролазаше. Већа част људи бијаше недељом код своје куће са женом и децом, или иђаше

у поље, и тамо њиве надгледаше; или се договараше, шта наступајуће седмице радити и у чему се поправити треба. Они који бијау пре из числа најневаљалији, сад иђау сасвим озбиљски и паметно; који бијау пре распусни, сад постадоше побожни; а који пре у беспослици тумарау којекуда, сад од јутра до мрака при послу на нaдници, или на својој њиви бијау.

Кад би други сеоски поглавар по имену Адлер Крајдеман видео, да је у његовој крчми недељом и свецем све празно, од жалости би се заплакао. „Та зар су ови људи с ума сишли?“ викаше он. „Шта је то њи тако променило? Ово неможе тако остати; јер поштен човек тако живети неможе. Мора се у селу други ред увести, јер је ово наопаки ред.“

Први сеоски поглавар Бренцл, који такођер крчму имађаше, говораше: „Ако тај ред и даље устраје, то се ја морам мога газдовања манути. То није ништа друго, као што ја видим, него иде се на то, да ја пропаднем; али пре него што то буде, треба да само село пропадне. Само кад би ја у траг ући могао, ко је ту ђаволију увео?“

И самом пароху упадне у очи та промена. Он се стане домишљавати, и пронађе, да та промена толики људи почиње од једне недеље, које је много предиковао о том, да се христijанин човек чрез веру на ново рађа. Он се сасвим увери, да је све то предика учинила, и на његову несрећу пофали се зато. Од овог доба ђипе на њега сеоски поглавари, гонећи га сваком приликом, а крчмари стану му пркосити, и иза леђа сваке неприлике чинити, и зато скоро нигда у цркву неиђау.

Адлер да своје ускисло пиво прометне, стане га продавати у полак цене. Он насумњори вино, и на прави слатко, само да пролази. Сваке недеље плаћао би некимa, да по његовој крчми певају и играју, само да

други добију вољу. Но при свем том, од она тридесет и два домаћина, од њихови жена, синова, и кћери, ама баш ниједнога у крчми.

Бренца се онег постара, како ће људе у своју крчму намамити, давајући неким и бадава пити, само да се чини ваљар. „Та зашто“, питаше он час једног час другог, „недођеш пити?“ Ови одговарау: „Немамо новаца.“ А он на то: „Ал сте ви праве будале, та ви знате, да нисам тако строг, и да радо на почет дајем. Та ви сте моји људи, јер вас добро познајем.“ — Но људи и онег недолазау у крчму.

Бесни лав Бренца у љутини својој говораше: „Та кад ви мени тако чините, то ћу и ја вама показати, по сам ја. Треба да Бренца уамтите.“

15.

ДУГОВИ, ШТЕДИОНИЦА, И ПРИЦВАРНИЦА.

Час један час други из златотворног друштва долазаше к Освазду, и тужећи се на своју нужду говораше: „Видиш Освазде, ма да су завети моји како строги, опет ји точио испуњавам. Ево већ пол године, откако се свеједнако Богу молим и радим. Ево већ пол године, откако се некартам, непијанчим, и несвађам. Моја је кућа уредна и лепа, а жена и деца чиста. Нико се неможе на мене потужити. Али сеоски поглавари љуто ме нападају. Ја сам неким између њи дужан, па ми сад прете, да ће ме из моје куће истерати, ако им се неодужим, или код њи у крчми непијем. Помози ми Освазде, јер другачије одо ја из друштва. За

шест година и пол, и онако ћу ја, као што си говорио, имати новаца доста, па ћу ти онда поштено повратити.“

Освалд одговори: „Четврти Завет гласи овако: Моли се Богу, ради, и нечини дугова. Ја ти дакле несмем новаца позајмити. Неко кажи ми, коме си дужан, и колико; да видим, како би ти се помоћи могло.“

Освалд овако говорећи узме перо и папир у руке, и стане записивати оно, што му је на питање одговорено. Он питање сваког понаособ: „Коме си дужан? колико? и шта плаћаш интереса? Зашто си се задужио, и јеси ли штогод у име дуга заложно?“

Кад овако њов цео дуг позна, а он онда запита даље: „Чим ћеш то исплатити? Колико можеш ти, а колико жена и деца једне седмице заслужити? Колико земље и марве имаш, и шта можеш ти у средњим годинама од тога продати, што пожњеш? Како се раниш са твојима код куће? Шта требаш ти за јело преко једне седмице, и за један дан? Како стојиш са одећом и обућом, и осталим покућством? Шта нужно требаш, и где се без штете може заштедити?“

Све ово напише Освалд. Сад тек изиђе на сред кућевна неурединост; јер многи управо ни то није знао, колико је дужан, зато што забележио није. Многи од три четири године интереса платио није. Најпре се Освалд о овима постара. Многи је сеоским поглаварима, од који је у нужди новаца позајмљено, по петнајст, двадесет и више форинти на сто годишње плаћати морао. Због тога морао је Освалд у вароши новаца на три четири процента дигнути и добар стати; само да се сеоски глобитељи и крвоније што пре исплате, да унапред људе више неvaraју и неупронашћују. Гдекоји је имао више дуга, него имања, и овде бијаше тешко помоћи. При свем том Освалд је и ове рабрио говоре-

ћи: „Штедњом и радњом човек се може свога дуга опростити. Само се владајте као што вас саветујем, па ће добро бити.“

Сад тек види Освалд, како су људи зло газдовали. Сад тек и они виде, шта по исплати дугова као своје сопствено сматрати могу. Због овога јежила им се коша. Сваки је сад желео радити и штедити; али како да се почне.

Освалд имађаше неописано много труда. Но исти труд причињаваше му радост, јер он биђаше прави чо-векољубац. Он начини свакоме по један кућеван те-терчић, из кога је сваки видети могао, колико е ду-жан, и како му стање кућевно стоји. На то опет отиде у парони, тражећи посла за децу и одрасле момке. Ово му испадне за руном. Што би се тако надицом заслу-жило, то се морало седмично уписати и сачувати. Не-ки су давали одма заслужене своје новце Освалду да чува; а други су му давали седмично зато, да се са тим мало помало дигнути на њеново име капитал исплати.

Кад овако многи учине, и Освалд за кратко време сто и више форинти на гомили види, а он онда поми-сли. „Зашто да овај новац без ползе лежи? Кад би он годишњи интерес доносио, то би сиромашни људи и с тим више имали.“

Он направи себи књижицу, у коју уписиваше, ко-лико је који од своје заслуге седмично у штедницу (Sparnisskasse) положио. На то отиде у варош, да склони неког правдољубивог господара, да новце сва-ког месеца к себи прими, и поузданој прилици под ин-терес изда. Овај господар видећи да то на добро сиро-машни људи бива, као човек, који је и сам добро радо подупирао, прими се својски новаца особитим трудом заштеђени, и изда под интерес. С крајем године до-даваше интерес к главном тако, да је интерес на ин-

терес растао. Освалд је у својој књижици верно бележио, колико свакоме од интереса припада.

Бијаше велика ерећа, што су ови људи и њихова деца могли радити, кад су посла добили, и што скоро нигда боловали нису. Пре небијаше тако; јер кад би недељом по обичају свом здраво препили, то нигда по недељником неби били због главобоље за посао расположени. А сад због тога, што су се чисто држали, били су од разнличити болести слободни, које су природне каштиге нечистоће.

Кад Освалд златотворнога друштва члановима приповеди, како је штедионицу завео, и како онај новац, који му они сваке седмице на чување дају, интерес доноси, јако се томе зачуде и обрадују. Сваки би загледао у свој теветерчић, колико је већ готови новаца у штедионицу положио, и колико интереса с концем године отуда примити има. Испрва је њи мало свој новац у штедионицу полагало. Сад се то прочује. Кад би један чуо, да је други сопственим трудом већ петнајст, двадесет, и тридесет форинти заштедио и код Освалда оставио, то би се сневеселио, своје новце узео, код Освалда отишао и рекао: „Еј брате, зашто ти мени ниси ништа о штедионици тој казао? Метни у њу и моје новце, које сваке седмице отиснути могу, колико било да било; јер се они код куће нимало неумножавају, него све умањавају. Кад ји човек има, онда ји и треба, зато је боље, кад нису на очима. Ако ја то немогу код тебе оставити, то још задуго о исплати моји дугова неће бити ништа.“

Овако би сваки доносио понешто, што би му преко седмице од заслуге претекло. И један се трудно боље него други, само да што више у штедионицу донесе. Неки су тако били лакоми, да су слабо марили, што ће жена и деца код куће гладовати, само да што више скуцају.

Ово спевесели учитеља Освалда, зато једном стане говорити овако: „Истина да је добро, што сте умерени, али жена и деца не треба да гладују. Ко се добро рани, тај може добро и радити. Многа женска, која би у пољу радити, или другачије коју крајцару заслужити могла, мора код своје куће остати, и тако своје време при кувању изгуби. Кад би се за све куће на једном месту кувало, онда неби требало дрва докуповати, или суварке по шуми с губитком времена збирати; него би се још могло од оних дрва, која свака кућа из општинске шуме годишње прима, нешто мало продати, а повци одатле у штедионицу метнути. Заиста овако би се могло много заштедити. Али ми морамо то другачије почети.“

„Ви добро знате, да смо се ми у оскудна времена жалосном чорбом ранили. Зашто смо онда штедили, кад ништа писмо имали; а зашто сад да нештедимо у толико радије, у колико се има од чега заштедити. Ми имамо сад кромпира, воћа, брашна, меса и леба врло јефтином ценом. Ми можемо сад са истим новцем као год и у оскудно време боље се ранити, и опет доста уштедити. Кад би један за нас све кувао, то би многе жене заштедиле толико времена, и могле би на други који начин радити и штогод заслужити. Испод тридесет котлова и лонаца занета на један дан двадесет пута више се дрва потроши, него што би се потрошило под једним котлом за тридесет кућа. То ви добро видите, да је овде добитак велики. Па где се за многе људе уједно кува, ту се и мање масти, соли, брашна, лонаца и т. д. потроши. Ајдете да пробамо.“

Овако говораше Освалд. Многи пристану на то, а неки не. Освалд отиде к својој пуници, и склони је, те се прими, да свима за плаћу кува; и то у седмици само трипут меса, а у остале дане различите чорбе и зелени. Који је год на то пристао, морао је одма ка-

зати, колико за себе и своју породицу чорбе, мяса и. т. д. потребује. Испрва бијаше само седамнајст кућа.

Сад је морала свака кућа, кад би ред на њу дошао, дрва за кување, и при кувању једног помагача дати. Сувајдијница надгледаше кување. Сваки дан бијаше друга и друга чорба, као и зелен. Који неимађаше новаца, тај могаше своја јела са брашном, воћем, зелени, и кромпири исплатити. И ово није никоме тешко било. Само за месо сваки је морао готове новце положити. — Сувајдијница добро разумеваше кување. Остале наоркиње, кад би ред на њи дошао, учау много при кувању, које им пре непознато бијаше.

Овако се учини, те су се здружене породице, где су и учитељ и сувајдија били, боље и честитије раниле, него други људи у селу, па још много јевтиније. Сваки дан чорбе и зелени, а мяса и печења тринут у седмици на различите начине бијаше. Кад виде остали људи, да се овде сасвим честита јела кувају, која могу и за саме болесне поднети, онда и они ступе у друштво, па многи, који и небијау из златотворнога друштва. Ови се наскоро увере, да се овако много дрва, труда, и времена, много кунски ситница заштедити, и све здраво јевтиније добити може.

И поглавар Адлер заведе у својој крчми једну оваку куну на своју корист. Но сви из златотворнога друштва остану при сувајдијници. Ови између себе најчеститије изберу, да пазе на оно, шта се купује, и шта се издаје. Ова је прцваринца (die Garfüße) управо зато и заведена, да свима на једнаку корист служи.

16.

КАКО СЕ У СЕЛУ КРЧМЕ УМАЉУЈУ, И ШТА СТАРИ ПАОРИ НА ТО ГОВОРЕ.

У кућини Адлеровој ишло је сасвим другачије. Он је готовио јела сасвим неукусна; и зато сви изостану. Ови се сложе, да тако исто друштво заведу као и код сувајдије; по све бадава, јер међу њима није било никаква реда, и један је другога сваком приликом варао. Ово бијаше Адлеру по вољи, који се особито радовао, што овде неиде боље, него код њега.

Код њега је ишло још горе, него на другом месту, јер је он био каменита срца. Он је стекао много новаца, и до тога је дошао неправедним начином, ево како! Кад би у оскудна времена повчана помоћ на сиромашне људе у Златну Долину долазила, да се с тим рана набави, и међу људма подели; то би он сеоске поглаваре наговорио, да је боље, да се људма готов новац изда. Онда би се са Бренцлом договорио, па би обојица брашно и лебац сиромашним људма неписано скупо продавала. Овако би сав новац у њихов цеп дошао. Кад би сељани штогод од свога сена, марве, и другог имања на лицитацији што боље продати желели, то би се он са осталим сеоским поглаварима договорио, да један на другог неударе, само да што јевтиније дође. Испрва би обећали врло мало, а после би нешто додавали. За тим би један по један измицао, свеједнако продавца уверавајући, да је много обречено, а есипи да је рђав. Будући да су они били најважнији у селу, зато би се остали купци устручавали што више обрицати и на њи ударати. И тако су свакојако свашта јевтино куповали. Ако би се који паметнији нашао, и не-

што више обрекао, тога су свакојако плашили, особито ако је био њихов дужник. Овоме говорау: „Кад ти за тако рђав еснап толико новаца имаш, и од мога пријатеља више обричеш; а оно зактевам ја, да ти најпре мени платиш, што си дужан.“

Ево како је поглавар Адлер Крајдеман стекао. Но света је истина, да је штоно веле отето повлето, и да неправедно стечено није пробитачно. Ово се управо њему догодило.

Он бијаше пуст и бездушан човек, који непрестане парнице имађаше. Шта више и са браћом својом и сестрама имађаше парницу зато, што ји је у наследију дединства јако омануо. Многи су у селу од њега због парница до просјачке торбе дошли.

По већој части у Златној Долини парнице су најважнији узрок, што су људи осиромашили. Док су људи у добром стању били, гледали су на високо, а који је парницу имао, тај је држао, да то служи на чест, јер је сваки с њим о том беседио. На то би још лукави адвокати дошли, и дражили што више; јер су се они од глупости и беснила наорског јако помагали. Овако раздражени људи тако би се узјогунили, да су волели цело своје имање упропастити, него у нечем попустити. И ово су адвокати особито миловали. Њихов највећи труд бијаше парнице протезати од године до године; ту се морало реплицирати, триплицирати, апелирати, а људма све мање новаца у џепу тако, да десет пута више трошак износи, него што парница вреди. Који би изгубио парницу, тај би најнепристојније ружно судије, и гладовао би; а адвокати би лепо печења јели.

Откако је Освалд у Златној Долини, многе је људе од парнице сачувао. Кад би га који за савет упитао, то би он ствар тако паметно пресудио, да је распра свагда на миру прошла. Он говораше људма, који има-

ђау вољу у судејске парнице упуштати се, ову басну.
„Једанпут нађу два пса на некој ђуприји парче меса.
Стану се препирати, коме то припада. У том трећи пас,
који такођер месо жељаше, приступи к њима, па час
једном час другом на уво рекне: непонупштај нишомшто,
јер по правди теби припада. Оба пса љуто се сваде око
парчета меса; зато се стану клати и уједати, док се
најпосле обојица у реку нестропоштају. У том трећи
слапи месо и поједе, гледајући при том, како му бра-
ћа пливају. Ево овако бива и онима, који парнице
терају.“

Кад оће човек свагда право да има, обично онда
цеп пати, па често ту је и поруга и срамота. Који пар-
ницу на кога дише, тај већ полак губи од онога, шта
тражи. Адвокати су сеченице од маказа; они се најви-
ше старају, да је растављено оно, што је на среди.
Најпосле ако човек парницу и добије, опет много је
више изгубио, него што има примати, на пример:
време изгубљено, послови пренебрегнути, здравље од
једа поремећено; при том стра, брига, и толике ноћи
без спавања.

Овако говораше Освалд; али поглавар Брајдеман
није њега слушао, него је сваке године нову и нову
парницу имао. Најпосле због многи трошкова и покло-
на судијама, адвокатима, и писарима, као и због мно-
гог трчарања и путовања јако осиромани. Тако кад
он једанпут изгуби парницу, коју је имао са суседним
селом због неког раста, о ком је доказивао, да је на
његовој њиви, онда падне у велику невољу. Раст га је
коштао на пљаду форинти. Није знао, откуда ће тај
новац набавити, јер бијаше на своју кућу и њиве до-
јако више узајмно, него што се мислило. Он стане
тражити новца, али нигде недобије. Због тога узбуне
се његови пређашњи зајмодавци, и ђипе на њега. Ње-
му дакле ништа неостане, него цело своје имање зај-

модавцима предати. Он мораде продати кућу да исплати раст. Ево како пролази онај, који парнице млиује.

Због свог слабог трчкарања и тумарања њиве је своје био запустио, и зато никакве цене нису имале. Крчма његова такођер мало је ползе доносила, јер људи нису више гомилала у њу нишпи, и тамо трудом стечене новце трошили. Кад види кућевини купац, да од крчме нема ништа, а он је сасвим остави. На овај начин остаде у селу само још Бреницова крчма, а две пропадоше, као што парох држи од његове дугачке предике.

Неки стари паори тресући главом говорау: „Занета опака су времена настала; та сваки види, да наше село сасвим пропада. Пре тога три крчме, и још неколико пивара бијаше, па све добро; а сад једва једна, и та жалосно. Ово је занета срамота за наше село, и јавин знак, да иде натрашке.

Но Освалд говораше овим старцима овако: „О људи! неће код нас натрашке, као што мислите, него унапред, и то сваки дан све боље. Видите ја сам много по свету путовао, и много села видео. У том селу бијаше више крчми, у том више и сиротиње; а у том ниједне, осим само за путнике, у том стање кућевно цветаше. Неправе бадава крчмари на своји цимери грабљиве зверове, као лава, орла, медведа; — та ови зверови живе од зноја и муке општинске. Где који крчмари међу на цимер и златнога анђела, али то није златан, него опаки анђео, који оправља људе у просјаче, а често и у тавницу.“

Ми имамо у селу само још једну крчму, па и то је много. Кад и те неби било, то би ове околне куће занета биле угледније. Који се у крчми на новце некарта, тај може у кућу набавити библију, и другу побожну књигу. Који код пијаница за драге новце главобоље пекупује, тај се код жене и деце радује и весели

бадава. Који крчмару недаје новаца, томе остају у це-
пу. Поштеније је имати у своме подруму једну боцу
вина, него ли у крчмаровом пуно буре.“

Овако говораше Освалд, и стари паори виде, да
Освалд има пуно право. Бренца је ктео пући од љути-
не, кад је прочуо, да је Освалд златнога лава, цимер
његове крчме, грабљивим звером назвао. И он би зато
радо Освалду једну парницу на врат обесио, само да
је могао. Али Освалд бијаше разуман, и уклањаше се
испред љутога Лава, пуштајући му на вољу, да рече
колико оће.

17.

О ГРОМУ, КОЛИ ЈЕ УДАРИО У ПАРОХОВУ КУ- ЋУ, И О НОВОМ ПАРОХУ.

У ово време бијаше у селу страовита непогода.
Цело село стајаше као у пламену. Грмљавина је тако
тутњила, да су се куће тресле, и прозори звечали. Ма
да су паори целе године безбожни били, ипак су се у
време страовите грмљавине велегласно Богу молили,
кајући се од свег срца свога безакоња дотле, док неби
грмљавина прошла, а после би живели као и пре.

Наједанпут са страним праском пукне гром, и
удари у парохову кућу, но срећом ништа незапали, и
никоме нешкоди. Али следећег дана видело се, како је
гром цео кров раздрузгао. Од овога се стари парох та-
ко јако уплашио, да је после неколико дана од страа
и умр'ео.

Златодолци ружили су и грдили правитељство говорећи, да је оно целој тој несрећи криво; јер да није забранило на облаке звонити, неби се то догодило. Пре смо свагда такву несрећу од нас са звонама одбили, а сад је забрањено. Заиста велика господа немају правог закона и вере у себи, зато нас и стиже све несрећа иза несреће. Овако говорау Златодолци.

Али Освалд говораше: „Како ви тако лудо мислите, и беседите. Није правитељство довукло гром на парохову кућу, него она гвоздена јабука, над којом се ветрењача од лима окреће. Бог је муњи и грому уделно то, да свагда на воду или метале теже, особито на шиљкасте метале. То је Бог учинио, а човек је дужан чувати се од грома, и пазити на себе. Чим гром метал нађе, по коме се земље дотакнути може, већ није опасан.“

После овог говора одведе Освалд паоре на парохов таван. Овде виде сви у позлаћеној јабуки мале растопљене рунице, и како је гром трчао по тавану само на ону страну, где је што гвоздено било; док најпосле није слетио чак доле по жици, за коју се вуче, кад се ноћу до пароха доћи жели. Због тог једног узрока, што се гром по жици слазећи земље дотакнуо, остала је цела кућа поштеђена, и то је као што паори веле водени гром био. А да није жице било, заиста би уместо тог воденог ватрени био.

Освалд говораше даље: „Због тога, што су куле високе, и много гвожђа имају, често се догађа, те гром у њи удара. Будући пак да је већ неколико људи при звоњењу од грома убијено, зато је правитељство бесплезно и сујеверно звоњење на облаке забранило.“

Освалду жао бијаше, што је приметно, да се многи људи од ово доба више него пре од грома плаше. Зато говораше: „Стра и плашња при непогоди јесу велика несрећа. Непогода је за земљу благослов

милостивога Бога, јер се њом воздух чисти, и земља сама плоднијом постаје. Зато одбаците ваши неупутни стра, па идите те наместите на врху ваше куће гвоздени шиљак од једне стопе висок, за негу прикујте гвоздену жицу као перо дебелу, коју преко крова чак до влажног места на земљи повући треба. Тако ћете грому пут направити, којим ће без сваке штете до земље доћи, ако само жица чиста и одозго до доле цела буде.“

Овако бесеђаше Освалд, и први метне на своју кућу гвоздени шиљак са жицом. Сувајдија је то још пре у вароши видео, и он учини то исто. Многи наори следовали су овом примеру, јер много коштало није, а при том је човек миран.

Неки су се због глупости своје на то љутили и говорили: „Зар то не значи Богу закоје прописивати? Зар он неможе громом својим погодити и ударити где, и како оће? Зар ти силни гвоздени шиљци неће неплодну годину учинити, и свагда рђаву непогоду проузроковати?“

На то одговори учитељ: „Ви сте праве будале! Облаци иду преко њаду и њаду шиљкасти дрва, брда, као и преко равни простора; а громови чисте воздух, и земљу плодном чине. Сад ударали они у шиљкове дрвене или гвоздене, у језера или мора, то је свеједно. Зато је Бог нама дао ум, да се чувамо од несреће, која би нас на незгодном месту постићи могла. Ватра је са својом топлотом и светлошћу прекрасан створ, али није кад гори кућа, као штоно велe: Ватра и вода добре су слуге, али су зли господари. За гашење ватре дао нам је Бог воду. Кад ли дакле воду против ватре употребљујете, то зашто неби и гвожђе против грома употребили? Те несреће на свету нема, против које није нама Бог средства дао; само та средства и ту помоћ треба изнаћи, и с благодарношћу

ћу уживати. Који дакле због слепо глупости своје та средства презире, тај презире и дарове божије; и није греота, ако таквог постигне праведна божија казнига, било да му кућа изгори, или да га гром удари.“

Многи су веровали овој разумној беседи. А други особито тупи и поносити презирали су Освалдове речи, недопуштајући никако, да он од њи више разуме. Они су се стидели припознати, да су глупи, и да ништа незнају; и свакојако су се упињали, да својој глупости и неразумљу облик мудрине даду.

На место покојног старог пароха поставе другог. Тако новоизбрани парох Родерих; који бијаше око двадесет и седам година, дође у село.

„Еј, еј!“ викали су неки наори: „шта ће нама ово дете? Та ако правитељство нема никаквог закона, то не треба да нас у нашем закону саблађава, него да нам пошље једног честитог човека за пароха, који и година и искуства има.“ Други су говорили: „И парох је од нове моде. Сачувај нас Боже! Та кад предикuje, тако просто беседи као и ми; и можеш му све разабрати. То ништа неваља. Он треба да се још учи, јер није добро научен. Та нема нашем старом пароху пара; то је био научен човек, Бог да му душу прости. Он је тако паметно и учено предиковао, да га је слабо ко између нас разумети могао, ма да је и по подруги сат на предикаоници био. Вредио га је било слушати, кад је он о рају и паклу, о вери и исповеди говорио.“ Трећи су опет говорили: „Јест бومه! покојни наш парох, то је био човек. Кад би он на предикаоницу или пред олтар стао, имао би човек шта у његовој великој и широкој особи видети; а овај садашњи танак је претанак, и могао би га човек у иглу удети. Кад би покојни парох на предикаоници у ватру дошао, могао се далеко у селу чути; и људма из цркве излазећим по два сата зујала би предика у ушима. Тај је имао јесте-

ство, а не као овај наш садашњи парох, који на предикаоници беседи, као кад је код нас у соби.“

Овако судише људи у Златној Долини о новом пароху, но не сви.

18.

ЈОШ НЕШТО О НОВОМ ПАРОХУ.

Бијаше људи у селу, који су видели, да је парох Родерих један правичан, смеран, достојан, научен, и несматрајући на његову младост побожан човек. Шта више, као да бијаше више, него обичан човек, и да је с неба дошао. Он бијаше дружељубив и опет озбиљан, смеран и опет у овој својој смерности уливаше велико поштовање. Нигда се није шалио, нигда љутио, и свагда је био пун тијости и трпељивости; и ако је кога исправљао или корио, то је свагда духом кротости и љубави, који упућиваше на правац.

Кад је он дошао у Златну Долину, упозна се са свима. После неби ниједан дан прошао, да час ову час ону кућу непооди. Врло добро разумеваше, како треба свачије поверење задобити. Свагда је знао добар савет дати, свагда жалосне утешити, безбожне и заблуђене исправити, и препируће се помирити. Каогод Христос, тако се исто и он по већој части са сиромашнима бавио, или са такима, који су били извикани, и од цела света заборављени.

И кад би недељом на предикаоницу стао и говорио, сваки би мислио, да парох само њему говори и предикuje. Сваки би чуо погрешке своје сопствене, и

праве узроке, како се до исти погрешака дошло, и на Бога заборавило; сваки би чуо и најбољи начин, како се опет к небесноме оцу повратити треба. При том свагда је показивао Христа и остале божје угодинке, као примере богоугоднога живота. Ово је рађало у сваком слушаатељу велико размишљање, јер је сваки држао, да је само о њему говор. Нико ме сад ни на ум падала није његова младост; сваки је сматрао само његову важну и умиљну беседу. И заиста његове речи биле су небесне речи, које су слаткошћу својом пробијале срце и душу.

Кад парох сеоску школу први пут пооди, да њене уредбе позна; то чистоћа, тишина, и ред дечице учине му велику радост. Прекрасна побожност при молитви како учитељева тако и дечина врло га дирне у срце. И он се при овој молитви од радости заплаче. По свршеној молитви склопи он своје руке, и погледавши к небу рекне: „Оче благи! саслушај и моју молитву, која из чистог срца произлази. Буди о творче! свагда милостив овој невиној дечици, да се нигда од тебе неудале и неизгубе; буди дотле, док и код њи вече небуде, и док ји са овога света у бољи непозовеш. Онда, о онда милостиви и преблаги мој творче! опрости и мени за љубав сина твога Исуса Христа све моје греје, да ја са овима преображеним анђелима око твога престола неисказане твоје доброте и милости наслађавати се могу. И благослови учитеља ове ситне дечице, благослови, и богато обдари његов труд, и оснажи га, да још дуго овде на земљи најчеститије људе преправљати и свету давати може.“

Овако говораше он. У том дечици рекне: „Драга дечицо, молит се Богу о овом вашем учитељу, да га поживи. Он је ваш отац, и без њега били би ви неућешне, запуштене сироте.“ — Ово и овоме подобно говораше он, а дечица омиљују свога учитеља још већ-

ма, јер помисле, да им може једанпут умрети. И много дечица склопе ручице своје, и управе сузне очи пуне благодарности на небо.

Кад се сврши школа пре подне, онда парох приступи к учитељу, и загрливши га пред ученици рекне: „О ти праведни мужу! ти садни усеве, који ће вековечито цвати; научи ме, да и ја пођем твојим примером, јер си ти додanas много учинио, а ја врло мало. Ако каткад клонем, то ћу амо доћи, и сести код ове дечице, и бићу као и она, верујући, љубећи, и надајући се, само да се примером и постојанством твојим оснажим.“

Ово бијаше прави свечани дан за дечицу школску. Истина да су дечица и пре тога Освалда и Јелисавету радо имала; али отнако приметише, колико сам парох њихове учитеље поштоваше, од тог доба сматраше они Освалда и Јелисавету као виша божанства, и у њихову љубав помеша се чудновато уважавање и поштовање.

Парох небијаше ни пол године у селу, а већ бијаше прави кућевни пријатељ и саветник веће части породица. Од њега излазаше свагда најбоља утеха. Уцвељени и тужни налазау код њега најбоље душевне крепости. И у колебама бијаше он прави пријатељ. Људма се чињаше, да недељом у виду пароха неки преображени на предикаоници говори, који је с неба дошао, да им прави пут спасенија покаже.

И он чињаше људма много добра. Нигда се због тога фалио није, као што обично људи чине; шта више слабо се и знало, коме је шта учинио, као што и свето писмо саветује: „Што пружи десница, да незнашница.“ Где је болник, ту је он. Имао је у кући као неку малу апотеку од кућевни лекова, с којима је на помоћ сваком приликом притицао. Он је читао и лекарске књиге, из који је без велике вештине помагао не-

вољнима. Тако небијаше он само дуневни него и телесни лекар свога стада. Ово му принесе много поверења, и много поштовања. Дакле он је чинио као Христос и његови ученици, који су и болне лечили, и небесно царство приповедали.

Овако се догоди, да је невеште људе од свакојаки сујеверни и опасни средства у болести одвратио. Они неби више трчали капуцинима и братровима за освећене неке цедуљице, или бајалицама, и осталим варалицама. Он за свој труд незактеваше ни крајцаре, и опет помагаше боље, него два надрилекара. Ако је болест опасна била, то се морало по његовом савету одма у варош по искусног лекара циљати. Ниспрва били су многи томе противни, имајући више поверења у једној баби и врачари, него у искусном лекару, који је лекарини основно изучио. Неки би опет трчкарали од лекара до лекара тако, да кад неби од једнога прописани лек одма помогао, а они би употребили од другог, трећег, па све једно за другим; од које промене наравно мора горе бити. Но парох је исправљао и у овом људе, као што се могло од њега исчекивати, јер је он сам у лечењу искусан био.

Он је разумевао и многе друге ствари, о којима човек неби ни мислио. Он бијаше тако вешт кованџија, да је и на најслабијој години коњице сачувати знао. Он своје коњице пораспоклања најсиромашнијима, учећи ји својски, како треба око ичела радити. Мало помало његовим настојавањем запати свака кућа по неколико коњица. Због његове вештине кованџућ постане у целом селу здраво напредан. Сваке јесени много се меда и воска односило, и зато леп новац кући доносио. По времену постане Златна Долина у кованџуку на гласу тако, да су издалека купци долазили, и надмећали се, који ће пре златодолски мед и восак прекупити. Ево отскора запаћеног златодолског стада,

које никакве од човека ране не требајући, на њежин своји крили преко планина и долина, шума и равнина лети, и злато у кућу носи.

Као год што парох по кућа славне уредбе почини, тако исто и у цркви. Овде је ишло тешко, особито због стари људи, који се свагда старог обичаја упорно држе, а на ново мрзе. Кад је општина у цркви певала, то је ишло као преко бундева, без сваке љупкости и милине. Један би дрекао више него други, и то из петин жила, да су прозори звечали.

И Освалд је против те вике и дреке много говорио, али у ветар. Зато је пустио старим људма на вољу, а он се држао дечице, коју је обучавао појати на ноте само с четири гласа, да је милина била слушати. Људи и жене имали су ово радо, али су држали, да је то добро само за школу, а не за цркву; и зато заостану при својој старој вики и дреки.

Овога се прими парох сасвим другачије. Он премда је поштовао старе стихове, ништа мање као додаток к старим стиховима разда по кућа мале књижице, у којима су биле лене молитве у стихови за такве случаје, за које у старим стиховама небијаше. И ова књижица бијаше она иста, из које су деца у школи певала. Старцима бијаше ово право, јер није требало ништа плаћати.

После неколико недеља даде парох предик у ползи светковине при јавном богослуженију. Говораше између осталог о арфи цара Давида, и о трисветом анђелском појању око престола божјег. Сваки је паор осећао у себи, да није дојако с таквом побожношћу појао, као што анђели божји поју. Најпосле закључи парох предик са овима речма: „Христос спаситељ говори: Пустите децу, да к мени дођу, и незабрањујте им. Тако нећемо ли и ми допустити нашим синовима и кћерама, да к спаситељу иду? Заиста оћемо, и треба

да оћемо. Сваке дакле недеље нека наша деца у овом светом храму пре нас отпоју преблагоме творцу песму на наше душевно сазиданије; у дојдућу недељу први пут.“

Прве недеље бијаше пуна црква људи. На црним таблама изнад црвених врата стајаше стих написан из додатка молитвене књижнице, а после обична стара песма. Младеж запоји, и ово издаваше као анђелско појање. Од милине многима сузе потеку. За тим отпоји цела општина своју стару песму. Пре појања говораше парох: „Драга браћо! незаборавите, да је Бог свуда, и на сваком месту, и да он вас чује, кад ви побожно појите.“ Општина на то запоји сасвим тијо и побожно, да се четворогласно дечиње појање врло јасно чути могло. Ово је издавало врло лепо. Ако је која бака након кад неотице преко мере дрекнула, то је њен сусед палцем у ребро гурило, да побожност неузнемирује.

Овако је ишло неколико недеља. И сваке недеље све више и више слагали су се стари са дечицом при појању. Најпосле научи цела општина на ноте, и тако се унапред свагда само из додатка молитвене књиге певало.

Ако је који стран из вароши или из суседних села случајно у Златну Долину дошао, и при Богослуженију био, тај би се реду, тишини, и красном појању чудно и дивно. И ови путници бијау много побожнији овде него на другом месту. И ово се наскоро разнесе по целој држави.

19.

ШТА СЕ О ЗЛАТОДОЛЦИМА У ДРЖАВИ БЕСЕДИ.

По вароши и околини сели бијаше доста разговора о Златодолцима. Овако говорау многи: „Ови људи бијау доскора неваљали, пијанице, скитнице, бадаваарије, којима човек ни крајцаре поверити немогаше. Сад се сасвим преокренуло, јер сад код њи неизгледа као код сиромашних људи. Куће су им сад чисте и окречене; на сокаку, у авлији, за кућом, и у башчи све у најлепшем реду. Код њи је сад пријатније, него у најбогатијим селима. Сад љи можеш лети равно на њиви видети, како једин чунају кукољ, а други разносе ђубре. Свеједнако су ови људи у послу, и вредно ји је видети кад раде. Све им од руке иде. Треба ли у вароши надничара, то се највећма за Златодолце распитује. Изиђе ли госпођа на пијацу, то најрадије иде код Златодолке, која је свагда тако чиста и љупка, да се мили човеку из њени чисти руку зелени или платна купити.

Сваки је добро знао, да су Златодолци били сиромаси; али зато опет свагда су плаћали своје интересе исправно. И што је особито чудно, преко све своје сиротиње стекоше мали капиталац, и дадоше у варош под интерес. Кад би парох Родерих и учитељ Освалд за ког Златодолца добри стаали, то се таковом радије позаимало, него једном из друге општине. Сваки би Златодолцу радије свој капитал ма и под мањи интерес дао, него ли другом сељанину под већи; јер је напред знао, да је на сигурном месту. Ово им је добавило кредит и поштење на све стране. Они исплатише капита-

ле, на које су велики интерес давали, а диглоше новаци онде, где су под мањи интерес добили.

Свакојако се судило о Златној Долини. Говорило се да се ту наоди честит парох, и врло разуман учитељ, и да су они прави узрок те промене. Преко свега многим заостане та ствар као нека загонетка. Многи су држали, да тек један парох и учитељ немогу све то учинити, и да је сваки парох у држави тако исто паметан, или још и паметнији, него обојица у Златној Долини. Ово је многим разбијало главу. Околини наобри пет ни девет, него сви једнодушно говорау, да то није чист посао; јер су чули, да Освалд зна дукате правити, и да је томе већ њи неколико у селу научно. Зато су се Златодолцима ругали, и задиркивали ји, да знаду дукате правити.

И заиста упадало је у очи, кад би Златодолци на вашар изнели штогод на продају; јер се није знало, откуда им све. Њива зелен и воће, њива кудеља и конопља, њива рана и марва, све то бијаше честито и добро. Меда и воска имали су више, него сва околна села уједно. Врло се добро знало, да нису имали особите марве, до свака кућа тек по пар крава и коза; па покрај свега тога продају сиромашни људи, који тек једну краву имају, сир центама, а масло качицама. Сасвим бијаше непостижно, како да једна или две краве толики сир и масло дати могу. Тако исто имали су Златодолци сваке јесени најчеститија воћа, као нико други. Откуда све то тако изненада, и за мало година?

Златодолци морали су и сами смејати се, слушајући, да њихово село у шали називају Златотворним Селом. — Освалд се разумеваше у воћу јако. Тако кад би он чуо, да се код каквог знатног господина у вароши лепа и благородна воћа наоди, то би ишао тамо, и неколико шипчица замолио. После имајући младе људе у селу на руци, учио би ји, како треба воће калами-

ти. Они мало помало извеште се у том као прави баштовани. Сад сваки зажели у својој башти или у пољу честитију воћку имати. Зато се на све стране стане каламити. Многи паори донесу из шуме млади дивљака, и на њима накаламе; а други би из семена запаћивали воће. Сваки се потруди, да је код њега боље него код другог. И у тој жељи и ревности каткад се од гдеког и претерало.

Сад се могло лако у вароши растолковати, откуда у Златној Долини од године до године све боља и честитија воћа, за које су они лепо новаца добијали. То више небијаше никаква тајна; али мало крава имати, а много сира и масла правити, и продавати, то је свакојако велика враџбина и мајсторија.

Ову је мајсторију видео Освалд док је још солдатом био у неком селу, и тамо научио, па после са собом у своје село донео. Испрва слабо су марили људи за то, али после здраво су му зафаљивали. Он је поступао у том овако.

Он је ишао са своји сајузници из златотворнога друштва код оних људи, који су краве имали, и говорио им: „Ви имате од ваше краве слабу асну. Треба човек од једне краве сваке године за сир и масло најмање педесет до сто форинти да добије. Ако ћете уз мене пристати, то ће тако бити. Врбујте још кога, који краву има. Најмање треба заједно четрдесет до педесет крава, па ће онда њи.“

Кад се нашао четрдесет до педесет крава, а он онда рекне: „Сад ће њи као што треба.“ Он је добро познавао једног вештог и правичног станара (der *Stinn*), који добро разумеваше, како треба сир и масло правити. Овога погоди за двеста форинти на годину. Одавде морао је овај сам куповати свеће, чаршаве и остале крпе за чистоћу судова и посла потребите. Судове и со куповао је Освалд на рачун учасника, од који тро-

јица због особитог свог поштења постану надзиратељи целогa посла.

У бившој крчми Адлеровој бијаше најзгодније место за прављење сира; јер се ту наођаше добар ладан подрум, и повелики котао у пространој перифоници (daß Waschhaus). Господар овога дома изда то место, јер је имао и сам пет крава, па је желео видети, шта ће из тога изићи. Дрва се набаве на рачун свију. У том одреди Освалд дан, кад су сви, који су у ово друштво спадали, своје кравље млеко у особито чистом суду донети морали. Кога је суд бијо нечист, тога кравље млеко није примљено; и то бијаше закон, који мало касније и строжији постане.

Станар измери млеко, и запише свакога име, колико је који донео. И сваки је за себе могао то забележити. Овако су сви сваки дан изјутра и с вечера доносили своје кравље млеко. Од туђи крава у ово друштво неспадајући под особитом каштигом небијаше слободно млеко доносити.

Све млеко од једног дана слије станар уједно, па из свега направи сир и масла. Сад бијаше питање: Ко ме припада лепа гомила сира и масла од сваког дана? јер сваки дан бијаше по једна таква гомила сира и масла направљена.

У сматрању деобе наредба се учини ова. Што је једнога дана сира и масла од скупљеног млека пало, то се све дало једином учеснику наједанпут, и то ономе, који је највише млека донео. Наравно да су с почетка први много више сира и масла добили, него што су млека дали. Сад су они зато, што су више добили, осталима били као дужни, и у колико су њм били дужни, у толико им се свакога дана од њиховог крављег млека одузимало. Ово би трајало дотле, док се неби правилно обредило, а после би ишло наново. Међутим и онај, који је само једну краву имао, и сваки дан само

три четири олабе млека давао, по реду у млечној књижици назначеном добио би плод једнога дана састојећи се у подругој центи сира и масла.

Масло је могао сваки истога дана, чим се направило, са собом однети; млаћеница и сурутка ишле су нуз масло. Сир је заостати морао у подруму дотле, док сасвим није постао тврд и добар. Онај дан, кад је који право имао из млека зготовљени сир и масло примити морао је исти станару помоћи, као и чисте кесе, врпе, и осталу потребу набавити.

Испрва су држали Златодолци, да се неће на крај изићи; а кад би после један по један гомили сира и масла примио и прорачунао, колико је млека дао, то би се онда неописано обрадовао. С концем прве године пронађе се, да је на овај начин добитак од једне краве на годину преко сто форинти изнео, и то после свију трошкова. Ово бијаше заиста леп интерес.

Сад се и то дозна, откуда бива; тако и то небијаше више никаква тајна. Што је више млека и фришкџег, то је бољи сир. Тако што урадити једна кућа неможе. Даље: пре је по кућама толико млеко без нужде трошено, а сад лепо код станара под интерес дато. Пре се толико времена губило, или и небијаше времена да се сир направи, а сад иде то само од себе. Пре су у име тога толика дрва у лудо трошена, а сад се толика уштеђују.

Неки Златодолци пробали су с почетка са својим млеком различите преваре чинити; но наскоро направе се тако строги закони, да никоме ни на ум више падало није варање.

Ова уредба доносила је такову асну, о којој човек пре ни мислио није. Сваки је желео што више млека донети, да што пре сира и масла добије; зато је и краву боље радио него пре, правећи вештином бољу пашу, и тражећи да добави велику краву уместо мале,

или две наместо једне. Сваки се особито пазило, да му није млеко од болесне краве, пити испод телета. Изабрана три надзиратеља имала су право у свако доба питале поодити. Тако се на марвенско здравље особито пазило.

20.

О НОВОМ ОПШТИНСКОМ ПОГЛАВАРУ, И О БРЕНЦЛУ.

„Освалд је тек један вештац!“ говорили би Златодолци свагда, кад би он понешто предложио, што би се морало донасти. Њему је нишло све за руком, чега би се год преватио. Ништа он почињао није, док не би најпре о ствари добро размислио. Нигда није нагло, него све корак по корак; и нигда више на своја рамена узимао није, него колико је могао понети.

Могао би ко помислити, да је учитељ себе и своју искрену Јелисавету с послом оптеретио. Никако; он је све то тако паметно расположити знао, да су знатну част његови послова свагда други израђивали. И у самој школи имао је мало посла, јер је у том обучио једног вештог паорског момка, по имену Јована Хајтера, који је уместо њега школске послове отиравао. Овај бијаше од сиромашни родитеља, и Освалд му даваше кост и кватир. Освалд га имафаше врло радо, јер је он у школи тако вешто децу настављао, да је Освалду у свему раван био. И њега су деца љубила зато, што је био тиј и разборит, и што им је олакшавао учење више него сам Освалд. Овај је одао читав

дан по њивама и башчама, и радовао се, што у селу мало помало све боље иде.

И заиста бијаше ретко видети, како се људи, пре тога пуки сиромаси, мало помало дуга ослободише, а своје куће по варошки уљудише; а напротив како пре тога имућни паори, који при старом свом навичају остадоше, сад мало помало осиромашнише, јер цело своје имање које кецом, које олбом, а које парницом утаманише.

Тридесет и два домаћина из златотворнога друштва свагда су била предња, кад би Освалд какну уредбу завео. Њов пример побуђивао је многе суседе. Младићи, које је Освалд недељом поучавао, и девојке из Јелисаветине школе принесоше много к поправци своји родитеља. Неки се поправити недадоше, и ови неваљаца вођа бијаше Бренца, који заклету непријатељ сваке нове уредбе бијаше. Овај је свеједнако псовао новајлије, уверавајући свакога да тако пропада закон. Парох, поодећи га често, држао га је колико се боље могло у узди; тако није могао много зла чинити. У том се случи, те Бренца највећу своју потпору, то јест трећег општинског поглавара изгуби. Овај је давно приметио, да му његово газдовање иде натрапке, зато се преда пићу, па ниједан дан трезан небијаше. А да се опет на брзу руку обогати, стане мећати на многе лутрије, док најпосле сав новац непроћерда. У том га стегну и зајмодавци, којима дужан бијаше, и узму од њега све.

Сад је требало бирати нове општинске поглаваре, и вишој земаљској власти предложити. У селу постану две партаје. Неваљалци ктели су поставити једног или двојицу са своје стране, којима су дужни били, а честити и правични људи били су томé противни. Тако бијаше доста препирке и свађе. Многи су упиткивали

о том пароха, кад би ји он поодио. И он им је одговарао овако.

„Ја се чудим, и немогу да се довољно начудим, да нико од вас немисли на једног честитог човека, који вам је толико добра учинио, и који је паметан, човекољубив и вредан. Ја мислим учитеља треба изабрати. Ако нега изберете, онда ћете имати у сеоском поглавару човека правичног, мирољубивог, предног, и разумног. Истина да он није из реда оних, који се грабе за званија, али га управо зато треба претпоставити свима. Јер оних, који се отимају за званија, отпављају своју дужност тек као мимогред. Такви су поносити, славољубиви; и више се старају, да задовоље своју себичност и поностост, него да добро општинско напредује.“

Даље говораше парох: „Истина да је добро, кад се имућан човек постави за општинског поглавара; али не богатство но некористољубље највећа је добродетељ. Тешко оној општини, која бира за свог поглавара онога, коме је дужна. Та овако постаје такав судијом у сопственим стварима, а наори постају због глупости своје робови сеоског мучитеља. Боље је да изберете таквога, који ће знати и бездушног зајмодавца, и најбогатијег крвопију у узди држати.“

Даље говораше он: „Добра глава много чини, али поштено срце много више. Зато питајте најпре, је ли онај, кога желите за поглавара, човек правичан и поштен? и пружа ли руку помоћи? После питајте, је ли паметан и разуман? и да није дужан ком богатом? Општински поглавар треба да ни од кога независан, јер другачије није он поглавар сеоски, него онај, коме је он дужан.“

„Ви ћете лако наћи правичног и вредног човека. Само помислите, кога би ви на вашем последњем часу вашој жени и деци за надзиратеља поставили у уверењу

том, да ће се он као прави отац о срећи и напретку ваше породице старати? Тога поставите за поглавара. Или кад би ви морали служити код једног од ваших паора, то кога би најрадије имали за господара? — дакле тога поставите за поглавара.“

„Кад је на ком месту већина поглавара добре воље и поштена срца, која се сваке неправде стиди, онда у добар час по општини. Једна једита добра глава довољна је. Три добре главе али без поштена срца немогу се сносити, јер сваки оће да боље од другог разуме; и тако долази међу њи неслога, а од њи и у општину.“

„Кажите ми, који је најбољи отац своје деце? није ли онај, који је благ али не мекушац, строг али не немилосрдан? Или кажите ми, који је најбољи домаћин? није ли онај, код кога чељад радо служи, а га се ипак боји, и који своје послове без вике и ларме, љутине и свађе отираваља, и опет све добро иде? Оваког поставите за поглавара општинског.“

Овако говораше мудри парох. И сваки сад другачије стане мислити него пре. Кад се општина скупиле, да два поглавара избере, онда већа част закте, да се небира јавно, него сваки да напише тајно на цедуљци; да нико не зна, ко је исту написао, и да је сваки слободан, како би без свакога страа онога бирати могао, кога он по савести својој за најчеститијег држи. Бреница бијаше томе противан, јер је напред забележио био, кога би од општине за друга искао; тако жељаше видети, који држе с њиме, а који су му противни, али његова вика ништа му непомогне. Тајне цедуљнице покупе се и развију, и у првом избору већином написани гласова постане сеоским поглаваром Освалд, а у другом сувајдија Сигфрид. Овај се званија неприми, јер бијаше Освалдов таст; а и прилика није, да двојица из родбине при једном суду седе. Тако уме-

ето сувајције изберу Улриха Штарка мужа мирољубива, вредна, и правична.

Бренца је због овога избора час црвенио, а час зелено. Он се надао, да ће и Освалд отказати, као што је и његов таст, но превари се. Освалд зафали општини на толиком поверењу, и препоручи свог љубезног Јована Хајтера за учитеља. И овај постане учитељ.

Бренца је ишао кући тако рећи свију чувства лишен, као да му се кула на врат срушила. Беснило своје излије најпре и најпре на мачки, која му је с улагивањем међу ноге дошла; за тим на псету, које је пред њим по свом обичају радосно скакало; после на слушкињи, која га није одма разумела, кад је стакло с ракијом занскао; најпосле на жени, која је пред њим казала, да је Улрих Штарт поштен човек.

21.

ОПШТИНСКУ ШТАЛУ ТРЕБА ПОЧИСТИТИ.

„О чуда и покора!“ викао је Бренца кад би год помислио, да је Освалд поглаваром постао. Но и онет досети се, и отрчи к Освалду, загрли га као друга, и честита му од свег срца говорећи: „Отсад да будемо прави пријатељи, и да живимо као браћа.“

Јелисавета се зачуди овој претераној и брзој учтивости Бренцовој, зато кад овај отиде, а она рекне свом мужу: „Освалде, Освалде, тек да се ниси примио тог званија. Бренца је дволичан човек, па ће ти ископати јаму. Освалде чувај га се!“

Освалд пољуби мрачно Јелнсаветино чело, и ре-
кне: „Није Бренца никакав љути лав, него само пла-
шљив, ласкав, и злобан мачак. Али ја ћу њему његове
шапе већ одбити.“

Кад се сеоски поглавари први пут заједно са бе-
лежником у суду скупе, онда Улрих Штарк и Освалд
пређе свега заштиту, да виде општинске рачуне и про-
токоле. Овде ненађу ништа у реду, а много којешита
није било ни уведено у протокол. Ови пронађу, да је
општина на седам пљада дужна, и то скоро полак са-
мом Бренцу, који се са шест форинти на сто напла-
ћивао, а сам на три до четири форинта новаца на сто
узимао. Даље пронађу, да је годишња општинска да-
ција трошена све на којешита. На пример: јесу ли погла-
вари сеоски изишли, да обиђу међе, двострука напла-
та; да виде пашу, такођер: је ли требало од општин-
ске стране у варош ићи, троструко се трошило. По-
себни рачуни нису ни вођени, него је све оцеком у
протокол стављано. Тако је исто било са приходом ниш-
тањским и сиротинским. Тудорски рачуни од удовица и
остале сирочади ни у глаку бољи. У шуми се секло са
споразумљењем шумарским немилце, и продавало као
што се глашало на добро општинско, без да се знало,
куда и колико. И сам Бренца имао је обичај каткад
фалешн се говорити: „Моја је скира више дрва оце-
кла, него што најленији двор у држави вреди.“ Доста то,
да је са имањем и добром општинским зло газдовано,
и рачуни непоштено вођени; а при том да сеоски по-
главари себе нигда заборавили нису. Пронашло се и то,
да је за тако јевтину цену од пљаде форинти велико
парче општинске земље продато, и да су то сеоски
поглавари прекупили; а новце не само да нису поло-
жили, него ни интерес за пет година нису исплатили.
Даље, да је Бренца пре једанајст година са споразу-
мљењем своји другова четири пљаде форинти на општин-

ске шуме заложно ; да је општина интерес на ове новце са осталом дацијом плаћати морала, а цео капитал да је у рукама поглавара заостао.

На то се Освалд разљути и рекне : „Та мене нису метнули у општинску судионицу, него у општинску штаду, која је пуна нечистоће и пропасти. Али ћемо ми ову општинску штаду тако исчитити, да њен смрад цела држава осети. Ви као поглавари нисте општинско имање сачували него упропалили. Ви сте као оцеви удовница и сирота од ваше деце крали, и сиротама плесиву корицу леба пружали, а међутим из њихове муке код ваше куће чистили се с печењем и вином. Онога, који је две роткве у пољу украо, бацали сте у тавницу, а ви спавате на меким душецима, које сте с новцем од општине украћеним купили. Ви крвоније, који свеједнако о правди говорите, а у неправди се давите ; који свеједнако закон у усти носите, а у срцу највеће безбожје, заиста горко ћете пожнети оно, што сте посејали. Сад ћете ви осетити, да је отето проклето, и с неправдом стечено да није пробитачно.“

Кад то чује Бренцл, такав га стра нападне, да му се цела унутарност затресе. Он се ушне доказивати, да су његови негдашњи другови и колеге те новце разграбили ; зато падне пред Освалда плачући и горко запевајући, и стане га свима светима заклинавати, да га несрећним неучини.

Али Освалд још тај исти дан извести о том вишу власт, и открије све по реду. У целом селу бијаше велики стра и смутња. Немогаше нико ни помислити, да су пређашњи поглавари тако нечовечне преваре чинили. Многи ипсу ктели ни веровати, да је то тако. И зато су називали Освалда зликовцем и свакојаким, који се тим прославити жели, што ће невинне људе упропастити. Бренцл иђаше по селу, и мољаше од људи свакојака сведочанства, с којима би се против тешки

своји кривица бранити могао. Ништа мање најбољи његови пријатељи стану с рамени слегати, и изговорати се, да не желе у тај се посао мешати. Пре него што је он мислио, стиже комисија од више власти. Сви недостатци изиђоше на светло. Бренцла одма сметну са званија, окују га, и оправе на виши суд, да му се тамо суди. Из његовог добра попуни се све, што је он од општине украо. Овако је скончао бесни Бренцла, и потврдио народну пословицу: „Отето проклето.“

Освалда поставе за првог сеоског поглавара, а за трећег неког поштеног човека из села.

Свр овог страовитог догађаја даде парох лепу и поучителну предикту. Између осталог говорање: „Кад родитељи развраћену децу имају, то нетреба само децу, него и њихове родитеље због рђавог васпитања кривити. Исто тако кад је у којој општини сиротиња и пропаст, то је знан, да поглавари ништа неваљају, и да су тој несрећи они сами узрок. Али све су силе за време, а невоља редом иде.“

22.

ДУГОВЕ ТРЕБА ИСПЛАТИТИ.

Освалд је сад имао много посла. Знало се није, шта он ради. Час је ишао по шуми, час по пољу, а час у варош.

„Ах Освалде!“ уздићући говорила би Јелисавета свом мужу, кад би он у вече из села кући дошао: „За што се ти толико бринеш и мучиш? Ти ћеш најпосле за сав твој труд неблагодарност и досаду дочекати.“

Освалд одговори: „Неблагодарност је новац, којим свет најрадије плаћа. Који је у општини први, тај треба на Бога, и на своју дужност да мисли, а не на награду и благодарност. Видиш драга душо моја, Бог најпосле тако исто све оно награђује, што је добро, као што кастигује, што је зло.“ Овако је говорио Освалд, и чинио што је трепало.

Пронађе се, да је општина још преко шест пљада дужна, које од времена рата и оскудин година, а које и због рђавог газдовања пређашњи поглавара. Освалд је дан ноћ размишљавао, како би се тај терет општини с врата скинути или олакшати могао. Кад му план сазре, а он га предложи својима друговима, који га после дугог договора и саветовања за доброг пронађу. Ови су говорили: „Кад би Бог дао, да се овај дуг издужи, онда би сваки знао, шта је управо његово, и могао би мало оданути, а не свеједнако о интересу главу лупати.“

На то се одреди, да се лежеће добро свакога Златодолца процени, да се дозна, колико је који богат или сироме; како би овако на најправеднији начин порцију унапред плаћати могао. Сваки је морао код сеоски поглавара доказати, колико је дужан на кућу и остало добро, и ово бијаше у један протокол уписано, и свакога имање верио и савесно процењено.

У том стане Освалд једне недеље после службе божје са своја два друга скупљеној општини беседити овако: „Драга браћо! наше је село дужно шест пљада и пет стотина. Ове смо новце ми дужни које околним варошима, а које и самом нашем селу за сено, зоб, возидбу, и остало. Што изван села плаћати имамо, о том ћемо се други пут проразговорити. Сад треба да размрсимо и раскретимо само оно, што је општина сама себи дужна.“

„Многи између нас имају од наше општине за сламу, зоб, сено, и остало набављање још од времена рата подоста новаца примати. Истина да се овима даје интерес у име тога сваке године, али и они морају једанпут у име општег сеоског дуга извесну помоћ дати. Ми смо као сеоски поглавари разложили овај дуг на све наше житеље по процењеном имању. На имућније спада више, а на сиромашније мање. Који на овај начин толико дужан буде општини, колико од ње примати има, томе ће се избрисати и оно, што он од општине, а и оно, што општина од њега примати има. Који узима више примати од општине, него што ће њој по расположењу дужан бити, томе ће се из дуга толико избрисати, колико има општини давати; а што претече, то ће примити од оних, који у ратно време нису ништа на страну општинску давали. И ови су као дужници назначени, и имају што је на њи расположено или одма у готову платити, или интерес од четири на сто давати.“

Овако говораше Освалд. Многи га нису добро прва разумели; али кад се мало после обавесте, да то никога општетити неће, онда се јако обрадују, и с тим задовоље. Богати, који су највише од општине примати имали, због имања свога имали су највише и плаћати општини. Ово бијаше за сиромаше врло добро, и сваки се увери, да је ова уредба правична; јер сваки је имање врло правично процењено бијаше.

Друге недеље опет се скупил општина, и Освалд бесеђаше овако: „Драга браћо! ми смо срећни били, те смо ови дана у околиним вароцима на најпристојнији интерес толико новаца узајмили, колико је наша општина дужна; тако наше село сваке године двеста двадесет форинти интереса на ове позајмљене новце плаћати има. Али то ће многим домаћину тешко пасти, да сваке године из свога добра припадајући свој дода-

так у име поменутог интереса даје. Зато је боље, да нико ништа из свога добра у име реченог интереса неплаћа.“

На то се засмеју Златодолци, и у глас повичу: То да чујемо, јер нам се врло допада.“

Освалд подигне свој глас и рекне: „Љубезна браћо! ми имамо још велико парче општинске паше. Ово је жалосна земља, на којој наша марва никакве ране невади. Сваки од нас, коме би та паша припадала, имао би заиста од ње велику асну; а овако ко се сад од ње помаже? — заиста нико. Богати, који много марве имају, и тамо лети на нашу истерују, имају очевидну штету отуда. Не само што њихова марва гладнија у вече кући долази, него што изјутра у поље одлази; већ још пропада марвено ђубре њихама тако нужно. А сиромаси због тога, што крива држати немогу, морају целу пашу богатима да уступе, и тако баш никакве асне отуда немају. Је ли то право? Зашто да богати у општинском добру веће преимућство имају него сиромаси? Зар ми нисмо сви Златодолци? Нема ли међу нама један право као и други? — Наш је дакле савет, да се та паша дигне, и међу нама једнако подели, да сваки своју част по вољи уживати може. Та земља ипак остаје добро општинско. Сваки добија своју част као под аренду, и неможе је продати, нити заложити, него по смрти његовој припада опет општини. Овај део даће се после младом мом и новом житељу, који би се окућно, па је без такве земље. Сваки има платити за своју част на годину понешто новаца, и са ти новци плаћаћемо интерес на општински дуг. Дакле тај интерес нико неплаћа из свога сопственога цѣпа, него из тога, што му је општина на ужитак дала.“

Кад Освалд беседу сврши, подигне се у општини мумљање, пренирка, свађа и вик, као да је међу њи-

ма крв и нож. Богати, који су досад ту пашу са својом марвом сами уживали, нису хтели деобу допустити, и зато су викали против тога, претећи са правитељством. Други богати говорау: „Ми видимо, да се иде на то, да се неваљалци обогате, а поштени да осиромаше и пронаду. Који има марве, тај нека истерује на пашу, и то је право. Тај је обичај од старина, кога су се и наши стари држали, и кога и ми нипошто неупуштамо.“

Већина сиромашни паора претегне, и тако се паша дигне. Одма доведоше земљомера, који целу пашу на части издели. Сваки је морао као у лутрији вући цедуљицу, па који је шта извукао, оно је после и уживао. Богати паори сложе се, и отиду к вишој власти тужити се против насиља и неправде. Ова им одговори: „Општинско имање јест добро житеља а не крива Златодолски. Дакле сваки житељ право има општинско добро или тога част уживати, као што му је воља. Ви као газде небраните правду, него пашу лакомот. Зато од данас остаје паша Златодолска дигнута. Чистите се одавде ви безобразници, и седите с миром, јер ће вас друго што постићи.“

Богати паори зафале на том, и отиду с миром. Сад тек сажале Бренцла у тавници, говорећи између себе: „Та он је поред свију својих погрешака и опет поштен човек био; под њим се тако што занста догодило неби. А Освалд је један Француз, Јакобинер, Новајлија, Наполеонац, и тако даље!“

23.

И ОНЕТ ДУГОВЕ ТРЕБА ИЗДУЖИТИ.

Већ следећег пролећа бијаше радост у пређашњој пустињи општинске паше. Јер где су пре краве жалосну рану имале, сад је цветала красна башча. Ту бијаше спанаћа и грашка, келерабе и мркве (жуте рене), кеља и купуса, кромпира и пасуља, лука и салате, першуна и целера, тикава и бундева, диња и лубеница, роткве и рена, кудеље и лана, па свега у великом изобиљу. Сваки могаше напред прорачунати, да ће са жетвом својом не само онај мали интерес исплатити моћи, него и богати остатак имати. И сами богати, кад би већ једанпут к себи дошли, које им се ретко догађало, увиде очевидну своју одавде корист и асну. Јер не само да су имали добитак у паши за марву, у млеку, и ђубрету, него и у готовом новцу. Кад би сваки из свога цена интерес општински плаћао, то би каткад и последњу крајцару издати морао; а сад иде то без сваког терета.

Освалд се још несмири. Кад види да је од шуме слаба полза, а он потражи у суседној вароши главног и вештог шумара. Овога је водио по шуми десно лево, и за савет заштитвао.

„Онет Освалд нешто кува!“ говорау људи. „Та и то ће на наш врат доћи!“ одговорау богати.

Сваки бијаше љубопитљив, кад се општина скупила, да од своји поглавара различита предлагања чује.

Освалд изиђе на среду, и стане јасним гласом беседити овако: „Драга браћо! дуг је рђав друг. Ко нема дуга, тај нема бриге. Наше село као што знате

има још дуга, и ми морамо на њега интерес плаћати из добитка трудом нашим стеченог на оној општинској земљи, коју сви подједнако уживамо. Боље би било, да сав тај добитак остане у нашем цену најмање десет година и више. С тим би нам свима било помоћено.“

Људи се на то стану смејати и говорити: „Бог и душа, ово није рђаво.“

Освалд настави: „Ја и моји другови стојимо добри, да ће се општински дуг сасвим или по већој чести исплатити без нашега трошка, само ако усктете три наше намере примити, и по њима се владати.“

„Аа!“ повичу богати паори: „Сад ће доћи рђав гласоноша!“

Освалд говораше: „Слушајте ме добро, и разсудите, говорим ли ја право или не. У нашем селу има око сто кућа.“

„То је истина,“ повичу паори.

„Свака кућа,“ рекне Освалд, „добија из општинске шуме сваке године по три фата дрва осим суварача, и то све бадава.“

„И то је истина,“ одговоре паори.

„И толико треба,“ настави Освалд, „свака кућа која више која мање. Али занета свака би кућа и с мање дрва изишла на крај, кад неби свеједнако сама за себе лебац пећи, воће сушити, и кошуље прати морала. Помислите само, кад једне једите недеље десет до двадесет породица кошуље пере и лебац меси, колико се дрва у толиким кућама наједаред непотроши!“

Паори мумљајући одговоре: „То је све истина; али ми неможемо без леба живети, нити у правим кошуљама одити.“

Освалд продужи: „Има много општина, које су далеко богатије од нас, и опет много више штеде него ми; и управо зато су и богатије. Има општина,

које немају толико дрва као ми, и опет имају доста дрва, и могу отуда нешто и продати. Но како оне то чине? Ево како: Овде имају више кућа уједно само једну пекарницу, у коју свака редом носи своје тесто. Овако пећ неолодни, јер се сваки дан греје, па зато и мање се дрва потроши. То се зове газдовати и штедити. — Зашто неби могли и ми тако? И зашто нисмо то већ одавно учинили? зато, што смо на добро свагда лени. Промислите при том и то, да посебним кућевним пецивом врло лако цело село може изгорети. Размислите само, колико би дрва ми могли само с тим уштедити, да су нам собие пећи мање, које мање дрва требају, него оне грдне, које имати морамо зато, што у њима и лебац печемо и воће сушимо. Дрва улудо тропити значи новце улудо тропити.“

При овима речма почеша се цела општина изнад ушију повесело.

Први поглавар недаде се омести, него стаде даље беседити овако: „Погледајте десно лево. Друге општине имају већ одавно опште перифонице, у којима се редом послужују. Овако је велика штедња у дрви, и велика за село сигурност од пожара. Ми то све знамо, и држимо за мудро и паметно. Зашто да код нас свака кућа још посебице пере? Та честим пецивом наше пећи, као и честим прањем кошуља наша огњишта много брже изгоре и покваре се. И ово се мора често оправљати, а то кошта новаца. Кад би имала општина једну општу перифоницу, и цео ред кућа једну општу пекарницу, завста би то мање коштало.“

„Зато драга браћо! предлажемо ми као сеоски поглавари вама, да се и код нас опште пекарнице и опште перифонице подигну, као што је то већ и у другим општинама. Први трошак нека буде из општинске касе. Сви ћемо на то пазити. Но — шта мислите?“

Паори се стану свакојако разлицијавати. Мања страна желаше, да се при старом заостане, а већа признавање, да би једна општа периљоница врло добра била. Пекарнице нектедоше, јер такво што познавали нису. Преко свега бијаше ји и такови, који су и то одобравали. Кад је најпосле одредити требало, шта да се чини, онда се гласови покупе, и већина бијаше на оној страни, која је како периљоницу, тако и пекарницу желела.

На то проговори Освалд с веселим гласом: „Право браћо! Ваша одважност чини вам чест, и наградиће вас троструко. — Сад долази последње и најиретезије. Отсад ћете мање дрва трошити, тако што ће вам претећи, а ви продајте, па с тим новцем општинске дугове исплатите. Само ме послушајте.“

„Кад свака кућа, која сад осим суварака три фата дрва годишње из општинске шуме прима, у једној години с два фата изиђе на крај; онда ће се од нани сто кућа у једној години сто фати дрва заштедити. Фат је пет форинти, тако једна година доноси пет стотина форинти. На овај начин за десет година имамо пет њада форинти, и с тим се наш дуг коначно исплаћује.“

„Послушајте ме даље: Ми имамо преко шест стотина јутара општинске шуме. Откако је правитељство забранило марви по шуми одити, расте тамо све као што знате врло живо и напредно. Ја сам са главним шумаром целу нашу шуму обишао. Он каже, да сваке године на једном јутру земље пол фата дрва нарасте. Даље каже, да поткресане младике букове, лескове, кленове, јаворове, грабове за тридесет година нетребати дирати. А растови, церови, јеле, јасенови, и остало што за грађу служи, за седамдесет, сто и више година морају се оставити. Ако дакле желимо, да се с дрви добро осигурамо, то морамо није шумарице на тридесет, а веће на сто и више делова разделити. Ако

ми сад сваке године од обе струке по један део узмемо, онда наравно сваке године подједнако горећи дрва имамо, и секли би ни много ни мало. Тако на овај начин и ми и наши наследници имали би свагда честита дрва сећи. Даље каже шумар, да су у јеловој шуми дрва врло стара, тако кад би се изделила, и редом секла, много би одатле престарило и иструло. Кад би ми ту јелову шуму у неколико година изсекли, то би за сто година стогодишња дрва на истом месту за наше потомство нарастала. — Тако мој је савет и моји другова овај: ако ми по обичају сваке године по сто фати дрва зантедимо, то за десет година имамо иљаду фати. Сад уместо десет година да чекамо, ајдете у две године толико фати јелови дрва да изсечемо, и с тим наш дуг исплатимо; а интерес онда остаће у нашем цепу, и сваке године свакој кући два фата дрва осим суварака.“

На ово подигне се и опет у скупштини препирња и вика. Више њи жељаше, да интерес остане у цепу, али и дрва да се неврће. Препирало се до ноћи, и ништа се свршило није.

24.

СВЕ ИДЕ БОЉЕ.

Правомислећи и разумни људи у селу тресући главом говорау: „Са штедњом горећи дрва нигда неизноросмо на крај код овако тврдоглаве општине.“ Но Освалд смејући се одговараше: „Само полако, па ће све доћи. Треба да се људи о том најпре промисле и про-

разговоре. И Златна Долина није наједанпут постала. Наши су паори, кад им човек штогод ново предложи, као деца, која непознатог човека гледе. Од овог најпре уплаше се и бегају, за тим стану га гледати изда лека, после видећи да неужда приближе му се, најпосле сиграју се с њиме, и буду његови најбољи пријатељи.“

Овако говораше Освалд. Међутим наредба се учини за зидање перифонице и пекарнице. Једини су тесали грађу, други креч загашивали, трећи цигле доносили. Оне куће, које су пекарнице имати желеле, скупе се заједно, и одреде за то најзгодније место. Освалд дозове једног врло разумног зидара, који те ствари добро разумеваше. Он сам отиде у различита села, да тамошње уредбе позна, како би оно што је најчеститије у Златној Долини завести могао. Око јесени већ бијаше како перифоница тако и пекарница готова, и на велику радост Златодолаца у пуном употребљавању.

Једно иде за другим. Неки људи дођу сами од себе на ту мисао, да велике собне пећи нису више тако нужне као пре, и да су мање пећи много боље и згодније, јер мање дрва троше. Освалд и нарох имали су пећ оваке мале собне пећи, на којима се и кувати могло. У вароши бијаше скоро у свакој кући овака мала пећ. И негдашњи поглавар Бренцл имао је у својој соби једну оваку пећ, само зато, да код њега по варошци изгледа. Овде бијаше леп добитак, јер могаше човек уштеђена дрва продати и новаца имати. Сваки се сад сети Освалдови речи: „Дрва улудо трошити, значи новце улудо трошити.“ Само су се људи плашили од трошка при промени и намештају други пећи.

Тридесет и два домаћина из златотворнога друштва, на које Освалд свагда велики уток имађаше, посвађивају по наговору његовом још исте јесени своје старе велике пећи, а понамештају нове мале. Најспиро-

машинијима између њи даде он новаца у име тога. Неки варошани лончар склопи оваке мале пећи врло лепо и угледно. Сад је било вредно видети, како су суседи и сусеткиње из целог села долазили, да виде нове пећи као нека чуда. Сви се стану смејати, оговарати, и кудити. Напротив кад настаде љута зима, стану се исти смејачи чудити и дивити, гледајући како те мале од зидова сасвим слободно стојеће пећи тако добро собу угрејати могу. Кад на пролеће домаћини од тих малих пећи стану продавати уштеђена дрва, онда се то свима допадне. Велике старе пећи мало помало изгубе своје бранитеље, и најпосле сваки зажели у својој соби малу пећ имати. Многи направе сами мале пећи, и то тако вешто, да се допадало.

На пролеће зађе сеоски пандур од куће до куће говорећи: „Новце амо, јер треба на општински дуг интерес платити. Сваки да плати као што се зна због ужитка оне земље, коју на бившој напни има.“

„Ђаво однео и тога пандура, и општински дуг!“ говорише људи и жене. Други су трчали к Освалду и говорили: „Зашто ви више неспоминјете о том, да се општински дуг наједанпут с дрвама исплати. Почните Бога вам још једанпут.“

Ово је управо и очекивао Освалд. Кад се скупи општина, а он стане говорити овако: „Цела општина жели, као што са сви страна чујем, да се дуг исплати. Кад од вас нико неће на годину да прими по један фат дрва мање, то ајдете, да примате с пол фата мање. Узмите дакле од припадајућа вам три фата дрва, два и пол на годину и то дотле, док опет доста дрва небуде. Овако ћемо се у две три године дуга опростити.“

И свр овога бијаше вике и ларме, али срећно произре. Виша власт не само то одобри, него и пофали. Сад се на све стране разгласи, и тако од свуда дођу купци. По наредби главнога шумара секли су најпре

најматорија дрва, а млада само онде, где су била најчесто. У две године добију за дрва шест иљада. Из ових новаци не само да се је дуг исплатио, него је још и претекло, које се због општинске потребе под интерес изда.

Сад Освалд расположи са шумом тако, као што су и главни шумар и правитељство за добро нашли. То јест, да се шума као најбоље општинско добро уредно и разумно уживати може, дозове се један земљомер. Овај измери све шуме, и стави ји на папир. Главни шумар кад сву шуму добро промотри, онда је разложи на делове, који се сваке године исечећи могу. И тако се постарало за тридесет, и сто година. Главни шумар напише, на што треба општински поглавари да пазе при сечењу шуме и подизању изданака. И поглавари направе општини један ред, у ком је као у каквом закону написано било, како треба поступати при крчењу шуме, при уобичајеној свакогодишњој деоби дрва, при сечењу грађе за општинску потребу, при избору шумара, и т. д., и на што пазити, да иде све поштено и несебично.

Ове уредбе бијау сасвим честите и поштене. Нижи шумар добије већу плаћу, само да што боље надгледа. Сваке друге године сеоски поглавари с неколико стари људи и момака обилазили су с пролећа међе и границе шума, њива, и ливада. Овом приликом бијау свагда и чувари шумски и пољски. Ово је сачувало од многе препирке и парнице, које су другачије због небриге општинске произлазиле.

25.

ЈОШ МНОГО НЕВОЉЕ ИМА У СЕ.ІУ.

Цела држава немогање се довољно начудити Златодолцима; јер њихов напредак од дана на дан све већи и већи бијаше. Не само да село неимађаше никаква дуга, него још и сами људи, који до грла у дугу бијау, мало помало надужинше се. Сваки варошанин, који би имао новаца за издавање, најрадије би Златодолцима позајмао; јер сваки уверен бијаше, да су сеоски поглавари при прѣциени залогѣ врло савесни, и да добро знају, колико дуга на ком нарчету земље лежи. Овако небијаше на другом месту, зато имађау Златодолци свуда првенство. Кад би који просјак у варош дошао и казао, да је из Златне Долине, сваки би му одговорио: „Ни! зар се несрамотиш просити? и ти си зар из Златне Долине?“ Сваки је варошанин себи претстављао, да у Златној Долини нема просјака.

Али се у том многи varaо; јер у овом новоцветајућем селу бијаше још прилична гомнаа неваљалаца. Овде живљање неколико подли породица, које се поправити недадоше, ма да им је колико парох говорио, или судејска власт претила. Овде бијаше људи, који су радије бадавадисали, гладовали, и просјачили, него у зиоју лица свога себи лебац заслуживали. Овде бијаше људи, који су децицу своју у просјачењу и крађи поучавали, и који су неку децицу у вече здраво тукли, ако нису што украдено кући довела. Овде бијаше људи, који су оно, што су заслужили или напросили, ва вишо и ракију издавали. Небијаше ни надежде, да ће ови људи нагод изумрети. Напротив умљожавали су се они са напретком Златодолаца; јер су се женили и де-

цу рађали, без да су се старали, како ће себе и дечицу ранити моћи. Ови лупежи говорили су: „Општина има једно сиротинско добро, и то нама припада; тако општина је дужна нас издржавати ктела, нектела. Отерати нас или допустити, да од глади поумиремо, тек општина несме.“

Ове непристојне речи безочника јако се косну срца пароховог. И он више реди говораше поглаварима: „Радите, шта оћете; али докле год ви примере лености, раскошности, и распуштености у селу узимате, дотле од правог општинског напретка нема ништа. Јер што вредне куће заслуже, то и ленштине троше. Ови свеједнако умаљују имање други, и својим неваљалством остале људе на неваљалство наводе.“

Сеоски поглавари осећали су ту невољу врло добро као и парох, али како томе да се помогне? Ово бијаше прави чвор. — Истина у селу наођаше се шпитаљ за сиромаш и болне, али за тако велику гомилу просјана бијаше мален. Парох би често поодно шпитаљ надајући се, да ће људе тамо колико толико поправити, али бадава. Овде је живело старо и младо, људи и жене, који сопствена крова имали нису, сви заједно. Шпитаљ бијаше, као што парох често говораше, права разбојничка пећина, у којој су деца најсрамније речи и ствари слушала и гледала. Због тога, што су мушки и женски заједно у највећој нечистоћи живели, бијаше међу њима неописани смрад. Поље шпитаљу припадајуће бијаше у селу најгоре обделавано, јер се о том нико својски као што је требало старао није; и Освалд имађаше много бриге, да у шпитаљу што више чистоће уведе. И при свем овом напрезању немогаше он измислити, како би требало ово скупљено, лено и у свему неваљало ђубре љуцки поправити. Најпосле дође на ту мисао, да је то жали Бог нужно зло.

Напротив парох се несмири, јер није ктео бити сведоком толике развраћености у својој општини. Он бијаше паметан и разуман господин, који се у општинске послове нигда мешао није само зато, да са свима житељима у љубави живи. Он би разумно саветовао онде онде, и врло би се радовао, кад би видео, да је његов савет од овог или оног поглавара примљен. После би се чинио и невешт, као да он о том ништа и не зна; а поглаварима одавао би пред народом чест и поштење, што су тако прави пут изабрали. Ово се поглаварима здраво допадало, и зато су све радије примали његове савете. Пароку бијаше мило, што су поглавари код народа у чести, и зато се особито старао, да се како на глас неизнесе, да он поглаваре за нос вуче. Ево овако је мудри парох радио сасвим у тишини без сваке славе. И ма да није све онако урађено, као што је желео, ипак неби се зато нигда разсрдио или озловољно, и руке од доброг општег дела опрао. Он би као разуман размислио, да и други људи имају од Бога разум, и у многим стварма можда и боље искуство него он. Све што је полезно, здраво је фалио, и ово је давало људма велику радост и вољу. И ако је приметио, да је где погрешено; то би он такову погрешку пријатељски и братски исправљао, и ово је погрешившег здраво поправљао.

„То неможе тако остати с нашим сеоским сиротима и леним просјацима!“ рекне једном Освалд пароку: „али немогу да се досетим, како би ји најбоље уредити требало. Ови су просјаци за поштину општину то, што уши за тело човечје, које сисају крв и снагу, да се и неосети. Напада ме гроза, чим погледим шпитаљ. Овај занста много кошта, и онет никакве ползе нема.“

Парох Родерих одговори: „Баш као да сте ми из уста исцупали. Да општина нема шпитаља, неби има-

да ни житеља у њему. Највише просјака и левиштина има онде, где се највише даје и дели.“

На то Освалд настави: „И ја сам до душе на те мисли долазио, да се ништаљ узне, али с тим није ништа поможено. Свагда је било и биће и у најуређе- нијој општини сирота и просјака, дакле куда ћемо с овима? — Ја сам у другим општинама видео, да та- мошње сироте уредбом поглаварском имају кост по не- дељу дана редом код муњинији паора, а по штала спа- вају. Ово је за старе и болне нечовечно, а за младе и здраве утврђење у лености, која им и срце и душу квари. У другим опет општинама видео сам, да су просјацима забрањили просити, ади уместо тога наме- стили ји на општински рачун код неки људи, где су сваки дан једи и спадали. Тако просјаци дошли су у руке онима, који су ји најјевтиније дражали; а ово су били најсиромашнији људи, који су с тим неку крај- цару заслужити желели. Овако општина није никакве ползе имала него штете; јер просјаци не само да се нису поправљали, него су још и оне, код који су би- ли, развраћеним својим животом очевидно кварили. — Верујте ми господине, да би се заплакао, кад поми- сам на убогу дечицу, коју је општина овако понаме- штала. Ја знам, да је општина у оскудно време за ову сирочад новце купила, а дечица при свем том од глади умирала. На ако су се ова кукавна дечица тужила, да ништа јести немају, то су ји онда тукли, само да бу- те, да људи како неосете. Ја знам, кад су мртво тело оваког једног детета распарали, у стомаху му ништа друго није било, до мало траве и воде, а леђа и бок- ви били су сасвим криви. Запста, запста више се милосрдија наоди код Турака и Поганика, него код на- ши дизљи паора.“

„Ја знам врло добро“ настави Освалд, „да су по- главари у многим општинама о прављену ништаља и

убоги домова мислили, у којима би се оскудин и сиромаси сместити могли. Али то небијаше из праве човечности, него само да бездушни и комотни поглавари себи олакшају, да се о сиротама свеједнако старати неморају.“

Овако говораше Освалд. Пароху бијаше мило, што Освалд те ствари тако основно познаје, зато му рекне: „Ја сам једином свр тог врло важног предмета моје мисли написао, и ево вам ти моји написани листова, те ји прочитајте. Ви ћете ту наћи много незрели мисли, зато желим, да променете, поправите, или све одбаците, као што вам је воља“

Освалд узме парохове листове са собом. Он то прочита неколико пута, и саопшти са осталим старешинама. После отиде пароху, предлажући му насупрот различите своје мисли, и примајући на њи одговоре. Све ово опет својим друговима саопшти. Најпосле направи с парохом један план о том, како треба сеоске сироте издржавати. После скупил најпоштеније људе из села, да чује, шта ће и они на то казати. И овде бијаше различити изметака и уметака.

26.

ШТА ЗЛАТОДОЛЦИ СА СВОЈИ ПРОСЈАЦИ ЧИНЕ.

Кад се све добро искува, онда се дође до ствари. Бијаше ји врло мало у селу, који су докучити могли, како ће се толики просјаци, бадаваџије, лештине,

безпемоћни болни, и сиромашна дечица без велика трош-
ко издржавати моћи.

Најпре се из сиротињске касе са допуштењем
више власти узме мало новаца. Са исти новци набаве
се свакре, мотике, тестере, будаци, маклице, ашо-
ви, и остале за радњу потребите ствари. Кујна се шпи-
таљска оправи, и у њој се могаše за њи више кува-
ти. У кући шпитаљској учине се различите промене ;
тако направи се једна соба, где ће мушки, а једна где
ће женске радити, и две собе за болне оба два пола. П
о том се постарало, да сваки који је здрав сам своју
спаваћу собу има. Ове су биле мале ћелице десет сто-
па дугачке а три широке. На патосу бијаше сламари-
ца, јастук са кукурузовином напуњен, дебео чаршав, и
тонал покривач. Свака ћелица имаћаше сопствена вра-
та са ваздушном одушном. „Петреба просјацима уга-
ђати,“ говораше Освалд, „јер треба да вољу добију,
да сами сопственим трудом себи боље стање набаве.“
Сваки кућевин будачић бијаше за спаваће собе употре-
бљен. Под кућевним кровом чуване су купљене ствари
од вуње, коноплје, и осталог.

Кад се све преправи, онда сеоски поглавари по-
пишу све оне, који без општинске помоћи живети ни-
су могли. Ово се брзо сврши, јер су такви познати
били. Неки између пописани имали су у селу сопстве-
не куће, а други су се скитали од штале до штале,
неимајући куће. Најпре и најпре приме поглавари у
шпитаљ оне, који су били без крова. Овима је то ми-
ло било, јер је зима на прагу стајала. Они, који су до
душе имали једну собу, али су са осталим сиромашним
људма без разлике пола у једној и истој соби тескобно
спавати морали, без сваког изговора били су у шпи-
таљ одведени. Поглавари само оне у својој кући оста-
ве, који су могли посведочити, да сви у кући растав-
љено спавају.

Поглавари разделе све сироте у два реда. Који су имали куће, били су названи Кућевинци, а који су у шпитаљ дошли, Шпитаљци. И једни и други били су без разлике учасници шпатаља. Где је било деце, то су ова остављена била код своји родитеља. Ако је била кућа ови мала, или родитељи безбожни и непоштени; то се одма постарало, да се таква девица у селу или у пароши код поштени кућа понамештају, а не за новце код сиромашни људи, нити код богати, него код таки, који су због своје правичности познати били. Ова су девица добивала аљинице из шпитаља, а њихови одранитељи ако су закећали и мале учињене штете. Скоро ниједан одранитељ незакећиваше таке штете. Ови су то чинили из побожности, и што ји је парох опоменуо. Парох бијаше прави и свеопшти сиротињски отац. Он је узео к себи два неваљала, својевољна детета, која нико у кућу није ктео примити; и на велико чудо после пол године постане и један и други добар. Овако се расположи с децом, која нису имала сваки дан пред очима рђаве примере своји родитеља, него су учили, како треба радити и побожан бити, а не као пре само красти, просити и скитати се.

Кад овако поглавари сиромашне људе са њином децом разделе, и сваком се назначи, где се склонити има, онда издаду ову заповест: „Који неможе сам себе издржавати, а нико га се својски неприма, тога је дужна општина издржавати; а кога општина о своме трошку издржава, с тим има право и управљати, како би се он сам издржавати научио.“ Ово бијаше не другачије, него право и поштено.

Свакој појединој сиромашној породици одреди се по један правичан човек за татора и надзиратеља. Овај се морао старати о јелу, одећи, обући, имању, дугу, и заслуги своје себи поверене породице; морао је на-

жити на ред и чистоћу како по кућама, где су живели, тако и при послу, ког су на раду добивали. Овде је врло строго поступано, јер као год што су и куховници своју рану из шинтале кујне, где је свагда и у најоскудније време за све поштено кувано, а одећу и обућу из сиротињске касе добивали; тако исто морали су они за сиротињско заведеније и радити, и овим начином лебац и остало, што им је принадлеало, заслужити. Што су они преко наложеног им посла својим великим трудом заслужити могли, то им је наплаћено. Како ове новце, тако и оне, које су надином код наора заслужили, нису у руке добивали, него је све то у њихову штедионицу мећано. Јер људи, који све потребе добивају, не требају новаца, него треба да се сад тек уче штедити и кућити.

Сваки тотор морао је од времена до времена о владању себи поверене породице пароху рачун дати, јер је он био главни надзиратељ над свима, на је о том и протокол водио. Је ли се он потрудио на ког надзиратеља, да своје човекољубиво звањје зло надгледа, то је тај недостојник одма сметнут.

Ово својско надгледање учини много добра. Сваки надзиратељ имаће само једну породицу да надгледа, зато му то и небијаше тешко. Сваки је то своје звањје радо и без сваке плаће само из хришћанског поштења испуњавао. Наскоро породи се између надзиратеља нека ревност, јер је сваки желео, да своју себи поверену породицу које добрим саветом, а које и осталом помоћу што боље уљуди. Овако свака другачије заборављена сиромашна породица изненада добије свога пријатеља, оца, и анђела хранитеља, коме је до гроба обвезана била.

Сад бијаше питање: Откуда треба рану и одећу за сироте узимати? Интерес од сиротињске касе није на то довољан. Но Освалд рекне: „То би доста зло би-

ло, кад неби здрави људи себи леба заслужити могли. Сви заједно, кућевници и шинтаљци, људи и жене чине једну велику домовину, и мора један за све, а сви за једног радити. Кућевници морају преко седмице радити, што им се изда, а шинтаљци морају сваки дан осам сати радити, осим недеља и светаца.“

И тако је ишло. Који није ктео радити, тога су затворили у мрачну јаму од куле, где је морао лежати, добивајући за пиће воду, а за јело надимљени, ладни, и непосољени кромпир. Ово није било никоме мило. Који је љуцки радио као што треба, тај је добивао сваки дан врућа јела, као чорбе, различите зелени, и дванут у седмици меса. А који је изван осам прописаних работних сати још преднији бити желео, тај је могао с тим себи што заслужити. Његов урађен посао био би продан, а новци као мали капитал у штедионицу положени, и под интерес издани. Ево овако су скупљали себи као неко мало имање. Који је посвао, безобразно говорио, или другачије неуредан био, тај је без сваке милости дошао у мрачну руну куле; а који је мирно и поштено живео, тај је добио надежду, да ће своје стање скоро поправити. Такав је могао у шинтаљу мањи, или бац и први надзиратељ постати; јер из честитијих шинтаљаца бирали су надзиратељи, који су на пословање и владање остали, као и на ред и чистоћу соба и аљина пазити имали. Мањи надзиратељи морали су извештавати већег о свему, који и сам шинтаљац бијаше. Први шинтаљски надзиратељ као и куварице имали су то преимућство, што нису морали сваки посао радити. Шта су ови поред своје дужности заслужити могли, то је било њено, и долазило је у штедионицу. Мањи надзиратељи морали су сваког последног дана четири сата за друштво радити, а остало време могли су на своју ползу употребити. И куварице су биле у овоме реду. Јелисавета је била главна

надзиратељка у кујни. Овде је поучавала она две сироте жене у кувању. Друга шпитаљка надгледала је кошуље, аљине, и судове. — Дакле сви шпитаљци били су на њову велику ползу најлепше руковођени.

Како кућевници тако и шпитаљци имали су посла преко целе године. Осим свега морали су не само башче и њиве шпитаљске радити, као пшеницу, кукуруз, јечам, купус, воће и. т. д. сејати и садити; него и ону земљу, коју су на бившој општинској пашпи од општине под аренду добили, сви скупа радити. Сваки је плод труда свога сам збирао, и по исплати тога, што је у сиротињско заведеније због језа и одела дужан био, могао је остало продати, а новци су морали у штедионицу доћи.

Даље морали су људи путове оправљати, бунаре чистити, влажна по шуми места јендецима изсушивати, за шпитаљску потребу као и кућевника дрва сећи, цепати и тестерисати, у шуми празна места младницама растовим, буковим, јеловим засађивати и попуњавати, и остале зидарске и дунђерске послове око шпитаља или око кућа кућевника извршивати. При ручиом времену или зими имали су ови људи много више радити, јер који су били вешти дунђери, морали су различите кућевне, кујнске, и пољске дрвене справе правити. Други су опет морали учити из вуње или лана полусукно ткати, које врло јако бијаше, или из кудеље или коноплје платно правити. Свагда и зими и лети по неколико разбоја у послу бијаше.

Жене, а и сама деца кућевника и шпитаљаца морала су, кад је у људма оскудица била, при пољском послу помагати; осим тога при прању кошуља и криљењу аљина свију шпитаљаца и кућевника радити; вуну, коноплју, и кудељу прести, а после сукати, чараче и капе плести, кошуље шити, и остала овака. Сви су радили за једног, а један за све. Овима људма бија-

ше врло добро. Зато мало касније још две породице драговољно у исто заведеније пређу, које су пре тога од страа уверавале, да могу себе без сваког просјачења, и без сваке општинске помоћи издржавати.

Ова је уредба била врло пробитачна, јер није никаква трошка проузроковала. Првом шпитаљском надзиратељу, осталим нижима, куварицама, слушкињама, и т. д. није требало ништа плаћати, јер су сви били шпитаљци. Исто тако парох, тутори, Освалд и Јелисавета никакве плаће нису зактевали. Честити учитељ Јован Хајтер водио је рачуне без плаће о приходу, трошку, и уштеђеном новцу кућевника и шпитаљаца са врло великом точношћу.

Даље: цело газдовање издржавало се само. Људи су сејали и кували своју рану сами; сами су прели, ткали, и шили своје аљине из сопствене конопље и куђеље; сами су правили астале, клупе, столице, дрвене чиније, полице и т. д.; сами су оправљали собе, кујне, и остала зданија. Наскоро добије се више ране, и уради се више платна и полусукна, него што је требало. Ово бијаше продавано на ползу сиротињског заведенија, а за исте новце куповано, што је од вуне, гвожђа, и т. д. нужно било. Вредни кућевници заслуживали су новаца још и осим опредељених работних часова сопственим трудом. Ови су им новци издавани под интерес, или с њима набављане оскудевајуће за радњу ствари.

Због тога, што су ови људи при простој рани много радили, и што су мужеви од жена скоро свеједнако растављено живели, небијаше међу њима блудна жипота. При том бијаше општински закон, да се ником није слободно женити, до само ономе, који би доказати могао, да се без сиротињског заведенија, без општинске помоћи издржавати може.

Најчеститије, што је фалити требало, бијаше побожност, која се све више и више код ти негда поди-

влачени људи усељавала. И то је била заслуга парохона, који је сваке седмице по неколико пута држао са шпитаљцима побожну вечерњу забаву. Он је овом приликом много поучавао, и показивао, шта смо ми као људи чинити дужни. Ове парохове беседе много су више и поправки принеле, него све претње и каштинге општински поглавара.

У осталом бијаше сваком шпитаљцу и кућелинику слободно, да може над оће заведеније оставити. Само је сваки морао доказати, како ће се сам на поштен начин издржавати. Бијаше и закон, да који је год заведеније оставио, и себе целе године без просјачена, без туђе помоћи, сам сопственим трудом поштено издржавао, и тим поштено име и сведочанство задобио, тај је после могао и своје у штедионици наодеће се новце примити. Наравно такви није више имао надзиратеља над собом, него је био сматран у селу као и остали поштени наори.

Што је Златодолско-спротинско заведеније особито од други отликовало, узрок је то, што су овде сиромашни људи разумним начином приморани били, да се сами о свему старају, што им је нужно. Нико се о њима није бринуо, јер су морали сами за себе бринути се и радити. Овде није било лаког начина живота, нити лакога посла, због кога би сиромашни људи за тежи посао неспособни били. Овде није било лаке заслуге, где би момчићи и девојчице толико исто заслужити могли, колико и зрели људи; које би на блудан живот, рану женидбу, и умложеније певањали безделника служило. Овде је морао сваки из петни жила радити, што му је целог живота нужно било; дакле је морао сваки копати, сећи, сејати, садити, жети, косити, зидати, прести, ткати, шити, и. т. д.

27.

ВИШЕ ВАЖИ ПРОБИРАТИ, НЕГО ШТУ-
ДИРАТИ.

У Златној Долини бијаше тако, као и на другом месту. Чим који разуман човек што ново предложи, да се с тим каква јавна штета или вред утаманџ; сваки ти то онда за дужност држи, да то квари, и да му на пут стаје. Сваки се то онда сумња, главом тресе, и говори: „Гледај ти те мудрице, оће он да је наметнији од другог; бре несправи ти свет раменом!“

Освааду бијаше познато, да овако у свету иде. Тако да је и он својима Златодолцима цео план о сиротињском заведенију, као што га је у својој глави имао, напред показао и открио, то би се сваки улазно, у истом плану заплео, и управо га као неполезног одбацио, а при том говорио: „Гледај ти те мудрице, оће он да је наметнији од другог; бре несправи ти свет раменом!“

Али је Освалд мислио: „Више важи пробирати, него штудирати.“ Он ни својима друговима није цео план наједанпут показао, јер су они били људи страшљиви и неодважни, премда другачије поштени. Зато Освалд нигда више није говорио, него само помало, колико је произвести требало.

Најпре и најпре били су сиромаси и просјаци са својом децом пописани, и у кућевнике и шпитаљце раздељени. Ово се сврши. За тим се свакој породици по један надзиратељ назначи, ком парох изјасни, шта чинити има. После се купи из сиротињске кесе мотика, ашова, будака, тестера, макљца, преслица, раз-

воја, и остали потреба. На онда купи се мало вуне, кудеље, и конопље; заведе се, да се мора прести и уреди се шпигаљска кујна. Ово бијаше једно за другим, и свако за себе нападе теретно; овако се дође до целог. Виша власт одобри план, и особито га пофали, премда и тамо бијаше госпode, која су исти план изсмејавала, и за такав држала, који се неможе произвести; а овамо исти план крaсно бијаше произведен.

Највеће кораке у почетку чинили су шпигаљци; јер им досадно бијаше у уској собици спавати. Често им је говорено: „Радите прилежно, па ћете скоро наше садашње стање променити.“ Но неки између ови нектeдоше радити, зато морадоше по читав дан у мрачној кули при ладној и мршавај рани лежати. Ово им се још мање допадало. Неки су се наштали, да се са покорношћу поправе, предавајући се својој срећи, особито зими, кад бијаше тешко путовати, и на пољу спавати. Кад су ови већ једанпут бољу рану и боље поступање уживали, и радити научили; и кад су већ у штеднишници по неколико форинти за своју старост или за децицу имали, онда су радо у сиротињском заведенију заостали, старајући се, да капиталце своје што више умноже. Други су из овог заведенија бегали, да по свету просе. Ово бијаше њихова сопствена штета. Општина је имала само ту ползу, што ји није више издржавати морала. Неки од оних, који су побегли, ни вратили се нису, и ово небијаше за Златну Долину никаква несрећа. Неки су од полицајни служитеља као просјаци увађени, и натраг допраћени. Ови су најпре дошли у мрачну руну, а после на општи посао као и пре. За три четврти године били су сви ови тврдоглави и непослушни у реду, и више се није могло наћи, да је Златодолац просјак осим оних, који су у туђу земљу побегли.

И кућевници су се с почетка јако бунили, бранећи нечистоћу, у којој су пре живели. И ови су се испрва тужили и љуто викали на бездушје Златодолаца, који им бадава јести и пити, као и саме њихове заслужене новце у руке дати нису ктели. Најпосле глад и мрачна рупа умекша и најсуровијег, и Златодолци остану при овима речма: „Који оће јести, тај мора радити, а који жели да му је добро, тај треба добро и да чини.“

Пре се много трошило на шпитаљ, а сад небјаше никаква трошка. Ево како: Парох, Освалд и Јелисавета нису ишли за тим, да се из сиротињске муке обогате, а шпитаљци морали су све сами извршавати. Који се од шпитаљаца добро владао, тај је добио у шпитаљу какво званије, и то бијаше као нека награда за његово добро владање. Је ли му ово званије одузето било, то бијаше знак његове каштиге. За таква званија све су се отимали. У шпитаљским банчмама и на њима рођавало је доста; и оно што су сиромашине породице на бившој паши сопственим трудом добиле, бијаше продано, и подједнако подељено. Који нису били приљезни, ти су морали шпитаљу за своју рану и одело плаћати из онога, што им је на земљи бивше паше рођавало. Што је претекло, бијаше продано, а новци у штедниницу положени.

Људи су били с почетка у шпитаљу невешти у тестерисању, цепању, у гребенању и ткању; али мораше учити. Неки вештак из вароши научи ји све. Овај бијаше разуман човек, и велики поштоватељ и пријатељ парохов. Овако је мало трошено из шпитаљске касе за одећу сиротињску, а клупе, столице, асали, кревети, полице, и остале кућевне ствари, као и оправљање кућевно по томе скоро ништа коштало није. Шпитаљци су морали и за кућевнике дрвено покућ-

ство правити. Тако је с тим свака породица добро снабдевена била.

Као год што је сиротињска каса и шпитаљ доби-вао с тим, што је њи толико само за одећу и рану ра-дило; исто тако и кућевници и шпитаљци добивали су у том, што су се очевидно помагали. Јер што су год изван осам прописани часова урадити могли на своју ползу, то су у новац обратили, и у штедионицу под интерес дали, као и оно, што им је рођавало на земљи бивше паше. То занста бијаше знатан добитак. Људи постану овако мало по мало вредни, а штедња и ум-ложаване њихова имања учине им велику радост, јер су предвидели оно време, кад ће сами независно живети, и извесно стање уживати моћи.

Најбоље бијаше главиом надзиратељу, и осталим нижим, који су сви шпитаљци били; јер све, што су они осим своје дужности урадити, и за продају пре-правити могли, било је на њову ползу продато. Зато се сваки паштио, да надзиратељом постане. И они, који су то мало званије добили, чували су се јако, да у дужности својој непоклизну. Пајмања погрешка мо-гла ји је са званија сметнути, на које су многи зијали.

У сиротињском Златодолском заведенију бијаше најпосле вешти посленика. Не само паори из села, него и многи са стране куповали су од ствари овде на-прављени, или су наручивали, да им се направи. И ако је који вешт посленик осетио, да би он више заслу-жио, кад би сам за себе радио; то би он онда са до-пуштењем своји старији шпитаљ оставио, квартир се-би у селу или у вароши погодио, и сам живео. Због овога пастили би се остали, да и они вешти буду.

У селу бијаше свакоме по вољи, што је миран од просјака, и што никакве штете нема од њи као пре. Сваки би уместо просјачке милостиње с драгом душом давао понешто у шпитаљ, кад је у чему оскудица би-

ла. Овим сиротињским заведенијем и само село добије толико, да се сваки мало касније чудно и дивно. Сиреч кад лети у пољу небијаше радње, то би се онда шпитаљци и кућевници на други посао употребили. Овако су сви путови и сокаци сеоски, где другачије при рђавом времену до колена блата бијаше, калдрумисани; поток у селу, који обично својим честим изливањем штету причињаваше, зидом ограђен и утврђен; рупетине по друму насуте; у општинској шуми свако пусто место младницама различити дрва засађено. Надалеко у држави небијаше уредије шуме, ни честитијег села од Златне Долине. И сама државна господа долазила су, и прегледала златодолске уредбе, и особито би им мило било, кад би тако свуда било. Али бадава, кад на други мести небијаше благородног пароха Родериха, човекољубивог Освалда, и његове ревниосне и вредне помоћнице Јелисавете. Преко свега бијаше пробано и на други мести са оваким уредбама, и то срећно. И то бијаше добро и путно, јер „више важи пробирати, него штудирати.“ И занета, где се из правог и истинитог човекољубља добро оће, ту добро и бива.

28.

ОПЕТ НЕШТО НОВО.

„Шта ће опет Освалд?“ говорили су паори између себе. Кад су се сви паори пред вече одмарали, онда

је Освалд ишао по пољу са учитељом и још неколико ученика, који су ланац вукали, и тачке у земљу забадали; а Освалд би гледао преко малог асталчића на тачке, и неби се могао довољно нагледати. И учитељ Хајтер то исто чиниаше, а на тачкама небијаше ама баш ништа.

Овако трајаше целу годину. И кад паори чују, да је Освалд сву Златодолску земљу измерио, и све путове и путање на један план ставио, онда се јако поплаше. Један другом говораше: „Брате зло! јер ће бити опет рат, и Освалд може сад сву земљу непријатељу издати.“

Ствар је била у овом. Освалд је разумевао земљомерски посао, и имао је књига које су томе училе. Он обучи у том свога љубимца Јована Хајтера, осим неколико паорски момчади, која су за то била. Будући да су све општинске шуме врло тачно измерене биле; зато се дође на ту мисао, да се мало помало и остало општинско добро као њиве, ливаде, башче, путеви и. т. д. измери, и на папир стави.

На папиру бијаше начертано свако парче земље, свака путања, свака ограда, и свака кућа врло јасно. Једно јутро земље дошло је један квадратни палац дугачко и широко. И кад је ова велика карта готова била, онда је обеси Освалд у сеоској кући. Паори су на то сваки дан трчали, план загледали, и томе се чудили. Сад мало дођу к себи, и сваки позна своју њиву, башчу, и ливаду. И што бијаше најбоље, на сваком парчету земље бијаше његова величина назначена. Сад тек управо сваки дозна, колика је његова њива и ливада, и сваки своје число препише. При куповању или продаји ово је било од велике важности, јер се више није земља као пре корацима ценила, где се час мање, час више погрешити могло. На сваки начин бијаше карта од велике важности и ползе.

Једином кад су паори план разгледали, рекне Освалд : „То још није највећа полза, јер ја знам још већу.“ Кад су га за то запитали, одговорно је : „Ако до Сретенија непогодите, то ћу вам после казати.“ Но паори немогоше погодити.

Кад дође Сретеније, и општина се због различити узрока скупн, изиђе Освалд на среду, и по свртешку осталогa рекне овако : „Ви сви добро познајете план целе наше земље, кога је учитељ Хајтер са своји ученици тачно и лепо направио. Као год што сваки између вас о истом плану своје особите мисли има, тако исто имам и ја моје; и ове ћу вам отворити.“

Кад сам ја стао прегледати наше њиве, које у зноју лица нашег радимо, онда пронађем, да су без правог божјег благослова. И зато ме срце заболи, што нас та радња толико труда кошта, па бадава! А још ме већма срце заболи, кад се уверим, да се све неради онако, као што би требало. За тим погледим још једанпут на план, и тако ми се моје умне очи отворе; и ја дознам најглавнију погрешку у нашој пољској радњи.“

„Драга браћо! од сунца је јасније, да ако се ви међу собом узразумете, то ће ваше њиве с мањим трошком труда и времена много боље бити урађене, и много већу асну доносити, него пре.“

На то повичу паори : „То нам се допада, само ако ништа некошта!“

Освалд настави : „Ја желим у том срећу и на предак. Ја ћу вам казати, шта је пре много трошка проузроковало, који сте могли другачије заштедити. То је време! — Сваки од вас куповао је земљу мало помало, кад му је како на руку долазило. Тако један вам је комад на брду, други за шумом, трећи преко ђуприје, четврти на друму, пети на потоку. Сваком од вас у ветар протече по пол часа, док с једног комада земље

на други отиде; па тако је исто са слугама и слушкињама, или кад се ђубре износи. Овако се изгуби једна част дана само са одом и трчкарањем, за које време тек би се што полезно урадити могло. Слуге и слушкиње због овога тумарања треба платити, а никакве отуда асне. У колико се дакле времена због овог штетног трчкарања изгуби, у толико се мање једног дана уради. Многи од вас несме више земље да купи, само зато, што и оно што има у добром реду држати неможе, премда нема много. Заиста ово тумарање много троши времена. Кад би све ваше њиве уједно лежале, то би ви онда могли с толико исто људи и зато исто време још једанпут толико земље обделавати, колико сад имате, и у толико богатији бити.“

Паори одговоре: „То је све истина, али се то неможе другачије учинити, јер се њива неда на леђа узети, и на друго место пренети.“

Освалд одговори: „То ви можете, само ако оћете. Ето сад имате план од целе земље, и сваки зна, колико је велико свако његово парче земље. Ја вам кажем, да ствар истина има много тегобе, али и опет то може лако бити, ево овако: Ви морате те разуте комаде један с другим испромењивати тако, да сваки своју земљу у једном комаду има. Нека се сваки са својим суседом о том проразговори. Један другом нека доплати, ако би који комад земље нар стопа више имао, него други. Ако би један или други између вас при промени и претрпео какав мали губитак, то такав двоstrуко добија с тим, што сву земљу има у једном комаду. Ако се међу собом изравњати неможете, а ви сазовите правичне људе, о којима сте уверени, да ће право пресудити, или вуците као у лутрији. Ја вам кажем, недајте се застрашити, и немојте с тим бити задовољни, што је тако од старина. Иде се браћо на то, да будете имућнији и богатији, па без велике муке.“

Кад Освалд беседу сврши, паори се разиђу, тресући главом. Истина сваки је признавао, да је то наметно, али да није могуће у том сложити се.

Међутим неки стану размишљавати, који би комад од своје земље овоме или ономе за његов комад дати требало. Они стану као из шале један с другим о том и говорити. Каткад неби се једном понуђени комад земље допадао, зато би желео други примити, који је трећем припадао. Сад се обрете двојица и трећем. Један би другог подбадао. Сваки би за себе кројио планове, како би своју земљу у једно збио. За кратко време стане се о том својски радити. Неки би био здраво за тим, а неки не; али је тек одавде понешто произлазило. Људи се стану скупљати као на какву јавну продају или на вашар, особито зими, кад више времена бијаше, на разговор час код једног, час опет код другог. У крчму нин, и тамо толико поштити, колико би једној породици преко целе седмнице на рану доста било, стидели су се поштити паори у селу. Радије су попили своју чашу вина код жене и деце.

Освалд је претсказао, да та промена има тегобе. И тако управо бијаше. Ништа мање прве пол године петорица се тако намире, да је сваки земљу у једном комаду имао. Ово је једило друге, јер је полза одавде била очевидна. Сад се и остали својски постарају, да и они то исто учине. У вече непрестано би нишли паори у сеоску кућу, и тамо договарали се и препирали, да се на поље чути могаше; после би се у некој љутини разишли, па би опет сутра дан дошли.

Шта је најпосле било? Од године до године све су се већма и већма људи намиривали, и земљу уједино збијали; а овога неоцењена следства јавно су у очи упадала.

29.

КАКО ЈЕ У ЗЛАТНОЈ ДОЛИНИ ИЗГЛЕДАЛО.

Златна Долина заиста бијаше права златна долина. Лежаше усред најплоднији башча, као укупана међу само воће, а окружена ливадама и златним усевима, као усред раја. Путови пољски били су чисти као у башчи, а друмови воћем засађени, докле им је год граница трајала.

И ако је ко ушао у село, тај је држао, да није у селу, него у каквој варошици; јер су куће биле, ако и не велике, опет зато лепе и уређене од горе до доле; прозори светли, врата свагда опрана; кровови скоро сви препом покривени, јер је општина забранила због пожара кровове сламом покривати. Је ли требало изнова кров покрити, ту је морао бити преп. На врхови многи кровова били су гвоздени шиљци против грома, скоро пред сваким прозором цвеће, мимо кућа мале башчице лепо украшене, и у њима кошнице са добрн кугтари.

Људи су поздрављали на путу свакога врло лепо и учтиво. Лако се приметити могло, да они међу собом добро живе, и да су са својим стањем задовољни. Ово и није могло другачије бити. Преко целе седмице свагда су чисти били, и при самом пољском послу; тако овде се немогаше видети упрљани и подерани алина. Бијаше више лица од сунца изгорели, али ниједно блатњаво или с разбарушеном косом. Снага и здравље сваком је из очију извирало. Страни момци најрадије су гледали на Златодолске девојке зато, што су ове не само љупке и пријатне, него и вредне, способне и добре газдарнице биле. Многи богати паорски синови са

стране најрадије су се женили из Златне Долине, ма да и нису Златодолске девојке толико богате биле у новцу, колико у душевним красотама. Ако је Златодолски момак на страни гледао девојака, тај је могао бирати; јер Златодолскога момка неби нико одбио, ма да је девојка и богатија била. И због овога је општинско стање не мало напредовало.

Да никакви просјака и бадавадија у селу било није, разуме се по себи. Ни издалека сад на сиромаштво није изгледало. И сами шпитаљци имали су довољно јести и пити, као и честиту и пристојну одећу. Ако је човек ушао ма и у најмању и најсиромашнију кућу, и та је нешто отлично показивала. Патоси били су свагда орибани, клупе, столице, и астали опрани, прозори и огледала чиста; накратко, овде небијаше као у свињским земунцама неки паора из други села. Међу овим вредним људма сваки имађаше вољу да живи.

Од пролећа скоро до мрке јесени бијаше у Златној Долини недељом при лепом времену весео живот. Гомилама врвели су амо из вароши. Велика новоуређена крчма, коју је — ко би смео помислити? — један из златотворинога друштва купио, бијаше пуна варошки породица, које су се овде недељом увесељавале. Друге опет породице ишле су у познате паорске куће. Овде би седели у баничи при млеку, скорупу, меду, воћу, и осталим сеоским посластицама; или би дешкали на чистој зеленој травици шалећи се и сиграјући; или би седели на чистим клупама пред кућама у ладу, и гледали мимопролазеће шетаоце; или би дошли под гранату липу, где је младеж при веселом певању играла. Може се мислити, да господари и госпође из вароши за ову радост, коју су у Златној Долини уживали, нису били неблагодарни. Тако искрено дочекивање ови људи, и њихове простране, лепе и чисте куће доносиле су им леп интерес. И зими су варошани поодили

Златну Долину на сонница, па у карвани. Где се може боље зактевати?

Људи из други села видели су и чули за то, и врло су се чудили, што и код њи није тако. Ови су озбиљски држали, да Златодолци знаду неке врачбине. Уместо да се о истим врачбинама и вештинама својски извести, остану они на свом старом ђубрету сасвим мирни, као што су и били. Они су показивали саму завист и злобу, кад су о Златној Долини говорили, ругајући се сваком приликом, и називајући је Златотворним Селом.

За ово слабо су марили Златодолци; јер где су год долазили, свуда су били уважавани, и лепо примљени. Свагда су поштево живели, и при том весели били. Ако су целе седмице радили, то им бијаше недеља прави недељни и одморни дан. У крчму да бومه да нису ишли. Своју поткрепитељну чашницу сваки је попио код своје куће. При свем том зими је играла младеж при лепој свирки и у самој крчми. Неки млади људи и момци научили су од Јована Хајгера свирати у егеду и флауту. Често би млади певачи и певачице повеће песме певали, које се ретко у вароши чути могаће. Родитељи поодили би се с вечера са целом породицом узајмице. Овом приликом повели би просте и наравне разговоре, и послуживали би се сеоском послатницом. О пијанству, свађи, парници, и осталом распусном животу небијаше на гласа ни трага. Са бољим васпитањем, које из школе долазаше, изобрази се у људма чувство чести и љубави к пристојним изравима, о чему у други сели ни спомена небијаше. Златодолца могаће човек у вароши при првом погледу познати, и од остали сељана разликовати; јер бијаше у ношви прост и чист, у говору љубак и тиј, а у поступку отворен и поштен. Истина небијаше на њима светли аљина, али зато онет њеново владање бијаше светло.

Нетреба држати, да су ови добри и поштени људи једини плод доброг васпитања били, него и плод човечни општински закона. Јер чим су се њи неколико паора обогатили били, одма се између њи и такви налазило, који су границе пристојности прелазили. Ту ти је онда била поноситост, ту китња кћери, ту светла чоја из вароши. Други би опет кеца на среду, па олбу преда се. Због овога многи су се поштени љутили и говорили: „Ако се тако опет почне, то ћемо ми опет као раци натрашке!“ Свеопшта мрзост бијаше против оних, који су се заборавили, и од пристојног начина живота отступили, и зато се са сви страна заштетовало, да сеоски поглавари боље пазе и чувају добре нарави у селу.

Ово пребацивање нераздражи Освалда, него обрадује. Тако се изда општински закон, којим се свако изишје у аљинама забрани, и свакој прилици ношиво пропише; а због картања и сваке игре на новац, због пијанства, оговарања, псовске, погрде, и други непристојности, биле су од општине строге казнице једнодушно изложене. Овако се учини, да ни један није смео у забрану корачити. Ако је који каткад и добио вољу на оно, што ни право на поштено небијаше, тога је тек свагда стра од поруге, укура, срамоте, и казнице уздржавао и одвраћао.

Сваке године читани су пред целом општином морални или поштења и пристојности тичући се закони. Ове су морали сви без разлике слушати. Ако је требало што у исте законе додати, то је било учињено. И кад је тај нови закон био читан, свагда је први поглавар морао уцитати: „Оћете ли примити и држати овај закон, који је основ наше слоге, чести, и напретка.“ И старо и младо одговарало је јасним гласом уједно: „Оћемо, оћемо!“

30.

КРШТЕЊЕ ДЕТЕТА.

Освалд уживаше у ово време праву радост, за којом је толико бадава тежио. То јест, лепа и добра Јелисавета роди му сина. Освалд бијаше весео као да је у рају.

На то отиде к свом пријатељу, новом крчмару негдашње Бренцлове крчме, који бијаше један од имућнији из златотворнога друштва, и рекне му: „Брате, још те нигда ни зашто замолио нисам, и сад сам ти дошао у име тога први пут. Моја супруга лежи у детињој постељи, а ја је немогу оставити, да отидем у варош, и да тамо себи нужну помоћ набавим. Ја требах пет стотина форинти само на осам дана, и ти новци да су у дукати. Оћеш ли ми толико на осам дана узајмити?“

Овај му одговори: Ја сам теби много обвезан, како ти дакле неби узајмιο? Ево ја сам мало пре осам стотина форинти примио, који и сад леже код мене. Али су ови новци од части и у сребру. Ако оћеш, узми ји докле ти је год воља.

Освалд рекне: „Ја радије имам новце у злату, него у сребру; а то зато, јер ми сад тако треба.“

Пријатељ Освалдов настави: „Врло добро, ја ћу се већ о том постарати. Само кажи ми, кад ти треба?“

Освалд превати: „Сутра на вече око осам сати донеси ми сам у моју кућу, али ником ништа о овом неговори.“

Кад Освалд сврши свој посао овде, а он онда отиде и код остали домаћина из златотворнога друш-

тва, и рекне им то исто. Сваки се сад обрадује, што ће већ једанпут прилику добити, да своју благодарност и делом засведочити може, и обећа да ће новце драгољно донети. Свакоме рекне Освалд, да сутра на вече у осам сати к њему дође.

И сви дођу једног и истог часа к Освалду. Он ји све уведе у своју собу, у којој небијаше свеће. Људи се зачуде скупљеној мложини. Освалд отиде по свећу. И кад уђе у собу са две гореће свеће у руци, виде га они, као што су га још једанпут видели, опет у красним официрским аљинама са перјаницом на клобуку, с орденом на прси, и с дугачком сабљом са стране. Они се стану с неким страом један на другог згледати, и виде као пре седам година оне исте облике, у истој соби, при истом асталу, на који је официр свеће метнуо.

Освалд на то рекне: „Ако сте ми браћо донели оно, што сам вас молио, а ви положите овде на астал.“

У том стану један за другим к асталу долазити, и многим бијаше жао, што нису новци у злату. Но он им љупко одговори: „Све једно је браћо, дајте као што имате.“ И они стану из своји кесица на астал истресивати, који злато, који сребро. Други су опет на астал мећали своје облигације.

На то проговори Освалд: „Опомињете ли се, да је време испита вашег прошло, и да се седам година и седам седмица већ навршило, о којима сам вам пре беседио. И ви сте ево сад више новаца на мој астал истресан, него што сам ја пре седам година и толико седмица пред вашим очима истресао. Онда нисте били у стању ни пет стотина крајцара показати, нити би вам ји когод из вароши узајмио. А сад сте за двадесет и четири сата сваки пет стотина форинти донели тако, да ево овде сад шестнајст иљада форинти лежи. Дакле време је испита прошло, и ја сам вас научио оној

вештини, како треба злато правити. Сад ћете наодим разумети, што сам вам говорио, кад сте први пут овде били. Ја сам вам говорио, да вештина та више преди, него само злато; јер је та вештина најбоља мудрина живота. Останите Богу и вашим заветима и унапред верни, па ће ваша деца и ваше домаће стање све више и више цветати. Који попусти од завета, тај попушта од своје среће. Уните те завете у вашу децу, и настојавајте, да ји својски држе, па ће она свагда у свему бити имућна. — Сад сам вам моје речи растолковао, које сам вам пре казао. Ви сте зато богати, што мало требате, а много добијате, и што имате поверења код богати људи тако, да су њихове кесе свагда вама отворене. Дакле сте научили злато правити, као што и остали поштени људи злато правити морају. — Или зар сте ви другачије очекивали?“

Они се стану осмејивати и говорити: „Та ми смо већ одавно приметити могли, како си ти о прављењу злата мислио. И кад смо се људски обавестили, стидели смо се наше глупости и лудости, које су нас пре заслепиле; и зафаљивали смо ти у срцу, што си нас сигурнијим путем на правац извео. Без тебе и твоје помоћи заиста нигда ми до тога неби дошли.“

Освалд се радовао овима речма, и срдечној благодарности, којом је сваки његову руку претиснуо. Он им врати њихове новце, јер ји он требао није, него је само њихову наклоност некусити желео. Но они му на то одговоре: „Заповедај с нама као што ти је воља, и ми ћемо те радо слушати, јер видимо, да си ти узрок наше среће. Реци да скочимо за те у ватру, и ми ћемо то учинити; реци да уместо тебе умремо, и ми се смрти нимало бојати нећемо.“

Он им на то одговори: „Нека Бог сваку небесну радост даде вашем бившем учитељу, а мом покојном отцу, што ме је толиким полезним стварма, и самом

земљомерију научно. Јер кад сам ступио у солдате, то ми је тако помогло, да сам поред мог поштеног владања свагда мојим друговима претпостављан бивао. Ја сам чинио моју дужност врло точно, и постанем ритмајстором или коњаничким капетаном. И кад једном у рату спазим, да је наследни наши принципи са својом пратњом од непријатељски коњаника опкољен, а ја као муња с моји момци тамо долетим, и срећно га избавим. Овде добијем ову рану на челу, и овај орден на прсима као знак милости владатеља нашега. Кад се мир учини, а ја изиђем из солдатије, и добијем од државе пристојно уживање за цео мој живот. И тај наследни принципи кад је по нашој држави путовао, није ме заборавио, него ме је као што знате у путу свом поодио.“

„Кад дођем кући у Златну Долину, моју милу отачбину, и видим да је све жалосно и покварено, а ја онда прикријем моје стање, само да сам од просјака миран. Изгубим и вољу овде живети, и био би одма отишао, да нисам сувајдијне Јелисавете познао. Тако моја Јелисавета овде ме задржи. Ја закључим у моме срцу, да пробам, могу ли ја овде код вас лепо живети? и зато се учиним сиромом, и с осталима једнак, само да што више поверења добијем. Ја нисам никоме говорио о мојој чести, и годишњој плаћи, коју сам уживао, и коју и сад уживам. Само сам то морао Јелисаветиним родитељма открити једно вече, кад сам Јелисавету запросио; јер је другачије неби добио био зато, што су ме за сиромом држали. Кад сам ја још исто вече сувајдију Сигфрида и његову супругу у моју кућу довео, и показао моје ритмајсторске аљине са ордемом; даље моје лепе новце, и милостиво краљевско писмо, из ког су се уверили, да је мој годишњи ужитак већи, него што њихова сувача за три године донети може, онда буду друге памети. Преко свега морали су

и они о том јако ћутати, јер бијаше нужно. Сад може свако знати, јер више шкодити неће.“

Кад људи саслушаше Освалдове речи, стадоше се чудити и дивити, радујући се при том о његовој срећи. Сад сви прама њега тако велико поштовање у себи осете, да се застиде казати му: „Ти.“ Но он им рекне: „Шта ћете ви са мном? — Не, — ја остајем вама у свему раван, а ви јесте и остајете моја браћа. Никаква официрска аљина, и никакав орден, већ поштено срце пуно страа божјег чини човека поштеним.“ Кад ово изговори, а он онда загрли ји све редом. У том они пођу кући, и зафале му, што је он прави основатељ њихове среће, и назову га оцем. Обећају му сви, да ће се и они с њиме радовати, кад свог сина ускрсти, као да је његова светковина њихова сопствена.

Кад недеља настане, које је Освалдовог сина крстити требало, сваки је већ рано на ногама био. Освалд се приближи к постељи своје супруге, пољуби је и њеног милог синчића, и рекне: „Видиш драга Јелисавето, срце ми је пуно радости и милине. Мој синчић, ког си ти родила, чини ми велико весеље, а још веће весеље и радост чини ми наше село. То је тек истина да људи нису тако неваљали и бездушни, као што се говори. Нетреба нигда надежду и веру о доброти човечјој изгубити. Ето видиш и ове су ноћи нашу кућу с цвећем искитили, као и о свадби нашој. Али није на том само остало. Све су сеоске куће цвећем и границама накинђене, као да је данашња наша светковина, целогa села светковина. Састраг од наше куће па до портански врата с обе стране пута црквеног позабадане су у земљу лепе границе, а од границе до границе дугачке цветне поворке повезане. По самом путу по пута је зелена трава, и свакојако цвеће.“

Овако говораше Освалд, а млада породица са су-
ним очима порумени у лицу. На то само ово рекне:
„Ја сам понас тек неко бактање и жуборење на пољу
чула, али нисам се досетити могла, шта је, и како је?“
У постељи немогаше она дуже остати, зато дође на
прозор, да ту красоту види. Овде се заплаче. Заиста
за њежно срце ништа није чувствителније, него кад
примети, да се душе човеческе све више и више у че-
ститости подижу. То је право преображење човека, и
претсказивање бољег века, који на нас чека.

Јелисавета се к синчићу у постељу врати. У том
дођу јој и родитељи. Сувајчиница није могла довољно
да се наговори, како су куће лепо исклићене, и како је
у селу све живо и весело. Свеједнако говораше она:
„Оваког крштења још није било у Златној Долини.
Та тако се неслави рођење ни самога принципа.“

И још док је она ово говорила, стане долазити
читава гомила момчића и девојчица к Освалдовој кући,
сви у свечаним алинама, пар по пар. Сви су носили
поклон од своји родитеља новорођеном. Једни бела пла-
тна, други шећера, трећи бадема, неки опет чарапице
или ципелице, а неки лепа цвећа. Колико је било у
селу кућа, толико и поклона. Сва дечица пољубе Је-
лисавету и Освалда у руку, називајући њу „матером“,
а њега „оцем“. Али какав пријатан звук бијаше за
Освалда и Јелисавету у овима речма: „Отац, Мати!“
Заиста простијег и чувствителнијег честитања нема
на свету.

У том зазвоне сва звона на кули. Дете понесу на
крштење. За њим пође дед и баба, за овима дубоко-
тронути Освалд. Цела општина стајаше пред црквом
у широком кругу, и гледаше Освалда, како иде. Ње-
жно и љубезно сваки му говораше: „Добро јутро оче
Освалде.“ За тим уђу сви у цркву.

Овде парох Родерих после крштења даде лепу преднику о дужности јавне благодарности прама добре судејске власти. Као да није парох нигда тако лепо и живо предиковао, као сад. Парохове речи потресу свачије срце. У целом народу бијаше највећа побожност. Сваки је сузе радости брисао. Кад парох на последњу молитву дође, и дркћући свој глас за Златодолско поглаварство к небу подигне, при ком сваки на Освалда помисли; кад даље сам парох потрешено и разњежено своје срце дуже задржати немогаше, него му у сузама име Освалда измаче, — онда бијаше у целој цркви жестоко јецање. Јер сад сваки помисли на све, шта је Освалд општини учинио. Сваки сад у њему позна основатеља опште сеоске среће. Парох немогаше више говорити. Он даде благодарној и признателној општини благослов, и с тим закључи. Нигда небијаше с већом побожношћу у Златној Долини певано, као сад из додатка молитвене књиге за живот и здравље сеоског поглаварства.

Добри Освалд врло застиђен, и опет радосно тронут, немогаше горе гледати, кад је из прве излазио. Он пође са главом доле обореном кроз поздрављајућу га мажину народа к својој Јелисавети. Немогаше ништа беседити. Овај дан имађаше на ручку свога таста и пуницу, пароха и учитеља, и оба два сеоска поглавара, као своје другове. Ови говорау, да је скоро у свима сеоским кућама част и весеље, на које је један другог позвао. Сиромашнији ручали су код имућнији. Освалд машући главом говораше: „То је занста много, ја то заслужио нисам.“

Своопшта радост и весеље учини и њега радосним и веселим. Пред вече изиђе са својим гостима у село, поодећи куће редом. Седео је код сваке породице по неколико минута, и свакој је зафалио на толикој љубави. Златна Долина бијаше пуна радости, јер се и у

вароши о тој светковини прочуло, и које год могао, трчао је амо да види. До дубоке ноћи трајаше игра, а свирка и песма разлегаше се по сви кућа, као и под липом гранатом, и осталим бањчама.

Говорило се и говори се још дуго у Златној Долини о овом радосном дану. И од ово доба звао се Освалд Отац Освалд, а љубави достојна Јелисавета, Мати Јелисавета.

Заиста, заиста, што се у животу добро посеје, то најпосле свагда наоди своју богату жетву; јер живи над нама преблаг Бог, праведни награђитељ, који је пун милости и љубави.

ИМЕНА И ПРЕЗИМЕНА

Гд. Гд. Пренумеранта.

А Д А.

Гд. Гд. Стеф. Гајчиновић, Пар.; Теод. Диван от Падеја; Свет. Вуић, Адв.; Алек. Дудварски, дин. Комес.; Сам. Дудварски, сир. Отац; Јов. Павловић, сврш. Богосл.; Лаз. Кривокућа, Учит.; Геор. Поповић, Живопис.; Рада Ковачевић, Трг.; Анаст. Фотта; Јов. Поповић; Алек. Манојловић. 12.

АЛЕКСИНАЦ. (у Србији.)

Гд. Гд. Јос. Добровић, Казнач. Начал. Окр. Алекс. за кћер Милу; Мих. Радивојевић, стар. Осмотр. Каран. Алекс.; Јос. Николић, Пис. Начал. за сина Божић.; Јевр. Поповић, Пис. Каран. за кћер Мил.; Мијајло Вељковић, Пис. Среза А. Ражањ.; Свет. Десимировић, Пис. Суда; Јов. Ђ. Јевтимијевић, Практ. Нач. Окр. Алекс.; Стојан Симић, Практ. Суда; Мил. Милетић, Практ. Бумр. Алекс.; Ман. Пиперин; Алек. Бошковић П. и Јов. Марковић Г. к.д. Учитељи; Дим. Путник, Чизмар за сина Току; Анаст. Шпартал и Јов. Ђорђевић, Болтаџије. 15.

А Р А Д.

Гд. Гд. Никиф. Рашковић, Пар. и Конз. Прис.; Никиф. Атанацковић, Парох; Пав. Ивковић, Такоп и Учит.; Геор. Радак и Геор. Вукашиновић, Учитељи; Урош Мудрић из Надл.; Пет. Петровић, Јуриста; Јов. Груић и Арс. Ђермек, сри. шк. Ученици. 9.

БАВАНИШТЕ.

Госпођа Јул. Димић рођ. от Радишић, Пароховица; Госпођице: Драг. Хаџи-Стојановић, Драг. Радивојевић и Крст. Теодоровић. Гд. Гд. Илија Берић, Учит.; Пет. Душанић, Стражм.; Ахим. Илић, Каплар; Мат. Петровић, Јов. Милорадовић, Стеф. Смедеревцац и Сава Лазаровић, Трговци; Бор. Пантелић, Чизм.; Стеф. Урошевић, Ш. ср. шк. Учен. — Хо мо љ и ца, Гд. Гд. Дим. Небригић П. и Лука Вукосављевић I. кл. Учитељи. 15.

БАШАИД.

Гд. Гд. Геор. Дузи, Пар. Админ.; Јов. Фелбаб, Вакоп; Дим. Биримац, Бележник; Арс. Ташић П. и Јов. Поповић I. кл. Учитељи; Глиш. Ташић, Припр. Комес.; Стеф. Станковић, Трг. и мест шк. Управ. за сина Павла; Геор. Станковић, Трг. за сина Јов.; Стеф. Римски, Трг. за сина Мил.; Ур. Секулић, Кројач у Бечкер.; Ник. Стојановић, Трг. у Црњи. 11.

БЕЛА ЦРКВА.

Гд. Гд. Вен. Милошевић, Протопр. и Конз. Прис. за сина Ник.; Ник. Стоичевић, Пар. Лесков., Намест. Протопр. Белоцркв., и Конз. Прис.; Јов. Петровић, Пар. Белоцркв. Адм.; Жив. Јанковић Парох Радим.; Григ. Остоић, Пар. Калуђер.; Конст. Дјаконовић Јога, Ц. К. погран. гр. нес. народ. школа Управ.; Дим. Радосављевић, Пол. Комес. за сина Вас.; Мар. Дамјановић, Вар. Стражм. за сина Стеф.; Јевт. Варзи, Жив. Радојковић за сина Јов., и Ник. Павловић за сина Јов., Трговци; Геор. Јовановић, Кројач за кћер Соф.; Јов. Станишић, Трг. Уљман.; Геор. Антоновић за кћер Љуб. — Јов. Поповић за сина Мих., старији и Жив. Шанћ млађи белоцркв., Јов. Тошковић врачевгај., Јован Шанћ кусићки, Јов. Младеновић избишчки, Јован Костић уљманс. за сина Теод., Пет. Новаковић калуђеров., Гавр. Филиповић радимс., и Срета Ранић лангенфелдски, Учитељи. 23.

БЕОГРАД.

Гд. Гд. Гавр. Поповић, АЕМ. Протосинђ., Екск., Катих. и овогод. Ректор Лицеума; Герас. Стојковић, АЕМ. Синђел. и Проф. Богосл.; Сава Јовичић, АЕМ. Јером. и Проф. Богосл.; Јевта Симоновић, АЕМ. Протођак. и Проф. Богосл.; Профессори Лицеума: Исид. Стојановић за сина Милут., Опште Историје; Алек. Околски, Француз. језика; Игњ. Станимировић, Шта-тистике; Серг. Николић, Природ. Права; Сима При-ца, Математике; Јанко Шафарик, Физике; и Конст. Бранковић, Филозофије. — Ђорђе Петровић, Столон. у Канцел. Књаж.; Јов. Димитријевић, Секрет. Суда Окр. Беогр.; Пав. Илић, правит. Апотекар; Милош Ранковић, Практ. Суда Окр. Беогр.; Госпођа Љуб. Лазаревић рођ. Добрињац за сина Косту; Дим. Бран-ковић, Мар. Паптелић, Мијајло Јовановић, Пет. Ра-довановић Селевч., Пет. Радовановић Шапч., и Сим. Атанасијевић, Права Слушатељи у Лицеуму; Кост. Петровић Јечмен., и Сава М. Грујовић II. год. Фил. Слуш.; Јов. К. Поповић, Трг. — Свилајскац. Гд. Јов. Живановић I. кл. Учитељ. 26.

БЕОГРАД.

Гд. Гд. Лазо Зубан, Член Савета Срп. Књаж. за себе и сина Мијајла, ученика у Цариграду 2 књиге; Кавалер Лаз. Арсенијевић, Председ. Суда Окр. Беогр.; Јак. Димшић, Секрет. Апелац. Суда. — Из Канцел. Попечит. Иностран. Дела: Јов. Филиповић, Архив.; Стојча Иванковић, Протоц.; Сава Христић, Лаз. Си-мић, и Алекс. Романовић, Канцелисте; Пет. Протић и Дим. Д. Димитријевић, Практик.; Пет. Стојановић, Служитељ. 12.

БЕОГРАД.

Гд. Гд. Слушатељи Богосл. II. године: Атан. Не-дељковић, Глиг. Вићентијевић, Жив. Ђорић, Мих. Сретеновић, Обр. Михајловић и Сава Благојевић. I. године: Ник. Поповић, Мар. Ђирић, Ник. Павловић, Јан. Јовановић, Јов. Николић, Ил. Илић, Милор. По-повић, Рад. Стоичевић, Стеф. Поповић, Мил. Павло-

вић, Мих. Ковачевић, Жив. Марковић, Ил. Гашина-
ровић, и Сава Давидовић. 20.

БЕОГРАД.

Гд. Гд. Ник. Пеановић, Трг ; Ник. Тодоровић,
Абаџ. за сина Голуба ; Јан. Мијовић, Трг. за сина
Косту ; Стев. К. Поповић, Трг. за сина Велим. ; Јов.
К. Поповић, Трг. ; Аранђ. Тамановић, Зидар род. из
Албан., села Струге, Оридског Окр. ; Танас. Јере-
мић, Трг. из Градиншта ; Дим. Златковић, Кројач срп.
аљина за жену своју Јоанну ; Јов. Марковић, Мил.
Трифунковић, Тан. Радовић, и Пав. Ј. Вуић, трг. Спо-
моћници ; Христ. Георгијевић, Шећерџија. 13.

БЕЧ.

Гд. Гд. Вук. Стеф. Караџић, Фил. Др., учени
друштва : Санктпетербуршкога вољнога љубитеља Ру-
ске Словесности, Краковскога, Тирингско — Саксон-
скога за истраживање отач. Старине, Краљевско —
Гетингскога и Московскога Историје и Старине Росиј-
ске Член Кореспондент ; Свет. Кушевић, Краљ. Таб.
Јур. ; Слуш. Права Немачки : Стеф. Сандић IV. Алек.
Лазаревић III. Јов. Лазаревић III. Нов. Тапавица III.
Свет. Теодоровић, Фил. Др., П. Пет. Герески II. и
Дим. Токалић I. године ; Алек. Димитријевић, Комиси-
онар ; Коста Томашевић ; Рад. Томић ; Коста Мор-
фи ; Мил. Максимовић. 14.

БЕЧЕЈ НОВИ ИЛИ ТУРСКИ.

Гд. Гд. Јов. Чокрљан, Пар, Конз. Прис., мест.
шк. Управ., и ученог Прагског Друштва Кореспон-
дентни Член ; Дион. Павловић, Капел., и Вероуч. ; Ант.
Алексијевић, сврш. Богосл. и Учит. ; Анд. Дада за
сина Дим., Мојс. Кланђ за сина Ник., Алек. Дада за
синовицу Мар., и Ант. Брежовски за сина Јов., Тргов-
ци ; Тод. Живковић, Сапунџ. ; Алек. Георгијевић, Ле-
пед. за кћер Кат. ; Дим. Шпановић, Кројач за сестру
Агницу ; Јов. Ивковић, Биров за унука Саву ; Госпо-
ђе : Ан. от Новаковић за кћер Јел., Кат. Теодоровић за

кћер Јел., Ан. Алексијевић за кћер Мар., и Ан. Ки-
сић за кћер Кат.; Геор. Станков, лек. Субјект; Ур-
Теодоровић, Мих. Маркушев и Мих. Георгијевић, трг.
Спомоћ.; Дим. Живчић, Земљед. 20.

БЕЧЕЈ СТАРИ ИЛИ СРПСКИ. *)

Гд. Гд. Јов. Јовановић, Почест. Сенатор и Архи-
вар за унуку Даницу; Геор. от Чокић, Бач. Вар. При-
сед., и диштр. Саветник; Дим. Дебелачки, Адв.,
почест. Подбележник, и Сенат. Местоаступник у Ту-
рији; Спир. Анастасијевић, Адв., Ник. Банчевић, Практ.
Ц. К. Провизората; Мојс. Рајковић, сир. Отац; Ар.
Поповић, Учит.; Нов. Кекић, П. годни. Фил. Слуш.;
Стеф. Стефановић из Н. Бечеја; Даница Станћ, Пав.
Елчић, Вас. Поповић, Пет. Симић, и Пав. Симоновић,
Трговци; Дан. Дракулић, трг. Спомоћ.; Пав. Матић,
Бербер.; Геор. Станковић, Лецед.; Стеф. Воланти-
ров, Чизмар. 18.

БЕЧКЕРЕК.

Гд. Гд. Ем. Бакалов, Пет. Куруцки, и Дан. Ста-
нић, Пароси; Атан. Лујановић, Сентмар. Парох; Јов.

*) Многи Србљи по Бачкој, а и сами Диштрикљани овај Стари или Српски Бечеј по маџарском злоу-
потребленију називају „Маџарским Бечејом.“ Ис-
торически је познато, да су сами Србљи по по-
кошеној милицији, за своје верне двору Австриј-
ском учињене услуге, Диштрикт Српско-Бечејски
од Марије Терезије по гласу привилегије год. 1751
(дакле у оно време, кад у њему ниједног другог
народа осим српског било није) добили, и касни-
је Маџарима због великог земаљског простора до-
пустили, да се у Диштрикту населити могу. Осим
тога на писмама, која се из Српског Бечеја доби-
вају, и дан данашњи штампана се „Rács Vessze.“
Из свега овога јасно је то, да са овим предизло-
жену погрешку, која се све више укоренава, по
свакој правници поправити треба. Ово се исто и о
Старој или Српској Кањижи, која у овај Диштрикт
спада, казати може.

Бакалов и Вас. Димит, Бакони; Евст. Михајловић и Теод. Јоановић, Сенатори; Ант. Стојинић, Варош. Архив.; Цвет. Данкулов и Арк. Косанић, Учили; Гавр. Адамовић, Сам. Стефановић, Нест. Деметровић, Пет. Деметровић, Дан. Никифоровић, Јован. Стоић, Стеф. Поповић, и Јов. Михајловић, Трговци; Геор. Живковић; Трг. Уздински. 25.

Б Р О Д.

Гд. Гд. Геор. Поповић за сина Кост.; Тод. Тодоровић, Алек. Михајловић за сина Млад; Куз. Петровић; Риста Богин; Пан. Стојаковић; Кост. Јовановић; Ник. Косић; Геор. Тодоровић; Јов. Катанић; Сава Николић, Ц. К. Брод. Лазарега Писар. 11.

Б У К О В А Ц.

Гд. Гд. Ур. Папулић, Так. и Учит.; Стеф. Поповић, сврш. мудр. Слуш.; Пет. Нинковић, Права Слуш. — Јединици. Гд. Гд. Стеф. Савковић, Пар. и мест. шк. Управ.; Ник. Драгојевић, Учитељ. 5.

В А Ш А Р Е Љ.

Гд. Гд. Свет. Давидовић, Бакон; Ар. Георгијевић, Учит.; Пав. Георгијевић, Трг. за кћер Александру; Дим. Барбуш, Аренд. из Арада. — Батоња. Гд. Гд. Кон. Георгијевић, Парох, Конз. Арад. и Варм. Чанад. Прис.; Леон. Петровић и Арс. Божићар, сврш. Богословци; Пав. Сабовљевић, Трг.; Рад. Пајдак, цркв. Сн. 9.

В Е Р А.

Гд. Гд. Сава и Богољуб Патковић, Пароси Боботски; Дав. Давидовић, Парох Верски за унука Косту; Јов. Стојинић у Боботи, и Јов. Ђирић у Вери, Учили; Сава Поповић, Касир Боботски. 6.

В И Н К О В Ц И

Гд. Гд. Ник. Харабел, Трг. за сина Јов.; Пет. Милутиновић, цивил. Лекар, и бивши Толмач код Брод.

Реџем.; Јов. Стојинић, Изслуж. Учит. за сина Пав.; Јов. Меденац, Песмотворац; Пет. Стојановић, Салунц. за кћер Соф.; Пав. Ковачевић, Турч., и врхов. Цекмајстор; Стеф. Јанковић, Лецед., и многи Вашар. Аренд.; Ник. Поповић, Казанц. за сина Геор.; Стеф. Савић, Опанч. за сина Ник.; Пет. Васиљевић, Лецед.; Пет. Ковачевић, Ремен.; Тод. Милашиновић, Кројач; Мих. Бугарски, Чизм.; Сава Поповић, лецед. Спомоћ. и Деловодитељ; Пет. Милутиновић, вошт. Сабиратељ. — Гд. Гд. Јов. Јеврић, Пар. Јам.; Пав. Радонић, Лајти. код Брод. Реџем.; Пав. Боснић, Лајти. код П. Варад. Реџем. у селу Грку; Богд. Шумарски, Лајт. код Брод. Реџем. у селу Рачиновци; Госпођа Саран. Петљански рођ. Михајловић, Трг. у Дреновци; Алек. Марић, Трг. Рачинов.; Дим. Марић, Трг. Рајевосел. и Аренд.; Тима Дражић, Трг. Моров. за унука Јов.; Јевт. Дражић, Трг. Азашев. за сина Велим.; Гавр. Адамовић и Геор. Дамјановић, Казанције Вуковар. 26.

В Р А Њ Е В О.

Гд. Гд. Јов. Гавриловић, Дим. Таковачки, и Стеф. Марковић, Пароси; Јов. Рајковић, Биров; Леон. Кезез, Бележник; Стеф. Телечки, закл. Куман. Бележ.; Арс. Главац, бивши Биров; Геор. Пеаковић, Касир; Геор. Гавриловић, Комес.; Тод. Богарац, Ешкуч; Тим. Ристић и Пет. Печеновић, Трговци; Орест. Јанковић, Дрвар; Тод. Буњевац, Аренд.; Геор. Рајковић, Економ; Лаз. Поповић, Сензал; Псид. Шугић, Ковач; Алек. Бранковић, Штрангар; Алек. Јанковић, Колар; Дим. Мајски и Вас. Бурковић, муш. Кројачи; Мија Мацаров, жен. Кројач. 22.

В Р Ш А Ц.

Гд. Гд. Геден Младеновић, церем. Такоу Владик.; Вас. Јоановић, Такоу; Сим. Бакић и Ник. Илић, Учитељи; Кост. Гавриловић, Свет. Стефановић, Вас. Стефановић за кћер Јул., Јов. Ристић за кћер Љуб., и Геор. Барбуловић, Трговци; Ат. Барбуловић, Лецед.; Јов. Јовановић, Грађ.; Живк. Павлов, глав. Тотор капел.; Јов. Младеновић, Опанч.; Сава Стоја-

новић, Кројач; Госп. Драгиња Предић, и Јул. Јанковић. — Слушатељи Богосл. III. године: Јаз. Азуци, Сава Коларски, Вас. Надашки, Ник. Везенковић, Теод. Петровић, и Мих. Ђабовић. II. године: Јов. Радовановић, Зах. Стојановић, Геор. от Емануел, и Вас. Радловић. 26.

В У К О В А Р.

Гд. Гд. Пав. Спанћ, Пар. и Катих.; Дав. Милошевић, Пар. Маринач; Ђор. Јовичић II. и Теод. Шехић I. кл. Учитељи; Пет. Шукић, Учит. Богосл.; Гавр. Степанчевић, Вас. Марковић, и Кост. Адамовић, Трговци; Пав. Д. Поповић, трг. Спомоћ.; Јов. Степановић, Опанч.; Јов. Пецикозић, Кулуц.; Сима Мединац, Ђебец.; Куз. Гргуров, Сапуц.; Пет. Бошковић, Абач. за сина Ђорђа; Ник. Црвенковић Турч.; Пет. Јовановић, Абач.; Геор. Дамјановић, Казанц.; Стојан Белић, Опанчар. 18.

В У К О В А Р.

Гд. Гд. Пет. Вуканиновић и Јуст. Михајловић, Трговци; Хрис. Михајловић, Учен.; Мих. Михајловић, Учен.; Мил. Михајловић; Ђура Претић из Гарчина. — Шапшеници. Гд. Пар. Пет. Ковачевић, и Геор. Барковић. 8.

Д А Љ.

Гд. Гд. Геор. Пауновић, Пар. за кћер Мар.; Дим. Јездимировић, Бележ.; Милош Давидовић, Ц. К. пошт. Отправитељ; Прок. Миладиновић II. и Тод. Герчић I. кл. Учитељи; Дим. Михајловић за кћер Јел.; Пав. Исајловић, Лецед. за кћер Кат.; Сим. Станишин, Кројач и Касир за сина Млад.; Пав. Љубојевић за унука Макс., Пав. Ђекић за синовца Куз., Пет. Чалошевић за унука Луку, Ђира Грчић за синовца Арс., Мак. Коћ, за синовца Ил., и Дим. Поповић за кћер Љуб., Земљеделци. 14.

ДЕЛИБЛАТО. (у Банату.)

Гд. Гд. Андр. Ивачковић и Марк. Ивачковић, Пароси; Жив. Ивачковић и Пет. Арсенијевић, Капел.; Ман.

Ивачковић, Јов. Георгијевић, и Ил. Георгијевић, Трговци; Гол. Ђуричић, Ђурч.; Госпођа Мар. Мунчић из Ковина; Стев. Бошковић, Земљед. за сина Вас.; Мар. Ритопечки, цркв. Син. — Андр. Петровић у Мрам., Тим. Ановић у Дубов., Тод. Вуичић у Гају, и Грнг. Кољанић за сина Свет. у Делибл., Учит. 15.

Д Е С К А.

Гд. Гд. Андр. Новковић, Пар. и мест. ник. Управ.; Геор. от Моцика, Парох В. Симикушки и Тор. Вар. Прис.; Пет. Петровић, Пар. Адм.; Ур. Поповић, Учит.; Јов. Момиров, Касир. Ур. Стефановић, Кројач; Арс. Туцаков, Ђурч.; Јов. Новков, Тудор; Лаз. Марков, Тома Божић за сина Андр.; Вас. Игњатев, жит. Јосифовачки. 11.

ДОЛОВО. (у Банату.)

Гд. Гд. Сим. Мишковић, Парох; Ар. Маринковић П. и Алек. Бугарски I. кл. Учитељи; Сава Докић, девој. Учит.; Лаз. Поповић, Мат. Станковић, и Јов. Томић, Трговци; Вас. Стоинов, Аренд. вински; Ар. Зарић, Каплар; Вас. Драгић, трг. Спомоћ; Стеф. Љубимковић, Крчмар; Макс. Вемић, Земљед. 12.

ДОЛОВО. (исто.)

Гд. Гд. Мил. Јоановић, Пар. Фаркаж.; Браћа: Вас., Ник., и Јов., Барајевци, Трговци 3 књ.; Браћа: Жив. и Дим. Стоинови; Јов. Јованов, Кројач за сина Арк.; Геор. Стеванов за сина Кост.; Грнг. Стојанов, трг. Спомоћ.; Јов. Раић, и Арс. Јарковачки, Изслуж. Каплари; Пав. Барајевац, Земљед. 11.

БАЛА. (у Банату.)

Гд. Гд. Мак. Баић, Пар.; Јов. Веселиновић, Капел.; Геор. Јаковљевић, Такоп; Мил. Кристофоровић, Адв. и Бележ.; Јевр. Јанцони, Касир за унука Дан.; Геор. Жеравица за синовца Петра; Наум Веселиновић, Геор. Бачиќи, Мих. Баић, Мар. Арсикки, Геор. Поповић, и Ђира Јашин, Земљеделици. 12.

Ж А Б А Љ.

Гд. Гд. Макс. Напић, Протопр. и Конз. Прис.; Јов. Кипровац, Пар.; Сава Михајловић, Протопр. Капел.; Дам. Гавриловић, Учит. и Так.; Теод. Сарајлић, Трг. и Грађ. Н. Сад.; Ил. Чавић, Дим. Радованов, и Сим. Благојевић, Трговци; Теодор Оничин, Изслуж. Стражм., и Шумар; Мих. Стаматовић, Кројач и Аренд.; Мар. Апић, Магацинер. — Виллово. Гд. Гд. Мих. Величковић, Пар.; Тан. Поповић, Так. и Учит. — Гардиновци. Гд. Андр. Станимировић, Пар. за кћер Рах. — Кааћ. Гд. Гд. Јак. Ракић и Гавр. Перишић, Пароси. — Лоок. Гд. Гд. Јов. Кириловић, Учит.; Дим. Мушицки, Трг.; Алекс. Очуца, Екон. Каплар; Мих. Ђирић, Ђурч. — Надаљ. Гд. Стеф. Араницки, Пар. — Сентиван. Гд. Гд. Сим. Каћура, Пар. за кћер Љубу; Арон Малетин за сина Радов. 24.

З Е М У Н.

Гд. Гд. Ант. Марковић, Пар. Батајин.; Лаз. Николић, Пар. у Прву; Вас. Пауновић, Так. Зем.; Алек. Сабовљевић, Так. Батајин.; Жив. Веселиновић, Учит. Добан.; Госпођица Милчика Пајановић; Алек. Ложан, Ученик; Лука Јоановић за сина Дим., Стеф. Петровић, Мар. Павковић за сина Јевт., Дим. Дангубић и Алек. Дјаковић за сина Рад., Трговци; Тома Павковић и Јаша Павковић, трг. Спомоћници. 14.

ИДВОР. (у Банату.)

Гд. Гд. Стеф. Димић, Парох, и Пет. Дракулић, Пар. Адм. у Леополд.; Госпођа Марта Живковић, Пароховица за братића Јос.; Сава Шупица, Учит. Леополд. за кћер Вирсав.; Теод. Лазин за сина Велим., и Адам Дридарски, Идвор. Учители; Ник. Буковала и Мар. Краљев, Трговци; Пет. Краљев, трг. Спомоћ.; Јов. Стојанов, трг. Спомоћ. из Леополд.; Дим. Капунац, Солар; Евг. Арсенијевић, Трг. и Аренд. Орлов.; Пав. Субић, Трг. Орлов.; Фил. Стоић и Стеф. Лукић, Каплари; Кир. Поповић IV. лат. шк. Ученик. 11.

И Л О К.

Гд. Андр. Кирјановић, Чизмар за своја 2 сина,
Дим. и Геор. 2.

И Р И Г.

Гд. Гд. Јос. Горјановић, Так. и Ш. кл. Учит.;
Григ. Видаковић, II кл. Учит.; Јов. Балугдић, Учит.
Сиб.; Пет. Јоановић, I год. Бог. Слуш.; Јов. Пазар-
ски, Јов. Марковић, Алек. Јоановић, Пав. Јоановић,
и Геор. Секулић, Трговци; Госпођица Екат. Хаџић;
Мих. Ешковић, Кројач, Димит. Обреновић и Љуб.
Обреновић, Ремен.; Арс. Поповић, Сим. Ганћ, Јов.
Милић, и Сер. Аврамовић, II кл. Ученици. 17.

И Р И Г.

Општинска Читаоница. Гд. Гд. Дим. Дожудић I.
кл. Учит.; Сава Месаровић за сина Гавр., Мих. Симо-
новић за кћер Соф., Сава Станковић за сина Ник., и
Вас. Настић за сина Сим., Трговци; Тома Јеремић,
Кројач; Стан. Груић, Турч.; Јевт. Павловић II кл.
Учен.; Пан. Вуић и Натал. Месаровић I кл. Учен. 11.

ЈОСИФОВО. (у Банату.)

Гд. Гд. Теоф. Марковић, Учит.; Анд. Неранџић,
Касир; Госпођица Меланија Шимкић; Авр. Алексић
и Дан. Станков, Земљед. — Турска Каџиџа. Гд.
Гд. Авкс. Кнежевић, Парох; Дан. Перић, Учит.; Јов.
Фиреџхаски, IV. лат. шк. Ученик 3 књиге. 10.

КАРЛОВЦИ.

Гд. Гд. Богословци II. године: Стев. Теодоровић,
Пет. Чолић, Дан. Перишић, и Ђор. Месаровић. I го-
дине: Коста Стануловић, Свет. Бошковић, Пет. Па-
леташевић, Ђор. Поповић, Теод. Поповић, Коста
Миодраговић, Андр. Дудић, Григ. Анђелић, Мар. Јо-
вановић, Ђор. Стојачковић, и Јов. Вуић. — Ученици
III. лат. школе: Глиг. Војновић, Сава Димитријевић,

Пав. Капамација, Лука Марковић, Стеф. Живковић и Вас. Везилић; Емил. Јоановић II. нем. кл. Ученик. — Шибеник. Госп. Анна Симић рођ. Петровић. 23.

КИКИНДА ВЕЛИКА.

Гд. Гд. Урош Трифунац Пар. и Протопр. Намест.; Софр. Јаконић, Протопр. Капел.; Конст. Рајковић и Пет. Поповић, Бакони; Пав. Трифунац, Филоз. Др.; Геор. Рус, Алек. Николић, Арсен. Сабовљевић, Мих. Секулић, Пав. Трипковић, Трговци; Лука Шибул, вапшар. Аренд. за сина Алекс.; Мих. Стефановић II. лат. шк. Ученик. 12.

КЛАРИЈА. (у Банату.)

Гд. Гд. Геор. Пандуровић, Пар. и Намест.; Мар. Поповић, Пар.; Григ. Пернић, Учитељ; Јевт. Величковић у Нимету, и Јов. Ракић у Ченеју, Учитељи; Госпођа Христ. Космановић рођ. Ботта от Коломезе; Пет. Путник, Кнез; Лаз. Петровић, Сир. Отац; Јевт. Јоановић Кројач и Тут.; Јан. Стојановић, цркв. Сии; Андр. Јанковић, Мил. Јовин, Алек. Јовановић, Цвеја Петровић, Анас. Перин, и Сим. Ранковић, Учен. 16.

КОМЛОШ. (у Банату.)

Гд. Гд. Геор. Шербаковић и Мел. Драгић, Нароси; Свет. Риђички от Скрибешћа, Краш. Вар. Подбележник; Чиновинци Маријенфелд. Спанлука: Прок. Дјаковић, средоточ. Рентмајстор; Крист. Шифман, Земљомер; Мат. Матић, Каснар; Стефан Миловац, Фабр. Каснар; Арон Моџика от Кишљасе, Контр. у Чанаду; Теох. Лазарини, Адв., и Финк. Адјункт; Геор. Розвањ, Адвокат, и Актуар; Гавр. Окановић, Фабр. Пишпан; Алекс. Микочевић, Дијурн.; Јов. Теодоровић, Практик. 13.

КРЧЕДИН. (у Срему.)

Гд. Гд. Триф. Сечујац Пар.; Јос. Шевич, Капел.; Пет. Јоановић, Учит.; Алек. Радојчић, Алек. Пуљевић из Бешке, Сима Галовић, Пан. Божић, и Стојан Сте-

фановић, Трговци; Триф. Јанковић, трг. Спомоћ.; Рист. Ѓијатић, Чизмар; Јевт. Јоановић, Турчија.

КУЛНИН.

Гд. Гд. Урош Стратимировић, Земљедржац Кулп. за сина Георг.; Дим. Стратимировић, Земљедр. Кулп. за децу Емилијана и Паулину 2. кл.; Тома Стратимировић, Земљедр. Кулп.; Тома Влашкаинић. Бележ., и мест. пш. Управ. за кшер Натал.; Сима Говорчини, Земљомер; Лаз. Лукић и Адам Поповић, Ишчани; Вас. Димитријевић, Учит.; Трив. Поповић, Земљед. — Кеер. Гд. Дам. Пауновић, Трг. за сина Сим. — Шове. Гд. Гд. Арк. Поповић, Учит.; Арк. Костић, Трг. за сина Тодора. 14.

МАРТОНОШ.

Гд. Гд. Пет. Петровић и Јов. Милић, Пароси; Вас. Јеремић, више Варм. Прис.; Вас. Цвеић, Бележ.; Стеф. Јеремић, кр. Таб. Јурат; Арон. Илић, Учит.; Пет. Јеремић, Куријал. за сина Георг. III. гр. Слуш.; Вас. Мучалов, Трг. за сина Петра; Прок. Мучалов за сина Мил.; Јован Цвеић, Трг.; Тан. Јеремић, Кур.; Лаз. Јеремић, Кур.; Јевт. Јеремић, Колар; Георг. Малетин, Касир; Сава Раић и Јоца Возанов, Ешкучи; Јак. Крстеканић, Тудор; Јозан Вучић за унука Севаст.; Тод. Увалић и Неца Бѣланов, Турчије; Рад. Добрички, Колар; Коста Панајотовић, Бравар; Нов. Увалић, Звонар; Сим. Малетин, Земљед. Владимир Чонградац, Певац. 21.

МЕЛЕНИЦИ.

Гд. Гд. Лаз. Бибић, Пар.; Лука Трифунац от Батфе за сина Милоша; Дам. Трифунац от Батфе за сина Дим.; Алек. Василијевић I. кл. Учит.; Ник. Бибић, сврш. Богосл. и Јуриста; Пет. Јоановић, сврш. Богосл.; Пет. Киуреки, сврш. Јур. и Комес.; Јос. Кладић, Аренд.; Ил. Недељковић, Комораш; Јов. Гранић, Касир. 10.

М О К Р И И.

Гд. Гд. Пет. Зорин, Капел. за сина Мил.; Сава Павловин, Бак. и I. кл. Учит. за сина Свет.; Госпођа Анна Ришички рођ. от Белан; Нест. Андрејевић, Лекар за сина Георг.; Алек. Кирић, Бележ. за сина Сим.; Дим. Крајовић, пољс. Биров за сина Мил.; Јов. Костовић, Трг. за сина Емил.; Дим. Тешин, Трг.; Јов. Ришички, вапнар. Аренд. за сина Саву; Аца Александров, Ковач за кћер Рахилу. — Хиђош. Гд. Атан. Замуровић, Капел. за сина Георг. 12.

М О А Ч.

Гд. Гд. Јов. Живковић, Протопр. за унука Стеф.; Алек. Дидовић, Пар. Печв.; Мил. Панић, Пар. Ланч. за сина Марка; Лаз. Теларовић, Учит. за кћер Косару; Пав. Стајевић, Каспр за сина Јов.; Сима Малешевин за сина Лазара; Јов. Димитријевић, Трг. за унука Алекс.; Јов. Деметровић, Трг. за кћер Анну; Куз. Радановић, Трг. за сина Мих.; Георг. Јанковић, Трг. за унука Петра; Госпођа Соф. Деметровић; Сава Пантелић, Ученик род. из Сечуја; Еман. Ацић, Среброрез.; Крст. Ђурковић, Трг. 14.

М О О Л.

Гд. Гд. Конст. Поповић и Грг. Ковачевић, Пароси; Георг. Груић, Бак. и Учит.; Јов. Поповић, Надзир.; Драгић Каракашевић, Куријал. за сина Сим.; Госпођа Мар. Груић за своју децу Кост. Ник. и Анну; Стеф. Никшић; Општ. Член; Стеф. Поповић, Чизмар за сина Јов.; Јов. Радонић за сина Ник.; Георг. Радонић, Ковач; Ник. Вукомановић; Звонар. — Бочар. Гд. Гд. Дим. Новаковић и Мих. Стефановић, Пароси; Тод. Јкуцунски, Учит. — Петрово Село. Гд. Гд. Мар. Вукосављевић и Арон Крстић, Пароси. 16.

НЕУЗИНА.

Гд. Гд. Алек. Деметровић, Ишпан код Бар. Радошевића; Јоак. Субић, Ишпан код Бар. Бедоковића,

за сина Петра; Влад. Василијевић, Учит.; Исак Татаров, Кројач за сина Влад.; Кост. Радованов, Кројач и Пеш. за сина Стеф.; Исак Станћ, Земљед. за сина Арс.; Игња Вучић, Чизмар за кћер Кат.; Лука Јакић, Турч.; Пет. Радулов из Јарк. за сина Павла.

9.

Н О В И С А Д.

Гд. Гд. Геор. Вуковић, Пар. и Конз. Прис.; Мат. Костић, Пар. Адм.; Атан. Трифковић за Стеф. Павишевића, Права Слуш.; Пет. Нешковић и Јов. Владислав, Адвокати; Тим. Милациновић; Божид. Мандић, Права Слуш.; Јов. Поповић, девојач. Учит. — Трговци; Јов. Полит, Избр. Општ. Член за сина Михаила; Јос. Матвански, Избр. Општ. Член; Алек. Нака, Избр. Општ. Член за сина Јов.; Геор. Шевнић; Арк. Шинаревић; Андр. Димитријевић за кћер Јул.; Тод. Николић; Мих. Георгијевић; Пав. Личанић; Теод. Дада, и Јов. Малетић. — Мојс. Димитријевић; Атан. Балта; Јов. Марцикић за сина Јаз.; Пет. Абадић; Куз. Лазааревић за сина Стеф.; Пет. Кузмановић; Јос. Боић, Кројач; Геор. Марковић, Казанц.; Андр. Миодраговић, Ученик. — Госпођинци. Гд. Гд. Пав. Бељански и Теод. Брежовски, Пароси; Сава Максимовић, Учит.; Вас. Песца, Ученик. — Жабалъ. Гд. Теод. Сарајлић, Трг. — Петроварадин. Гд. Вас. Суботић, Регем. Канел. — Турија. Гд. Алекс. Бастић, Парох. 35.

Н О В И С А Д.

Гд. Гд. Макс. Папић, Протопр. Жабалъ, и Конз. Прис.; Конст. Маринковић, Пар., и Конз. Прис.; Григ. Андрејевић, Парох; Алек. Бастић, Пар. Тур.; Стојан Биџа, Иван Шиматовић, Јов. Џезаров, Митар Герић, Жив. Михаљевић, Марко Халавања, Пет. Чикош, и Алекс. Кокотовић Ц. К. Официри; Огњосл. Бертић и Најо Радивојевић, Ц. К. Кадети; Авр. Матић, Футошк. Бележник; Фрањо Бахтер, Осеч. Грађ.; Игња Стефановић, Трг. за сина Георгија. 17.

Н О В И С А Д.

Гд. Гд. Григ. Андрејевић, и Алекс. Захарић, Пароси Катедр.; Геор. Нешиковић, Протопр. Капел.; Сим. Миодраговић, Катедр. Закон; Гавр. Гаић, Сеитив. Закон; Пав. Балта; девојач. Учит.; Дим. Јанковић и Дим. Кузмановић, Адв., и Профессори; Конст. Коић, Адв.; Браћа Хариш, Трг.; Сава Груић, Трг. за сина Ник.; Геор. Николић, Лецед.; Јевт. Радовановић, Кулунџија. 13.

Н О В И С А Д.

Гд. Петар. И. Стојановић, Књигопродавац узима за своју књигопродавницу књига 25.

О П А Т О В А Ц.

Гд. Гд. Бор. Лучић П. К. Пошт.; Лаз. и Јов. Лучић 2 књиге; Јов. Шерић, Андр. Нешић, и Дим. Несторовић, Ученици; Цветко Поповић, Учитељ. — Моово. Гд. Дан. Марковић, Учит.; Тод. Глигорић, Ученик. — Соти и. Ник. Гаић, Сава Константиновић, и Јов. Петковић, Ученици. — Шаренград. Гд. Стеф. Стаматовић, Лецед. 13.

О Р О С Л А М О Ш.

Гд. Гд. Нест. Арновљевић и Тод. Кнежевић, Пароси; Геор. Вунч, Трг.; Тира Арновљевић, Ковач; Госпођица Јелена Лефтер, из Сегед.; Дим. Ивков и Јован Јелкин, Земљед.; Илар. Радин, Касир; Тод. Бабић, Цркв. Сн. 9.

О С Е К.

Гд. Гд. Спир. Сенић, Пар., АЕМ. Конз. и Веров. Вар. Прис.; Јован Крагујевић, Закон; Маријан Јаић, поштовани Отац реда Св. Франциска, Дирек. Гими. Осечке, и Цензор; Микшић и Томичевић, поштов. Оци реда Св. Франц., и гимназ. Профессори; Вас. Николић, Сенатор, и више Вармеђа Прис.; Геор. Јурковић, Притежатељ Чалме, и више Варм. Прис.; Вас.

Атанасијевић, Физикус; Дим. Вуковић, Вел. Финкал; Пет. Вировац и Стеф. Недељковић, Адвокати, и више Варм. Приседатељи; Мар. Тајчевић, сл. кр. Табле Бележника; Стеф. Сандић, свршени нем. австр. Права Јуриста; Вас. Аргировић, Сном. Пупил.; Јов. Нешковић, Канцел. — Гд. Гд. Трговци и Шпекуланти: Дим. Димитријевић, Пет. Гвоздановић, Коста Недељковић, Геор. Милациновић, Пет. Аксентијевић, Пет. Стојачић, и Геор. Поповић; Јов. Апостоловић, и Алојз. Роговић, Чизмари; Тодор, Лазар и Петар Бркић, Земљеделци; Младићи: Јов. Павловић, Ник. Живановић, Ант. Краић, Геор. Јанковић, Алек. Вукациновић, Стеф. Симеоновић, Ант. Јовановић, Јов. Лалошевић, Јов. Станић, Вас. Аршањи, И. Мијатовић, Конст. Ђекић; Госпођице: Јул. Лазич и Соф. Нешич. — Бур. Гргуров, Милан Гргуров, Сава Гргуров, Катарина Гргуров; Сара Недељковић, Анастасија Недељковић, Катарина Георгијевић; Средоје Георгијевић, Даница Георгијевић, Мојсије Георгијевић. 51.

О С Е К.

Гд. Гд. Лаз. Боић, Парох, АЕМ. Конз. и Веров. Вармеђе Прис. Јоан Андрић, Парох Тарђански; Алек. Седларевић, Админ. Парох. Тењске; Пет. Јоановић, Главни Бележник и више Варм. Прис.; Конст. Боић, Патвариста; Јоан Мојсловић, I. кл. Учитељ; Јевт. Банац, Мирк. Учитељ; Пет. Весич и Стеф. Панић. Трг. и Грађ.; Вас. Ђекић и Лука Преспљанин, Абаџије; Ант. Тајчевић. 12.

ПАДЕЈ. (у Банату.)

Гд. Гд. Арх. Милетић, Нар. Адм.; Ферд. Кауфман, Рентмајстор; Јос. от. Отрокоци, Провиз.; Јос. от. Белан, Бележник; Јов. Панић, Учит.; Јевт. Чекриџи, Кнез; Рад. Поповић и Исак Бани, Земљеделци; Ник. Чекриџи, цркв. Слн. — Тиса-Хиџош. Гд. Гд. Авкс. Замуровић и Авр. Недић, Пароси; Арх. Татаровић, Учитељ. 12.

П А Н Ч Е В О.

Гд. Гд. Арсен, Поштић, Парох Брест., и Коиз. Прис.; Сим. Димитријевић, Парох Овчан.; Мојс. Атанасковић, Пар. Панч.; Пет. Јоановић, Такоп и Учит. Брест.; Пав. Тубић, Так. и Учит. Алибуи.; Дим. Радловић, Медиц. Др.; Георг. Милутиновић, Грађ., и народ. војске Лајти.; Учитељи: Мих. Брадаш, Алибуи.; Сима Теодоровић, и Пав. Јуба, Николинац.; Лаз. Мургул и Ил. Срза. Ст-Михајски; Харал. Томић, Мраморачки. — Гд. Јов. Пантелић, Ц. Кр. погран. гр. несајед. народ. школа у Регем. Панчев. Управитељ.

14.

П Е Ш Т А.

Учредништво Скоротече узима 10 књига. Гд. Гд. Јов. Коллар, Евангел. Слов. Проповедник 5 књига; Пет. Петровић, Такоп, и Матице Српске Деловодитељ; Јов. Суботић, СС. НН. и Филоз. и Св. Права Др., Адв., Сл. Факултета Филоз. при Свеуч. Пештан. Член колежиц, Учред. Летописа, и Ц. К. Цензор српски и влаш. књига; Тома Теодоровић и Георг. Јоановић, Адвокати; Алек. Шевић, Права Слуш.; Дим. А. Јовановић, Ученик II. комер. класе.

21.

П Е Ш Т А.

Гд. Гд. Дим. Теодоровић, Учредник Скоротече; Живко Барић, Андр. Радосављевић, Георг. Атанацковић, Георг. Пахановић, и Ил. Станишић, Трговци; Мих. Недељковић, Лецеа; Глиг. Суботић, Стаклар, Панчевци. — Коста Јанић, Јов. Јовић, Сава Станковић, Јов. Трифуновић, Вас. Ђурковић, Јов. Марковић, и Вас. Трифуновић, Трговци, Ковинци. — Јов. Миловић из Беле Цркве, Стеф. Георгијевић из Руме, Дав. Бугарски из Митровице, Дим. Бараковић и Вас. Стефановић из Гргуреваца, Пет. Х. Стојановић из Баваништа, и Георг. Теодоровић из Брестовца, Трговци.

21.

Р У М А.

Гд. Гд. Георг. Ненадовић, Пар.; Јевт. Јончарић и Андр. Јанковић, Учитељи; Рад. Вујанић, више Села Бележник; Јов. Казимировић, Канцел.; Јов. от Младеновић за сина Косту; Браћа Г. и Д. Младеновић, Трговци; Григ. Пантелић, Трг. Јазач.; Браћа Кривоци, Тод. Богдановић, Ник. Чаркацић за сина Јов., Сава Војновић за сина Јов., Алек. Станћ, Тод. М. Максимовић за кћер Јел., Пет. Јакић за сина Јов., Ј. М. Максимовић за кћер Јелене, Коста Јовановић, Ад. Георгијевић, Љуб. Е. Панајотовић, Браћа Василијевић, Алек. Чобановић, и Георг. Лазаревић, Трговци. — Нест. Ђурић за кћер Јел., Мих. Михајловић за синове Петра и Павла, и Алек. Марковић, Чизмари; Сим. Милијевић за синовца Павла, и Арс. Стојановић за синовца Јов., Ђурчије; Вас. Поповић, Сапунџи за кћер Мар.; Јов. Георгијевић, Абаџ.; Трив. Петровић, Рум. Маг. Стражм.; Госпођица Јул. Димитријевић; Мих. Димитријевић, трг. Практ.; Стеф. Радојчић из Јаска; Сава Вуки, Дам. Палеташевић, Дим. Максимовић, Милица Василијевић, Јов. Георгијевић, Браћа Андр. и Мил. Андрејевић, Јов. С. Радојчић, Ученици. 41.

С А Н А Д.

Гд. Гд. Тим. Илић, Парох Санад., Намест. Протопр. Чанад., и српски Списатељ; Григ. Петровић Адв.; Игњат Видак, Учит.; Дим. Животин, Нов. Тодоров, Рад. Цвећ, Георг. Михаљев и Сава Ердељан, Земљеделци; Вас. Драгић, Ковач за сина Георг. — Чока. Гд. Гд. Пав. Филиповић, Пар.; Стеф. Бајчевић, Пар. Админ.; Јос. Теодоровић, Учитељ. 12.

САРАЈЕВО. (у Босни.)

Гд. Гд. Патр. Хади-Ристић, Медиц. Др.; Сиро Рајковић; Симо М. Самоуковић; Мића Јовановић; Ник. Скарић; Георг. Ристић Бук. — Тешањ. (у Босни) Гд. Гд. Јов. Танасић; Пет. Костић, и Јов. Зјанћ. — Тузла (у Босни). Гд. Рист. Керсмановић. 10.

С Е Г Е Д И Н.

Гд. Гд. Павао Стаматовић, Парох Сегед., Бачке
Конз. и Чонград. Варм. Присед., Српске Пчеле Изда-
вателъ, и Одеског ученог Друштва за Историју и Древ-
ности Кореспондентни Член; Алек. Јетић и Дим. Јан-
ковић, Пароси Српско-Кањишки; Стеф. Илијев, Пар.
Бибски, и почест. Конз. Член; Јов. Петровић, Гра-
ђаноначальник 2 књиге; Стеф. Петровић, Главни Бе-
лешник; Ник. Котољар, пољски Капетан; Вас. Радос-
слав, Изслуж. сир. Отац; Вас. Стојичић, варош. Ка-
пет.; Вас. Веселиновић, почест. Подбележ.; Јов. Ра-
дишић, Процес. Архив., Алекс. Георгијевић, Комес.
на Ћуприји; Макс. Стојковић, Мих. Лефтер, Пет. Су-
бић, Мих. Савић, Вас. Лефтер, Георг. Чаковац, и Георг.
Георгијевић, Адвокати; Георг. Дада, П. К. Лајти.; Јов.
Стојковић, П. К. Фурир; Георг. Караџић, Земљомер-
ски Практ.; Пет. от Дожић, Патвар. — Госпође, Ан-
на Петровић, Грађаноначальница 2 књиге, и Поликсена
Радослав рођ. от Чокић за сестричину Евицу Дебелач-
ки, Учен. — Георг. Перишић, Мих. Крстић и Теод.
Лаушевић, сврш. Богословици; Јов. Сремац I. год. Пра-
ва у Пешти Слушатељ; Пав. Груић I. год. Фил. Слупи.
— Гд. Гд. Трговци: Станиша Николић, Земунац;
Григ. Веселиновић, Земунац за синове Мојс. и Петра,
и њер Јелену 3 књиге; Авр. Брашовачки; Јов. Стојко-
вић, Књиговодитељ; Јов. Чавргов; Дан. Јаникијевић;
Вас. Соколић, Чинovníк у дув Дирек.; Георг. от Ни-
колић; Тома Јаникијевић, цркв. Титор; Стеф. Анто-
новић, и Тан. Стојичић. Пет. Илић, Грађ. и Симиц.;
Георг. Конди, Калдрумџија род. из Албаније за сина
Тому; Георг. Петровић, Абац.; Мих. Жеравица и Дан.
Радивојевић, трг. Спомоћници; Стеф. Јаникијевић и
Пав. Љубишић, трг. Практиканти; Дим. Пушкарровић,
Купатила Надз. и Нослуж. — Госпођице: Анна и Је-
лена Петровићеве, рођ. Сестре, Мар. Ракић, Мар. от
Радишић, Јустина Јотић, Тодица Хариш, Драг. Ха-
џић, Катар. Радуловић, Алекс. Божић, Јелена Дамја-
новић, Милева Стаматовић, Катица и Милица Жера-
вићине, рођ. Сестре. — Мих. Стефановић, и Пет. Ја-
никијевић II. лат. шк. Ученици. Српски Ученици: Бо-
гољуб Стаматовић, Стеф. Хаџић, Мих. Дамјановић,

Јов. Дамјановић, Стеф. Дамјановић, Георг. Дамјановић,
Александер Дамјановић и Георг. Стојковић. 76.

С Е Г Е Д И Н.

Гд. Гд. Нов. Стефановић, Парох Црнобар.; Јов. Савић, Адв.; Мил. Кристофоровић, Адв., и Бал. Бележник; Алек. Алексић, Оросл. Учитељ; Госпођа Јул. Станковић; Георг. Пача, Трг. Шанд.; Констант. Панајот, Книговодитељ; Јов. Божић, Турч.; Георг. Савић (Сегединац), Франц Вајглаји (Новосађанин), Алекс. Шилић (Триовац); Вас. Велисављевић (Бечкеречанин), и Алекс. Поповић (Новосађанин), Спомоћници у Шнецер. трговини Гд. Јов. Жеравице, Избр. Грађ. Сегед.; Стеф. Савић (Сегединац), и Алекс. Поповић (Карловчанин), Спомоћници у Шнецер. трговини Гд. Јов. Савића, Грађ. Сегед.; Пет. Кара-Јанковић, пекар. Каафа; Жив. Ајваз, Житељ Крстур.; Мих. Турчић, Цркв. Балнски. 18.

С Е Н Т А.

Гд. Гд. Сим. Николић и Тим. Бранковић, Пароси; Алекс. Николић, Бакоп; Стеф. Брановачки, динстр. почест. Вице-Фишкар., Сенат. Местозаступник у Мартоношу, и мест. пик. Управитељ; Сима Једнак; Адв.; Георг. Николић, Учитељ; Ник. Прерадов, пик. Тут.; Тан. Иванчић, сврш. Богосл. и Певац; Стеф. Станћ, Дим. Једнак, и Алекс. Зубановић, Трговци; Јов. Брановачки, Куријал.; Силв. Татић, Тудор; Исак Јуришин, Кројач за сина Буру; Мих. Савић, Чизмар; Стев. Соколовић, Чизм. и Звогар; Пав. Мушкатиновић, Ученик. 17.

СЕНТАНДРИЈА.

Гд. Гд. Дим. Првенперковић, Парох Избешки, и мест. пик. Управитељ; Пет. Антоновић, Пар. Сентадр. и Конз. Прис.; Владимир Ракић, Парох Сентадр., и Конз. Прис. узима 8 књига. 10.

СЕНТИВАН НОВИ. (у Банату.)

Гд. Гд. Јуб. Зубковић, Капел.; Гавр. Јегдић, Учитељ; Вук. Веселиновић, Екон.; Евг. Јерковић, Препаранд; Тод. Ружић, црков. Син; Јов. Манујловић, Турч.; Геор. Ружић, Земљед. — Ученици срп. школе: Алек. Ацков, Свет. Недељковић, Млад. Путник, Лавр. Тодоровић, и Авксентије Путник, Граматисте; Еман. Ружић, Игњат Стојанов, и Геор. Тодоровић, Часловци; Ник. Манујловић, Драгиња Панић и Милица Ружић, Букварци. 18.

СЕНТОМАШ.

Гд. Гд. Авр. Георгијевић, Парох, Конз. Прис., и Протопрез. Н. Садског Намест.; Авр. Петровић, Пар.; Андр. Николић, варм. Прис., и Куријал.; Пав. Гавански, диштр. Саветник; Арон Гавански, Адв.; Лаз. Сарић, Куријал.; Евг. Радишић, Адвокат и Куријал.; Конст. Поповић, Ш. кл. Учитељ; Куз. Стојаковић, Врбаш. Учитељ; Геор. Каћански, сврш. Богосл.; Госпођа Екат. Радишић, удова са Куријом. — Трговци: Глиша Манојловић за унук. Евген.; Јоан Манојловић за сина Арсен.; Арсен. Д. Манојловић, за сина Глишу, Ш. лат. инк. Учен.; Стеф. Јанковић; Ил. Јанковић; Геор. Мијанчић; Драгутин Николић, Куријал.; Мија Петровић; Дан. Девечерски за кћер Евицу; Госпођа Јул. Алексијевић, Удовица. — Занатлије, и остали Општинари: Мар. от Милковић; Софр. Вилић; Гед. Дуиђерски; Стеф. Манојловић; Авр. Манојловић; Мија Пивнички, Касир; Урош Мудрански, Касир; Стеф. Николић, Куријал.; Пет. Стоић, и Настас Манојловић, Чизмари; Јов. Георгијевић, Дим. Станков; и Тод. Станков, Турчије; Ман. Бендић, и Глиша Матић, Кројачи; Пет. Човић, Ковач. 37.

СЕНТПЕТЕР. (на Морину.)

Гд. Гд. Ник. Јоановић, Пар. и Конз. Прис.; Сим. Путник, Капел.; Дам. Фирићхаски, Учит.; Ман. Тошић, сврш. Богосл.; Г. Павловић, сврш. Препаранд; М. Трифонски и Р. Писаров, Рукоделци; Г. Саблић и

Р. Радивојев, Земљед.; В. Тошић и Г. Ловренски, Ученици. 11.

СИВАЦ.

Гд. Гд. Лаз Карановић, Учитељ; Мих. Теодоровић, Гавр. Теодоровић, Дим. Теодоровић и Конст. Теодоровић, Трговци; Дим. Петровић и Јов. Стојанчев, Кројачи; Гавр. Мирнић, Сапуни; Пант. Тирић и Јов. Мајски, Турч.; Стеф. Влашкилић, Чизм.; Јевр. Раић, Звонар; Пет. Душанић, и Тод. Влашки, Земљед.; Стев. Сацаков, Лаз. Амићић, Куз. Главнић, и Љуб. Никетић, Ученици. 18.

СИМИКЛУШ ВЕЛИКИ.

Гд. Гд. Арс. Предраговић, Протопр. Чанад., и Конз. Прис. узима 5 књига; Гавр. Сабовљевић, Парох Валкански; Зах. Јовић, Бак. и Учит.; Мих. Молнар и Јов. Перишић, сврш. Јуристе; Стеф. Стефановић, Трг. за кћер Мар.; Ник. Тодоровић, Касир за сина Буру; Борђе Георгијевић, Касир за сина Никифора. 12.

СИРИГ.

Гд. Гд. Алекс. Поповић, Пар. и мест. шк. Управ.; Авкс. Поповић, Пар. и Катих.; Георг. Бараковић, Бележник; Стеф. Поповић, Учит. за кћер Милеву; Јоца Тодоровић, главни Тудор; Лаз. Белеслији, Ковач и вар. Касир; Јов. Петров, Ешкуч за синовца Георг.; Порф. Пакашки, Макс. Недељковић, и Јак. Стојковић, Певци; Алекс. Данић, Турч.; Ил. Белеслији, Макс. Белеслији за сина Авкс., Лука Белеслији, Порфир. Белеслији, Исаја Белеслији, Мита Трифунски за сина Аркад. Јоца Пени за унука Мат., Пант. Андрић, Гавр. Милетић за Исака, и Ник. Траван, Земљеделици. 21.

СОМБОР.

Гд. Гд. Вас. Миловановић, Парох, Бач. Конз., и Срем. Вар. Прис. за унука Вас. VI. шк. Сауш.; Дан. Поповић, Пар. за кћер Мацу; Стеф. Јанковић, Капел.;

Лаз. Банћ, Учит. Рисов., и сврш. Богосл.; Пав. Деметровић, Варм. Канцел. за сестру Мар.; Урош Нинић II. и Пав. Сентомански I. пор. клас. Спомоћници; Дим. Ковачевић, сврш. Богосл. за сина Мухамеда; Јов. Момировић, сврш. Богосл.; Алекс. Коњовић и Млад. Миливојевић. Препаранди; Ник. Вукчевић III. лат. шк. Учен.; Госпођа Крст. Кирковић, удова, за своју децу; Госпођице: Соф. Славковић, и Анаст. Цвејановић. Стеф. Коњовић, Екон за сина Јов.; Јевр. Томић за сина Петра, и Геор. Циља за сина Јов., Кројачи. 18.

СОМБОР.

Гд. Гд. Ник. Папхази, праснореч. Слуш.; Трговци: Пера Теофановић, избр. општ. Член; Пера Влашић; Васа Прокоповић, Фабрнк., Ник. Атанацковић; Мар. Бикар; Арон Берић; Једноутробна браћа Трговци и Грађани Сомборски: Георгије, Сава, Танасија, Теодор, Јован, Арон, и Исак Гргуров, 14.

СТАПАР.

Гд. Гд. Пет. Поповић Пар. за сина Алекс.; Мих. Јанковић II. и Драг. Дадић I. кл. Учитељи; Урош Станковић, Трг.; Ник. Јоановић, Трг.; Дав. Ђуричић, мест. шк. Управ.; Тод. Циврић и Пав. Мерџанов, Земљед.; Јецо Мишин, Црквен. ак.; Геор. Поповић, Шустер и Певац; Алекс. Јоановић, Сегед. пор. маџ. шк. Ученик. 11.

СТАНИШИЋ.

Гд. Гд. Јос. Мијатовић, Пар. Пачирски; Авр. Борђошки, Пар. Станиш.; Ник. Борђошки Касир и мест. шк. Управитељ; Пав. Степановић, Исак Степановић, Мирко Степановић, и Спир. Николић, Земљеделци. 7.

СУБОТИЦА.

Гд. Гд. Јов. Вукић, Пар. Суб., Намест. Протопр. Сегед., Конз. Прис., и Гимн. Вероучитељ; Исак Јуданћ, Пар. и срп. шк. Вероучитељ; Стеф. Пачу Ђакоп;

Стеф. Милосављевић, Касперцер; Јован Манојловић Калијан, Адв. за сина Георг.; Лаз. Манојловић, Јурат и Нијанце Арена; Јов. Кристофоровић, Канцел.; Јевт. Арадски, Права Слуш.; Мат. Гојковић, П. и Пет. Нинковић I. кл. Учитељи; Тим. Радић и Мил. Манојловић, Трговци; Сол. Јовић, Тотор; Госпођица Екат. Живановић; Мат. Арадски; Јов. Живановић за кћер Мар; Лука Мирковић, Ковач; Пант. Томић и Куз. Арадски, Црвљењаци; Јес. Панић, Јов. Гојковић и Сава Милосављевић, Песмотворства Слуш.; Алек. Манојловић и Дав. Лугумерски III. лат. шк. Ученици; Јован Толмач, Ученик из Шандора; Арс. Арадски и Тим. Милосављевић, Ученици срп. школе. Српска Читалица, 28.

ТЕМИШВАР.

Гд. Гд. Тод. Димитријевић, Трг.; Дим. Чобановић, Сапуиц.; Јос. Милутиновић, Бербер.; Јов. Јагровић, Казанц.; Сава Цакула, Симиц.; Георг. Јоановић и Жив. Максимовић, Турчије. 7.

ТИТЕЉ.

Гд. Жижко Крестић, Трговац узима књига 5.

ТРИЈЕСТ.

Гд. Гд. Ник. Вујновић, Свештен. и почест. Конз. Член; Дан. Бун, Свештенослуж.; Сим. Димитријевић; Ученици: Ристо Радуловић из Сарајева; Нико Берберовић из Мориња у Боки, Теод. Радонић, Велимир и Јова Цвјетовић; Дим. Владисављевић узима 3 књиге. — Братишковици. (у Далмацији) Гд. Дамјан Доброта, Парох. 11.

ФЕНЛАК. (у Банату.)

Гд. Гд. Григ. Георгијевић за сина Григ. Синтакс., и Авр. Матејевић, Пароси; Лаз. Путић, Канцел. за сина Дим.; Атан. Фаркаш, Учит. за сина Георг. Синтакс.; Георг. Цамен, Сентаандр. Учит.; Пав. Чонка, сврш. Прекар., Георг. Стоић, Певац; Гавр. Фаркаш и Георг.

Митрић, Кројачи; Дим. Митров и Мих. Томић, Тутори; Георг. Момир, Ешкуч. — Земљеделци; Александ. Феилачки, Мих. Феилачки, Георг. Феилачки, Стев. Феилачки, Ник. Митрић за сина Јов. Стеф. Немцов, Георг. Никић за сина Ман., Јевр. Иванић, и Тод. Путић. 21.

ХОДОШ Манастир.

Гд. Гд. Лавр. Гершић, АЕМ. Протосинђел, и Ман. Настојатељ; Макс. Карачоњи, Пар. Печк., Конз. Арад., и више Варм. Присед.; Вас. от Бојтор, Пар. Печкански; Патр. Попескул, Закон, и Богословије у Араду Профес.; Јер. Николић, Јером.; Дамаскин Поповић, Јером. за своје кћери Амалију и Јозуку 2 књиге. — Бездин Манастир. Гд. Гд. Макс. Славуј, Намест.; Исид. Шнадић, Никод. Миоковић, и Стефан Губаревац, Јеромонаси, Викт. Витомировић и Нест. Ковачевић, Безд. Ман. Такопи. 13.

ЦРЊА. (у Банату.)

Гд. Гд. Јов. Рутвај и Лавр. Савић, Спанил. Хацфелд. Ишпани; Јов. Крепс, Спанил. Канцел.; Леон. Раић, Учит.; Вас. Јадић I. год. Препар.; Ил. Груић, Трг. из Киш-Орос.; Арс. Коњовић; Трг. из Мац. Црње; Дес. Поповић, Кнез; Валт. Стојановић, Касир; Аг. Јоргић, стар. Касир; Ман. Живоинов, Јос. Увалин, и Рад. Главаш, Земљеделци; Лук. Јовановић, Абац.; Дим. Давидовић; Неца Аг. Сандин, Певац; Влад. Раић, Георги и Максим Јакшић, срп. Сегед. школе Ученици; Рад. Ракић, Леон. Глишини, Тома Јанков, и Мил. Гавриловић, срп. Шк. Ученици. 23.

Ч А Н А Д.

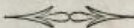
Гд. Гд. Нест. Живић, Канцел.; Теод. Петровић, Пар. Адм.; Госпођа Екат. Путић, Трг.; Дион. Стефановић, Учит.; Вас. Адамовић и Дука Атанасијевић, Магазинери; Георг. Јоановић и Дион. Марков, Трговци; Тод. Јовановић Бербер.; Пет. Живић, Бурч.; Софр. Матић, Кројач. 11.

Ч У Р У Г.

Гд. Гд. Макс. Миловановић, Парох; Мал. Трифуновић П. и Пав. Влаховић I. кл. Учитељи; Млад. Цветић, III. лат. шк. Ученик; Јоак. Ковачевић, Екон. Стражм.; Захар. Радиновић, Вас. Ђукић, и Куз. Радиновић. Екон. Каплари; Пет. Давидовић, Тугор, Лаз. Дражић, цркв. Син. 10.

Ш И Д.

Гд. Адам Драгосављевић, Бележник, и познати Списатељ „Постајка Славенски Слова“ у додатку к Београдским Новинама године 1840 од числа 21—45. Бергасово Гд. Мита Орешковић, Песмотворац. — Грк. Гд. Гд. Пет. Урошевић, Пар.; Дим. Теофановић, Учит.; Љуб. Цикуца и Сим. Стапичић, Трг.; Евст. Марковић, Екон. Каплар; Андр. Момчиловић, Песм. — Ердеевик. Гд. Гд. Георг. Новић, Солгабировац за сина Јевту. — Илиници. Гд. Гд. Урош. Зорић, Учитељи; Милут. Перзић, Турчија. — Кузмин. Гд. Станислав Обрадовић, Парох. — Миклушевици. Гд. Јер. Јоцић, Учит. — Митровица. Гд. Ник. Барак, Трг. — Моровић. Гд. Гд. Јов. Урошевић, Учит.; Дим. Орел, Стражм.; Дав. Филиповић (римокатолик) Екон. Каплар; Љуб. Николајевић, Трг.; Лаз. Годић, Турч.; Свет. Ивковић, Ученик. — Оролин. Гд. Гав. Чуриловић, Пошта. — Привина Глава (Манастир). Гд. Гд. Теод. Веселиновић, Јеромон.; Нест. Перишић, Так. — Сурдук. Гд. Павао Вујевић, Трг. — Товарник. Гд. Гд. Јов. Стојчевић, Солга за синове Милана и Марка 2 књиге; Пет. Теодоровић, Учитељ; Макс. Марцикић, Гавр. Пантелић и Јов. Георгијевић, Трговци; Тим. Белокапић, Шпек.; Андр. Георгијевић, 32.

СЕГЕДИН. 1843.

Трошком и Словима Јована Грина.

Издадено у књиговезици
ДРАГ. М. ПЕТКОВИЋА
БЕОГРАД VI. Адм. Булевар 68